

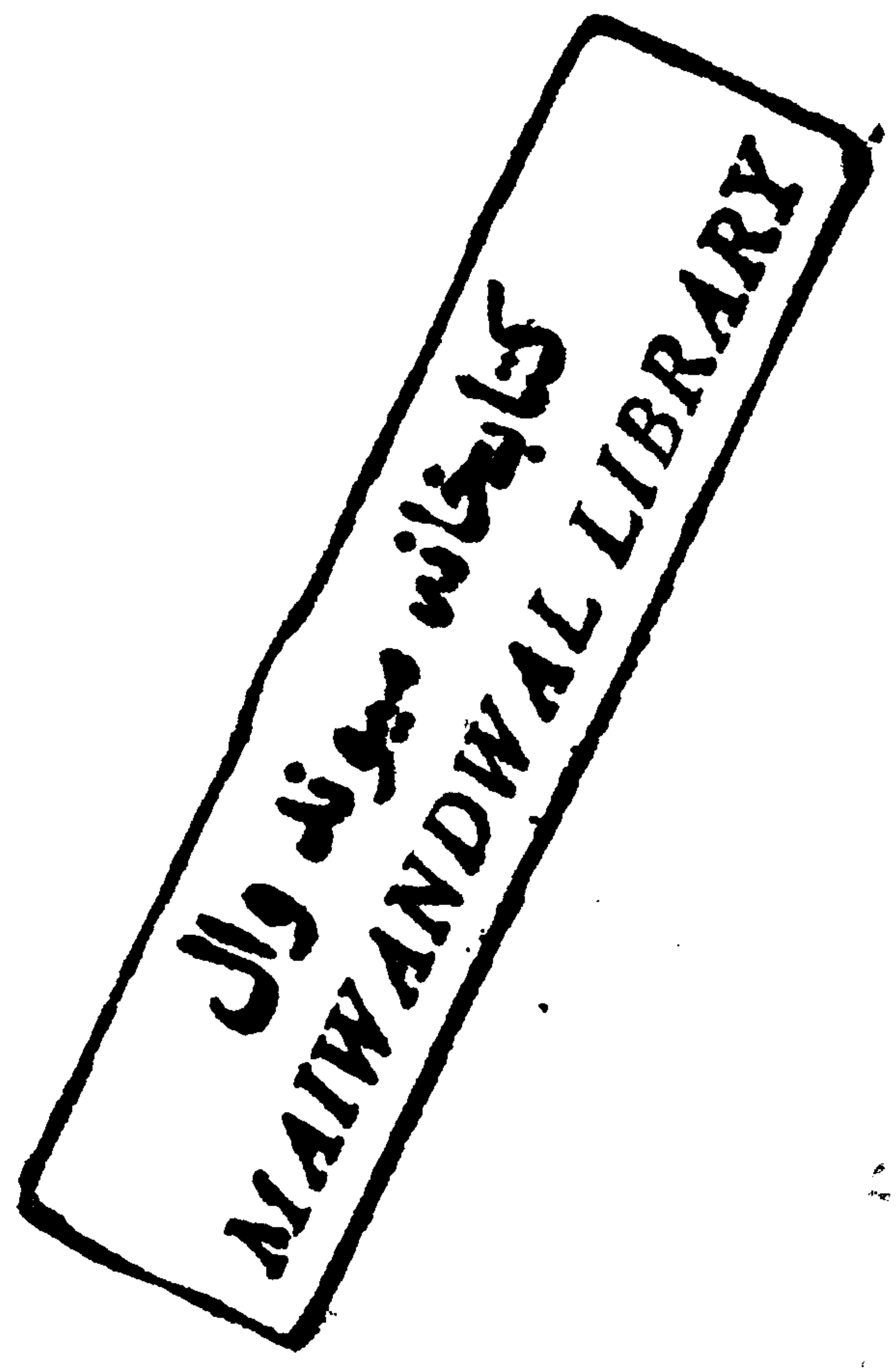
Ketabton.com

د پښتو ملي قائد او لوی زعيم مير ويس نيكه چه خپل گران هوادني د پر ديپوله ناروا تجارز
شخه وژ غوره او دهوتكو شهنشاهي ني تاسيس كړه . (۱۱۲۷ هـ وفات)

« عقل او حکمت یوازی پناز او نعمت
کی نه دی - د پښتنو په غر و او
رغو کی هم پوهان او هوشیاران سته »
(میر ویس)

پښتو ټولنی د خپرونو لمبر
د کابل ښار څخه خپور شو

میر ویس نیگه

په خپرونو کې عبدالرؤف بښوا
په دغه کتاب کې د میر ویس
د پښتو ټولنی د خپرونو لمبر
د کابل ښار څخه خپور شو

د پښتو ټولنی له خوا خپور شو

۱۳۲۵

عمومی مطبعه

د کابل

د طبع شمیر (۱۰۰۰)

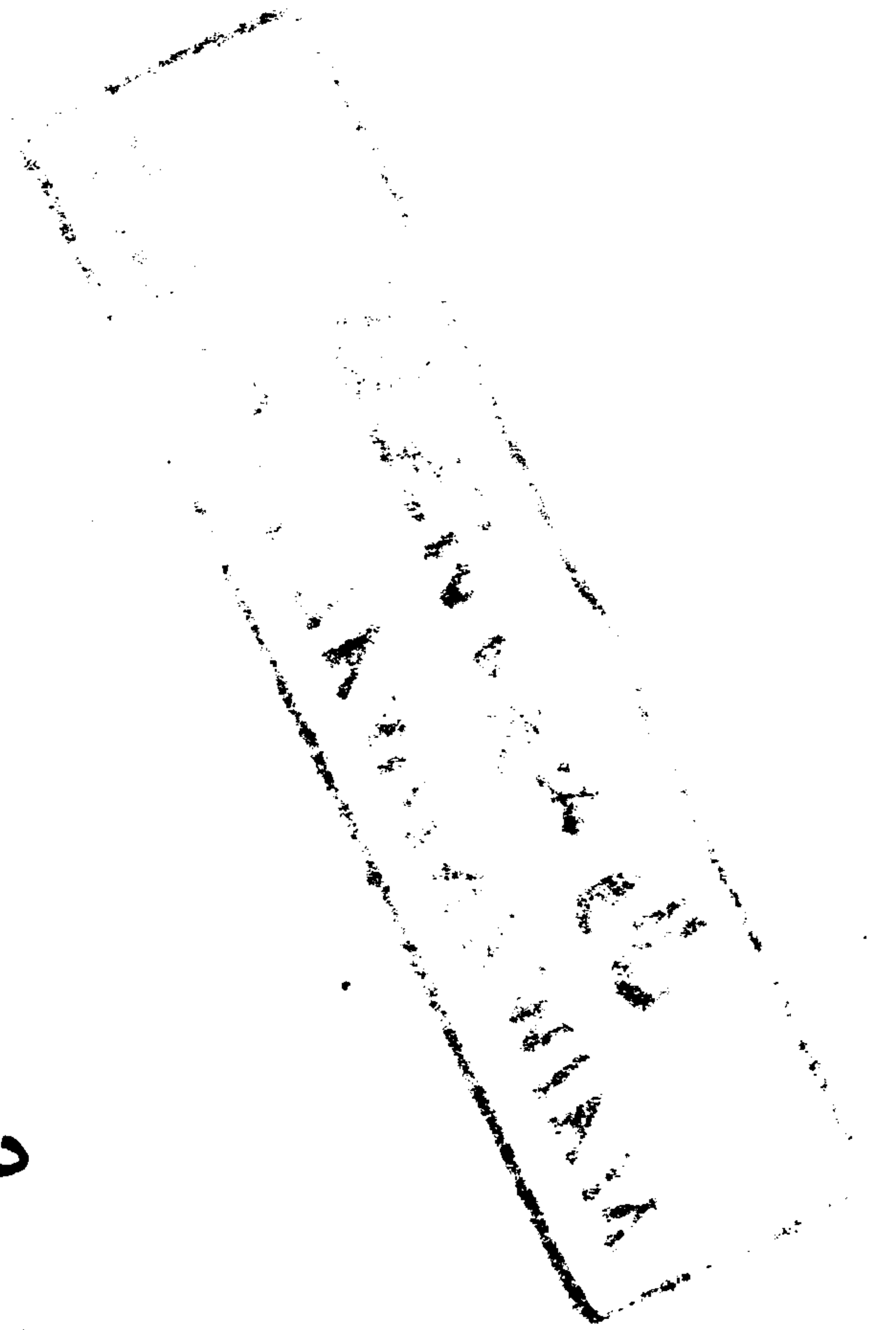
دې کتاب په ۱۳۲۴ کال کېښې
د آريانا دوهمه جائزه وړې ده .

اهدا

دا کتاب د «نازو» افالور او سپېڅلی
روح ته اهدا کوم.

چه د پښتنو ملي قائد ميرويس نيکه ددې
ميرمنی په پا که غېږ کې روزلی شوی دی .

(بينوا)

دلوی خدای پنامه

پیل

هغه وخت چه زه لا کوچنی اووور ماشوم وم ما به دخپلی موردخولې د حاجی میر خان نیکه نوم (چه دمیرویس نیکه پښتنی نوم دی) ارو پدیء، او کله چه به ناروغه شوم نوزه به ئی دمیرویس نیکه زیارت ته بیولم اوراته ویل به ئی چه حاجی میر خان نیکه ډېر گړندی اولوی سړی دی . بیا چه زلمیتوب ته ورسیدم هم به می د پښتنو په مجلسو کی د سپین زیرو له خولې د دې نیکه نوم ارو پدیء، اودا وخت دومره پوهیدم چه حاجی میر خان نیکه د پښتنو یوملی مشرو، نو کم وخت چه بیا د کتاب سره آشنا شوم ماته هغه له جوشه ډک احساسات را پیدا شول چه هر زلمی ته په دغسی وخت کی پیدا کېزی، مینه می درلوده چه دخپلو تپرونیکه گانو کارنامې ولولم، خصوصاً دهغو نیکه گانو چه مالایه زانگو کی ددوی نومونه ارو پدی لئ وه اودور کتوب خخه ورسره آشناوم. که شه هم په زانگو کی زه په بڼه اوبدنه پوهیدم مگر کوم وخت چه می د زانگو خخه دمور غېزی ته سفرو کړ او پر خبر وراغلم، ماته به د شپې خپلی مورد دې دپاره چه ما بیده کړی د تپرونیکه گانو ډېری افسانې ویلې .

بڼه می په یاددی یوه شپه چه می مورد ډیر نگی دغزا نکل راته کاوه او ویل ئی چه «سپین سرو پښتنو مېرمنوبه داوبو ډک ژری اخیستی وه او غازیانو ته به ئی په سنگر کی اوبه وړلې اودا کثرو غازیانو خخه توری وې» په دې وخت کی زما مشری خور له تلنکه سوراویوست زما مور ته ئی وویل:

«دغازیانو توری همداسی وې لکه هغه د نیکه توره؟»

زما مور می دهغه توری خواته چه دې به موز ته ویل «داستاسی د نیکه توره ده چه ستاسی پلار ته اوله پلاره تاسی ته پاته شوې ده» په ډېر تاثر وکا ته، نور خو

نه پوهېدم چه ددې څه پيادرا غله خو ستر گي ئې له اوښكو ډكي شوي، وې ويل:
 «هو، زويه! بیده سه شپه ډېره تېره شوي ده!»

دا هغه تور هوه چا ما او خور به دهغي په مخ کې سره سره ټکي لېدل نو يو بل ته به
 مو ويل: «ما ډير خنگي دي وينو ده!»
 همدا شان به اکثره اشپي داداسي افسانې اړو بدلې او په دماغ کې به مي يوه
 افسانوي دنيا تشکيلېدله. په دې افسانوي کې ما ډير ځله د حاجي مير خان نيکه نوم
 اړو بدلې و، نو چه لوی شوم دده د ژوند سره مي علاقه ميندلې وه او پکوم کتاب کې
 چه به مي دده نوم ولید، خوشا لېدم به.

مگر متأسفانه سره ددې چا دا نابغه نيکه هر پښتون پېرني او ده ته د نيکه
 خطاب ور کوي بيا هم دده د ژوند په باب کښي چا يوه رساله هم نه ده ليکلې. او تر دې
 تر دې دی چه دده مشهوری کارنامي هم ور کي شي. ددې فکر په اثر ما يو کال
 دمخه عزم و کړ چه زه دخپله وسه سره سم تر کومه ځايه چه موجوده ماخذونه کومک
 کولای شي يو ور کوي کتاب وليکم، نو په ځينو يادداشتو نومي شروع و کړه.
 په دې وخت کې چه کوم شي زما عزم بند راټينگ کړ، زما د فاضل او مشر ملگري بناغلي
 حبيبي تشويق و.

څو دادي تريو کال وروسته موفق شوم چه ددې ملي نابغه په نامه دا کوچيني کتاب پای ته
 ورسوم، شايد تر ما وروسته زلميان به ئې لاسه بشپړ کړي.
 په دې کتاب کې ما ډير زيار ايستلي دي چه بي سنده قول رانه وره شي او هر
 مطلب ښکاره ماخذولري او په همغه مخ کې مي د ماخذ صفحه هم ور ښوولي ده.
 خدای دی وکي چه زما دا زيار يو ور کوي ملي خدمت وبالله شي اولد خدایه
 غواړم چه نور ژوند مي هم په داسي ملي خدمتو کښي تېر شي. (بينوا)

دې کتاب ماخذونه :
 په دې کتاب کې چېرې مهم مطلب اخیستل شوی په هماغه صفحه کې ئې
 ماخذونه سره د صفحه د تا کلو اشاره شوي ده او کوم ماخذونه چې د دې اثر په لیکلو کې
 استفاده کړني شوي ده دادي :

- ۱ : روابط ادبي ايران و هند - اثر علي اکبر شهامي .
- ۲ : ترجمه تاريخ مختصر ايران - اثر سر پرسی سایکس
- ۳ : دائرة المعارف بستانی - ۳ ج
- ۴ : حقیقه البيان پارسی ترجمه - د سيد جمال الدين افغاني .
- ۵ : تاريخ روابط ايران و اروپا در دوره صفويه .
- ۶ : داستان ترکتازان هند - خلرم کاخ
- ۷ : منتخب اللباب ۲ ج
- ۸ : دفراهی قلمی جونگ - چه بناغلی فاضل گویاماته داستفادي دپاره را کړی و
- ۹ : حیات افغاني - د حیات خان .
- ۱۰ : خورشید جهان - دشیر محمد خان .
- ۱۱ : پته خزانه - د محمد هوتک .
- ۱۲ : تاريخ سلطانی - د سلطان محمد .
- ۱۳ : جغرافیای تاریخی ایران - د بارتولد اثر
- ۱۴ : فرهنگ اوستا -
- ۱۵ : قانس انگلیسی و هندی
- ۱۶ : تاريخ افغانستان - د میلینسون اثر دمنشی احمد جان پښتو ترجمه
- ۱۷ : - تاريخ ايران - د سرجان مالکوم اثر - پارسی ترجمه (
- ۱۸ : دافغان او پارس چکره - د کتاب «جارج نیون هام فور داسحاق» له

لاتینی شخه په انګلیسی ترجمه کړی۔ او لاتینی بیاد تر کی شخه ترجمه کړی
 چه د تر کی مؤلف دمیرویس نیکه په وخت کی د اصفهان په دربار کی و. او اوس ئی د بناغلی
 سید مسعود خان په پارسی ترجمه کوی او خومخه خپله ترجمه ئی ماته را کړې وه، د پر
 تشکر لحنی کوم .

۱۹ : زندگانی نادر شاه پسر شمشیر - دلارودی اثر .

۲۰ : روضة ا لصفای ناصری - اتم جلد .

۲۱ : مجله کاوه - ۲ کال - ۱۲ گڼه

۲۲ : افغان تاریخ - په تر کی ژبه دی چه په لاتینی ژبه ترجمه شوی دی او دهغه شخه بیا

د افغان او پیارس جگړه " ترجمه شوی دی. چه د فاضل محمد صالح خان په کتبخانه اړه لری

۲۳ : جهانکشی نادری - محمد مهدی .

۲۴ : مآثر الامراء - ۳ ج

۲۵ : درة نادره -

۲۶ : تاریخ ادبیات ایران - اثر برون ترجمه یاسمی ۴ جلد .

۲۷ : تاریخ علی قلی مرزا

۲۸ : سیر المتأخرین

۲۹ : نادر نامه - قلمی په بناغلی حبیبی پوری اړه لری او د استفادی د پاره ئی

را کړی وه.

۳۰ : تاریخ افغانه - اردو - د سید ظهور الحسن موسوی تألیف .

۳۱ : تاریخ نظامی ایران - لمړی جلد .

۳۲ : آئین اکبری . ابوالفضل .

۳۳ : د پتی خزانی تعلیقات د بناغلی فاضل حبیبی لیکنه .

تر میر ویس دمخه

غواړم دمخه تر هغه چه دملی قائد میرویس نیکه دژوندون ، فتو حاتو او قیادت حالات ولیکم په ډېر مختصر ډول پر دمخنیو اوضا عوهم لیزرونا و اچوم - ځکه چه تېر شوی واقعات دراتلو نکو پینو باعث یازېز و نکي بلل کېږی . له دې کېله نو که وغواړو چه دملی قائد میرویس نیکه ملی نهضت یا په بل عبارت دهوتکو دشهنشاهی د مؤسس حالات څرگند کړو باید تر هغه دمخه دافغانستان (خصوصاً قندهار) او پارس او هند دمخنی وضعیت هم په لنډ طور سره بیان کړو ، او په دې ترڅ کې به داهم بنکاره شی چه د کومو کومو عواملو په اثر د هوتک شهنشاهی یا د پښتو یوملی نهضت موجود شو .

څنگه چه په هغه وخت کې دافغانستان په تیره بیادقند هار پر وضعیت اود حالاتو پراوښتلو د گاونډیو مملکتو اوضاع ډېره اغېزه درلوده ، نو لومړی به گران لوستونکي د گاونډیو مملکتو پارس هند د وضعیت خواته ملتفت کړم اوبیا به دافغانستان په اور شو کې سره وزغېږو .

۱ : دپارس وضعیت : کم وخت چه د پښتو ملی قائد میرویس نیکه دخپل تېر

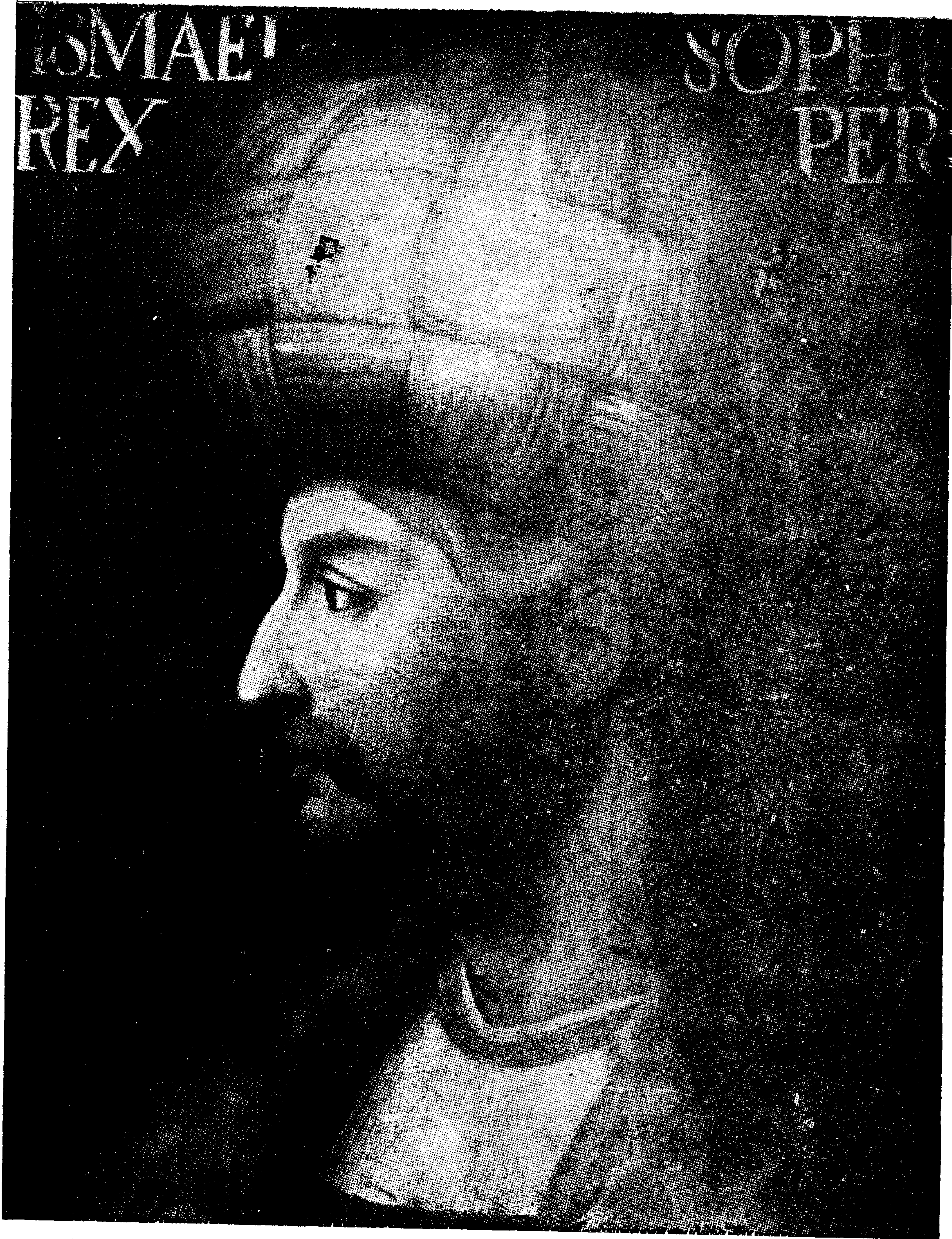
او اولس د آزادی او خپلواکي د جنډې ډپورته کولو دپاره ملا تر لیه په پارس کې د صفوی شاهانو حکومت و ، چه شاه اسمعیل صفوی تا سیس کړی و ، شاه اسمعیل په ۹۰۵ هـ کال د دیرلسو کالو په عمر دخپل پلار « سلطان حیدر » د مرگ د انتقام اخیستلو په عزم میدان ته را ووت ، اود شیروان حاکم « فرخ یسار » ئې چه دده پلار ئې وژلی و له منځه ویوست (۱)

(۱) روابط ادبی ایران و هند - ۶۶ مخ دعلی اکبر شهامی اثر - دطهران طبع.

گویا له همدې وخته ددې حکومت خنښته کښېښوله شوه، او تر دوو پېر یو ډېر
 ئې (١١٣٤-٩٠٦) پر پارس حکومت وکړ (١) دا دوره له ډېرو جهتو څخه
 دپارېښ دپاره یوه روښانه او خپلېدونکې دوره وه، او تر ډېرو دورو یو خاص اهمیت
 او امتیاز لري. په دې دورم کې کوم مهم شی چه منځ ته راغی دپارس «ملی وحدت»
 دی، ددې وحدت اساس شاه اسمعیل دصفویانو لومړی پاچا ټینګ کړ او په دې
 وحدت کې معنوی قدرت او نفوذ ډېر موثرو، ځکه چه دا دوره له سره پر معنوی
 بنسټ یعنی تصوف او شیخوخیت راولاړه شوې وه او د شاه اسمعیل پلار او نیکه ټول
 مرشدان تیر شوي و، او دده نسب په شپږمه واسطه مشهور شیخ صفی الدین
 اردبیلی ته او په ١٦ واسطه اوم امام حضرت موسی کاظم ته رسېدی. (٢) او له
 دې لاری ئې په پارس کې ډېر نفوذ او قدرت او په لکو مریدان مو ندلی وه،
 نوله دې څخه، علاوه پر «ملی وحدت» داهم څرگند پزړی چه په صفوی دوره کښې
 مذهبی چارو ښه ترقی کړې وه او په دې دوره کې علماو اوصوفیانو خورا ډېر قدر
 درلود او د شاهانو مخصوصه توجه د مدرسو خواته وه او برسېره پردې په صفوی دوره
 کې دپارس مختلفو صنایعو ته هم ډېره توجه وشوه او دهغه حاجی صنایعو لکه
 نساجی، معماری، کاشی کاری او نورو مختلفو صنایعو ښه ترقی وکړم، چه
 له دې حیثه هم دا دوره مهمه او روښانه دوره ښکاري، مګر داهم باید وویل
 شی چه په دې دوره کې چینی پاچهان پیدا شوه چه ددې دورې پر وړاندې، ئې
 تاریکې واچوله لکه شاه عباس چه دخپلو زامنو دوژلو نسبت ور ته شوی او یام
 شاه صفی (١٦٢٩د ع څخه تر ١٦٤٢ع) چه ډېر صفوی شهزادگان ئې ووژل،
 اوله همدې حایه دصفوی دورې انقراض شروع شو، چه پنځه کاله وروسته

(١) روابط ادبی ایران و هند ٦٨ مخ

(٢) » » » » ٧٧ مخ

شاه اسمعیل صفوی

سلطان حسین صفوی

«ایر وان» او «تبریز» دتر کمانو پلاس ورغلاں او په ۱۶۲۸ کال بغداد هم دپارسیانو له لاسه ووت (۱)

خوچه ددې دورې وروستنی پاچا سلطان حسین دا کتوبر په ۲۳ په ۷۲۲ ع - ۱۱۳۵ هـ ق کال (۲) مجبور شو چه دپارس دشهنشاهی دتاج میرویس فی کد دمرنی زلمی زوی شاه مجهود پسر پخپل لاس کنبینود، او خپله لور ئې هم دې پښتون زلمی شهنشاه ته په مدغه ورځ ور پنکاح کړه (۳) چه په همدې ورځ دصفوی دوری کمبله ټوله شوه.

۲: دهند و ضعیفیت: په همدې وخت کې چه دصفوی دورې وروستنیو شاهانو

په ایران کې حکومت کاوه په هند کې دمغولو پاچهی وه. ددې سلسلې دسلطنت مؤسس ظهیر الدین محمد بابر پاچا و. چه دمجرمی په شپږمه په ۸۸۸ هـ کال زېږېدلی دی (۴) او ددیرلسو کالو په عمر په ۹ هـ کال په اند جان کې دپاچهی پر تخت کښناست (۵) بابر پاچا خو کاله وروسته دخپل لوی سلطنت مرکز ډهلی وټاکه، او دهند پراکثرو ښارو ئې غلبه وموندله. ترده وروسته دده زوی همایون او نور ډېر تیموری مغولی شاهانو په هند کې تردرو

(۱) تاریخ مختصر ایران، دسیرسی سایکس دتألیف فارسی ترجمه ۶۴ مخ

(۲) دائرة المعارف بستانی دریم جلد - ۲۴ مخ -

(۳) دتتمه البیان ترجمه - دعلامه سید جمال الدین افغانی تألیف ۹۳ - ۹۲

مخونه دکابل طبع

(۴) حسامی دالاندنی بیت دده دتولد په تاریخ کې ویلی دی:

اندرشش مجرم زاد آن شه مکرم تاریخ مولدش هم آمد «شش مجرم»

(فرشته ۹۱ مخ)

(۵) روابط ادبی ایران و هند - ۳۰ مخ

پېر يو لازيات سلطنت و کـاوه اود ۸ ميلادي قرن تر آواخرو پوري ئې
 په هندوستان کې خپلواک او مستقل حکومت درلود، د ۱۹ قرن په اوائلو کې
 دانگليسانو تجاري اوسياسي نفوذ قدم کښېښود او ورو ورو ئې لمن ارته شوه.
 ددې نفوذ مقدمه که څه هم د ۱۵۷۹ ميلادي = ۹۸۷ هـ څخه چه «تماش استي ونس»
 يوه انگليسي زلمي هند ته سفر وکړ او په تېره بيا په ۱۵۸۳ ميلادي = ۹۹۱ هـ کال
 چه څلور تنه انگليسي سياحت کوونکو د شرقي ممالکو د تجارتي او اقتصادي
 اوضاع د کتنې دپاره ما مور شره شروع شوې وه، مگر په ۱۶۰۰ ميلادي
 د دسامبر په ۳۱ (د دريمي خورپه ۲۴ - ۱۰۰۹ هـ) چه دملکه اليزابت په امر د شرقي
 هندي شرکت (داندن د تجارانو شرکت چه د شرقي هند سره تجارت کوي)
 پنامه تاسيس شو (۱) دانگليسانو د سياسي او تجارتي نفوذ اساس کښېښود شو.
 د نورالدين محمد جهانگير گورگاني پاچا په وختو کې په ۱۶۰۸ م
 او ۱۷ هـ کال دې پورتي شرکت خپله لمړۍ پېرې د «وبليام هاوکين»
 نامې په مشرتوب د سورت بندر ته چه د هند له غربي بندرو څخه دې راواستوله، دې
 سړي - انگلستان دپاچا «لمړي جيمز» له خوا يوه سفار شنامه هم در لوده او تر
 يو ځايه پخپل مقصد کنا ميا ب شو - بيا په ۱۶۱۲ کال هم د دې انگليسي پېرې
 د «توماس بست» په مشرتوب هندوستان ته ورسېدلې او دې سړي وکولای شوه
 چه د سورت له محلې بندر سره تجارتي معاهدې وکړي او څه من وروسته هلته يوه
 تجارت خانه هم تاسيس کړې، او دا وولسم دنېمي قرن رادې خواته ددې شرکت
 د تجارتي چاروسره سياست هم گډ شو. په ۱۱۰۱ هـ (۱۶۸۸ م) کال چه انگليسانو
 د بمبئي جزيره چه پر تگاليانو پريښې وه هم دې شرکت ته په لږ اجاره ورکړه
 ددې شرکت مرکز د سورت له بندره بمبئي ته رانقل شو او دا وخت لږ لږ د مستملکاتو

(۱) تاريخ روابط ايران وار وپادردوره صفويه ۱۲۸ مخ فرشته ۱۹۲ مخ

په چرت ولوېده او په هند کې ئې استعماري سياست شروع کړ، مگر دا کار ئې په انگلستان کې دنورو تجارانو د حسد او رقابت باعث وگرځيد او په ۱۱۱۰هـ (۱۶۹۸م) کال نوي دلي تجارانو يولوی شرکت (د شرقي هند د عمومي تجارت د شرکت) پنامه تاسيس کړ او د انگلستان له پارلمنټه څخه ئې د شرق د تجارت انحصاري امتياز هم واخيست، داهم د تجارانو د رقابت د هجوم مورد واقع شو، خو په پای کې په (۱۷۰۸م) کال ټولو پخوانيو شرکتونو لاس سره ورته کړ او يوه مهم او ډېر لوی شرکت ئې د (د انګلیسي تجارو شرکت د شرقی هند د تجارت د پاره) پنا مه تا سيس کړ، اوضمناً د انگلستان پاچا د شرکت مشرانو ته د هندوستان د پاجاهانو په دربارو کې رسمي سفارتونه او قونسلګری وروسپارلی (۱) نو پدې سبب د دې شرکت اساس يا په بل عبارت د انګلیسانو د سياست بنسټ په هند کې بنه ټينګ شو او نفوذ ئې يو په دوه شو او ورو ورو د انګلیسانو نفوذ پسې ډېر پدې خوچه په ۱۲۱۷هـ (۱۸۰۳ میلادی) کال ئې ډهلی ونيو او د میاشتي ئې یولک روپي شاه عالم (چا د دې سلسلې وروستنی مستقل او مهم پاچا او په سترگو روڼدو) وټاکلی چه دغه هم په ۱۲۲۱هـ کال مړ شو (۱) ترده وروسته د دې سلسلې څو نور شاهان هم په هند کې وه چه څه نه څه نوم ئې درلود مگر په ۱۲۷۹هـ = ۱۸۶۲ میلادی کې چا د دې کورنۍ وروستنی پاچا بهادر شاه چه بنه شاعر او موسیقي دان هم و، د ځینو اثراتو په پهاثر د انګلیسانو له خوا د خپلې میرمنې «زینت محل» سره «برمي» ته تبعید او هلته مړ شو، د تیموری سلطنت کمبله بالکل ټوله شوه (۳)

(۱) تاریخ روابط ایران و اروپا - ۱۵۷ - ۱۵۸ مخونه .

(۲) ترک تازان هند . څلورم کاخ ۲۶۳ - ۲۶۹ مخونه .

دخانی خان دلیکنی خنجه چه تر ۱۱۳۵ هـ کاله پوری ئې دمحمد شاه د وخت
حوادث لیکلی دی خرگند پزې چه دگر گین دمرگ په کال په هند کی محمد
اعظم بهادر شاه مشر توب درلود، حکه چه دی وایی چه په ۱۱۹ هـ کال دگر گین د
وژلو خبر چه ملی قائد میرویس نیکه هر کر په هند کی دمحمد اعظم بهادر شاه دربار
نه را ور سید. (۱)

گویا کم وخت چه ملی زعیم میرویس نیکه دپښتنو په وینولو پیل کا وه په
هند کښې محمد اعظم بهادر شاه چه دمخه د کر شو مشرو، اوور وورو دمغلو د حکومت
کمبله تولبدله، مگر بیا هم په دغو وخت کی بېخی کمزوری نه وه، بلکه بڼه اقتدار
ئې پلاس کی و.

۳: په افغانستان کی د قندهار وضعیت: تر اسلام د خنجه دافغانستان وضعیت خو
غربی او شرقی مؤرخینو په وار ووارو، په تکرار سره لیکلی دی، او جغرافیوی
حدود ئې تر نننی ورخی ډېر پراخه اوارت وه، په تېر بیا هغو وخت چه آریائی قبائل
لادخپل اصلی ټاټوبی (بلخ) خنجه دپارس او هند خواو ته کوچېدلی نه وه دافغانستان
خاوره د آریائی تمدن مرگزباله کېده، چه ددې خبری څپرل ددې کتاب له دغه مبحث
خنجاوتلی شمېرل کېزی او جلا کتابو نه لری.

خو تر اسلام وروسته هم افغانستان د خورا لویو لویو شهنشا هیو لکه دسوریانو
شهنشاهی، د صفاریانو، د سامانیانو، د غوریانو او د غزنویانو د شهنشاهی مرگزو، او
هر لور ته ددوی د پزې بیرغونه رپېدل او غلیمان ورته سر ټیټی وه، اودا هره دوره
دافغانستان په تاریخ کی خورا لوړ موقعیت لری او هره یو ئې ډېره خلا نده اوبیا
شکوهه دوره ده. مگر تردې دورو وروسته خصوصاً له هغه وخته خنجه چه دمغلو د زره
شرق ته راغله، که خه هم په افغانستان کی دپورتنیو دورو په شان یوه لویه شهنشاهی چه

د افغانستان ټوله خاوره تر ادارې لاندې ونیسي، د هوتکو تر دورې پورې موجوده نه وه، خو بیا هم د افغانستان هر څه د افغانستان د هغې برخې داوسپدنکو په لاس اداره کېدل او د هری برخې اوسپدونکي په هر وخت کې د متیجا وزینو په مقابل کې ولاړه او دفاع ئې کوله چه په افغانستان کې د دې حکو متوم مهم مراکز هرات، بلخ، کابل، زابل بلل کېدل.

څنگه چه د غزنویانو د دورې تر ورفې وروسته په افغانستان کې د هوتکو دورې بیا لویه شهنشاهی قائمه کړې ده او هم د هوتکو نهضت له قندهاره شروع شوی دی، نو دلته هم په دې کتاب کې زموږ د موضوع سره مناسبه داده چه د قندهار وضعیت تر خپرنې لاندې ونیسو، چه د مخه تر هوتکو ئې څه وضعیت درلود، او هغه داسې دی:

د قندهار وضعیت له هغه وخته چا د هوتکو او توخواو ابدالیانو ملی ر یاستونه له منځه ولاړه پدېبر تزلزل اخته شو، کله به دهند د مغولي حکو متو هجوم باندي راغی او کله به پارسیانو سترگې ورته سرې کړې، د قندهار خپل موجودیت نژدې و، چه وړک شی، فقط دگا ونډیو مملکتو په سترگو کښې ئې دیوې منې مثال درلود چه هر یوه غوښته یوله بله ئې حمله کړې، خو خبر نه وه چه دوی ته بهر غونې شی او د هضم قوه به ئې ونلری، بلکه په پښتنې اصطلاح د مور شیدې به په وگړزوی.

دپارس او هند د حکو متونو به تل پخپل منځ کې پر قندهار سترگې سره سرې وې او چه یوه به موقع وموندله بل ته به ئې پلمه جوړوله او خپل ځان به ئې د قندهار په تصرف او تجاوز کې حقدار گانه، او یابه ئې د امنیت قایمو او په نامه خپل اقدام رواباله. چه دلته د هغو پښو څخه دوه مثالونه را نقلوو:

۱: لمړی په ۱۰۰۵هـ کال چه اکبر پاچا د قندهار د تسخیر خیال وکړ، نو یو اوزد او مفصل مکتوب ئې شاه عباس ته ولیکه او خپل دې تجاوزه ئې یوه پلمه و تراشله خو څنگه دا مکتوب دېر اوزد دی، نو څو جملې ئې راوړو:

... لیکن چون قندهار در میانه بود و میرزا یان قندهار در لوازم معا وقت و معاضدت آن دودمان عالی‌مکان تک‌اهل می نمودند و در مواقع حوادث و مکاره که محل استطلاع عیار جوهر و فاقست قطعاً آثار يك جهتی و یگسا فگی بظهور می‌آورده اند و نیز بمامن ارفع که متوطن صاحبان ناز و نعم است توصل شایسته نمی رسانند مخطور حواشی باطن بود که اولاً قندهار را بیکسان خود بسپارم ... (۱) «

۲ - کم وخت چه شاه عباس صفوی پر قندهار لاس و موند او د جهانگیر پاچا خجسته‌ئی و نیوه نو همدا شان ئی یوم فصل مکتوب جهانگیر ته په دی باره کی ولیکه چه مضمون ئی دادی :

« نسائیم دعواتیکه از نجات اجابت آن غنچه مراد شگفته نگهت قرانی مشام یگانگی باشد و لوازم مدحاتی که از لمعات خلوصش انجمن اتحاد منور گشته ظلمت زاوی غالیه بیگانگی گردد . عطر بزم خلت و ولای اعلی حضرت و ظل الهی و شمع جمع صدق و صفای آن نور پرورد آگهی گردا نیده مشهود راه انور و مکشوف ضمیر منیر ضیا گستر میگرداند که : بردل دانش پسند و خاطر آسمان پیوند آن برادر بجان برابر که آئینه چهره دانش و بینش و مرآة جمال حقائق آفرینش است عکس پذیر خواهد بود که بعد از سنوح قضیه فاگیر نواب شاه جنت مکا نی علمین آشیانی انار الله برهانه چه قسم قضا یادر ایران روی داده بعض ممالک از تصرف منسوبان این دودمان ولایت مکان بیرون زفته بود چون این نیاز مند در گاه بی نیاز مقلد امور سلطنت شد همین توفیقات ربانی و حسن توجه دوستان جانی انتزاع جمیع ممالک موروثی که در تصرف مخالفان بود نموده ، چون قندهار که در تصرف گماشتگان آن والا دودمانی بود ایشان

(۱) دفراهی قلمی جونگ - چه بناغلی گویاته پرو سبز کال چه دافغانستان په دوره تللی و، په فراه کبني چاور کړی دی - او نور ښه ښه منتخب اشعار هم پکښې شته

را از خود میدانست متعرض آن نشده از عالم اتحاد و برادری مترصد بودیم که
 ایشان نیز بطریق ابا و اجدا و عظام جنت مقام خود در تفویض آن مبدول فرمایند
 چون بتغافل گزرائیدند مکرر بنامه و پیام و کنایه و صریح طلب آن نمودیم که
 شاید در نظر ایشان این ملك محقر قابل مضائقه نبوده مقرر نمایند که بتصرف
 اولیای این خاندان داده رفع طعن دشمنان و بدگویان و قطع زبان درازی
 حاسدان و عیب جویان گردد. چون مدتی این امر را در عقدۀ تعویق انداختند
 و حقیقت اینمقدمه در میان دولت دشمن اشتها ریافت و از آنجانب جواب این مشعر
 برد و قبول آن نرسید بخاطر عاطر گزشت که طرح سیر و شکار قندهار اندازیم
 که شاید بدین وسیله گماشتگان آن برادر نامدار کما مگبار از روی روا بط
 الفت و خصوصیتیکه مسلو کست مؤکب اقبال را استقبال نموده بخدمت اشرف
 فائز گردند و مجدداً بر عالمیان رسوخ قواعد یگانگی طرفین ظاهر شده باعث
 زبان کوتاهی حاسدان و بدگویان شود بدین عظمت پی یراق قلعه گیری متوجه
 شده چون بلکاء فراه رسیدیم منشور عاطفت مبنی بر اظهار اراده سیر و شکار
 قندهار بجا کم آنجا فرستادیم که مهمان پذیر باشد و عزت آثار خواجه باقی قزاق
 را طلب فرموده بجا کم و امران که در قلعه بودند پیغام دادیم که در میان اعلیحضرت
 پادشاه ظل الهی و نواب همایون ما جدائی میسر نیست و الکیائی که هست از
 همدیگر میدانیم و ما بطریق سیر متوجه این صوبیم نوعی نشود که کلفت خاطری
 بهم رسد ایشان بمضمون حکم و پیغام مصلحت انجام را بگوش حقیقت نبوش نشنیده
 و مراسم الفت و اتحاد جانبین منظور نداشته اظهار تمرد و عصیان نمودند و تا بحوالی
 قلعه رسیده و باز عزت آثار مشار الیه مکرر طلب فرمودیم و آنچه لازمه صحت بود
 باو گفته پرستادیم و تاده روز دیگر عسا کر منصوره قدغن فرمودیم که پیراهون
 قلعه و حصار نگردند فصالح سود مند نیامد در مخالفت اصرار نمودند چون بیش

ازین مسامحه گنجایش نداشت و لشکر قزلباش با وجود عدم اسباب قلعه گیری
 و تسخیر قلعه مشغول شدند و در اندک روزی برج و باره را با زمین یکسان ساختند
 کار بر اهل قلعه مشکل شده امان خواستند ما نیز همان را بطه را که از قدیم
 الی الایام فی مابین این دو سلسله رفیعیه مسلوک بوده و طریقه برای دری که مجدد
 از زمان میرزائی آن او رنگ نشین بارگاه جلالت و نواب همایون ما بنوع
 استقرار یافته که رشک فرمائی سلاطین روی زمین است منظور داشته بمقرض
 مروت جبلی تقصیرات و ذات ایشان را بعفو مقرون فرموده مشمول عواطف و عنایات
 سالماً غانماً باتفاق رفعت پناه نظاما حید بیگاسی یو زباشی که از صوفیان صادق
 اینخاندان است روانه درگاه معلی گردانیدیم حقاً که بنیاد و داد و اتحاد موروثی
 مکستبی از جانب این دلاجوئی نه بمرتبه میشد و مستحکم است که بجهت ضرور
 بعضی امور که بحسب تقدیر از ممکن امکان بمنصه ظهور آمده باشد خلل پذیر
 گردد ، میان ما و تو رسم جفا نخواهد بود ، بجز طریقه مهر و وفا نخواهد بود
 مرجو آنکه از انجانب نیز همین شیوه مرضیه مسلوک بوده بعض امور جزئی
 را انظار خجسته آثار فرموده اگر خدشه بر عارض الفت ظاهر شده باشد بحسن
 عطوفت ذاتی و محبت ازلی درازاله آن کوشیده و گلشن همیشه بهار یکدل و یگانگی
 را سرسبز و خرم داشته همگی همتگر دون اساس بتا کید مبانی و پاک و تصفیة مسائل
 اشفاق که نظام بخش نفس و آفاق است مصروف فرمایند و کلی ملک مجروسه
 ما را بخود متعلق داشته بهر کس خواهند شفقت فرموده اعلام بخشند که بلا توقف
 و مضایقه باوسپرده می شود و این جزویات را خود چه قدر و اعتبار باشد . امر او
 حکامیکه در قلعه بودند اگر چه مرتکب امرای چند که منافی مراسم دوستی بود
 شدند ، اما آنچه واقع شده از جانب ما بوده ایشان آنچه لازمه نوکری و شرط جان
 سپاری بود بتقدیم رسانیدند . یقین که آنحضرت نیز بشفقت یاد شاهانه و مرحمت
 شاهانه شامل حال ایشان فرموده ما را از ایشان شرمنده نخواهند ساخت ، زیاده

اطناب نرفت، همواره ها لوای آسمان فرسای هم آغوش تا ئیدات غیبی باد۔
عاقبت جمیع بخیر باد برب العباد! ، (۱)

دایودوه مثالدهند او یارس دحکومتو نود یوبل غولولو اودقندهار په مقابل کې ددوی دافکارو نمایندگی کولای شی، چه دې دوو حکومتو نوهر وخت فرصت لټاوه چه قندهار تر لاس لاندی کړی، مگر څنگه زه دمیر ویس نیکه حالات لیکم نوزم باید دقندهار وضعیت ته د هوتکو له نقطه نظر وگورم او څه چه له دی لاری وموم هغه څرگند کړم، ځکه په همدې هرج و مرج کې یا تردې دمخه هوتکو او توخیو او ابدالیو پر قندهار مستقل حکومتو نه کړی دی، پدې صورت کې نولمړی دالازمېزی چه پخپله د هوتکو قبيله وپیژنو او بیاددوی دریاست بیان تر میر ویس دمخه څرگند کړم، چه له دې لاری هم دقندهار دمخنی وضعیت څرگندېزی او هم د هوتکو عشیره چه زمونږ ملی قائد میرویس له همدې عشیری څخه میدان تهر او وتلی دی معرفي کېزی، نو دادی په دې مقصد پیل کوو:

دهوتکو تیر: په پښتنو کې د هوتکو تیر د یر شهرت لری. دا ځکه چه د ابرو پښتنو

په ملی نهضتو کې لویه برخه لری او پخپله پلائي مهم رول لوبولی دی.

هوتک تیر د غلجیو یوه پښاده اولک، دانسابو لیکو نیکي چه لیکي ددې تیر لمړی پلار

هوتک غومبده چه تیر ئې هم د همدی پلار پنامه یادشو او هوتک باباد باروزوی اود

تولریا توران لمسی اود باباغلجی گروسی دی. (۲)

مگر دا چه هوتک بابا په کومه زمانه کې اوسیدی پوره څرگنده نه ده که څه هم

د پتی خزانی مؤلف د «هوتک بابا» په نامه د هوتکو یو پلار لیکلی او معرفي کړی

(۱) دا مکتوب له یوه قلمی جونگ څخه را نقل شوی دی، چه د «فراهی»

پنامه اود ښاغلی فاضل گویا څخه دی.

(۲) حیات افغانی ۲۵۶ - خورشید جهان ۲۱۰ - پټمخزانه ۷ منخ

دی چه وایی پ ۶۶۱ هـ کال داتغریه علاقه کی زینر بدللی او په ۷۴۰ هـ کال وفات شوی دی مگر د خود لائلو په نسبت ددی خبری منل دقت غوازی : یو خو پخپله د پتی خزانی خو جملې دی چه په یوه خای کی وایی : « او هغه وقت چه لوی سونوئی کا د خدای عبادات او په اتغراو سوری کی د قوم سردار اوباد ارو » (۱) بل خای وایی : « بابا هوتک خپل قومونه راټول کړل . او د سره غره سره ئې پر مغلو شخړه بوتله » (۳) نو که داسې د هوتکو لمړی پلار فرض کړو ، نو بیادده قوم یا اقوام له کومه شوه ؟ خیکه چه ترده دمخه د هو تکو یوسړی هم نسته او توخی هم یوسړی دده وروردی او په درې پښته بابا غلجی تدرسیزی چه ټول پنځه شپږ تنه کپزې ، نوبه خنګه داو منل شی چه دا « هوتک بابا » هم هغه هوتک بابادی چه د بارو زوی ، د توالر لمسی اود غلجی کړو سی دی ؟

بله دا چه که دا خبره ومنله شی باید « بابا غلجی » هم په ۴۰۰ هـ یا لږ دمخه یا لږ وروسته و بولو حال دا چه پر خلاف دارباب انساب د لیکنو خنجه موز د غلجیو و تېر د نامه رینه تر هغه رخت ډېر پخوا حتی که خوک پقهر نسی تر اسلام دمخه هم موندلای شو ، بلکه تقریباً ثابته ده ، از باب انساب لیکنی چه د بیت نیکه د « بی بی متو » نامی لوردنسه یوزوی پیدا شو چه دهغه نوم یې « غلزی » یا « غلجی » کښېښود (۱) مگر چه بهوشی که موزدانوم « غلزی » و گڼو خیکه چه په زړه او اوسنی پښتو کی د « غر » رینه خصوصاً په نومو نو کی ډېره غښتلی او قوی ده ، حتی د خینو محققینو په عقیده د غور ، غرج ، غلج ، خلیج ، غر چه دنومو رینه هم له غره خنجه و لاره شوی ده او په منځنی

(۱) (۲) پته خزانه ۸ ، ۷

(۳) خورشید جهان ۲۰۹ مخ - حیات افغانی ۲۵۶ مخ - تاریخ سلطانی ۷۰ مخ

اسیا کی دآریائی خایو او قبیلو په مورد کی استعمال شوی دی (۱) همدارنگه دغورک او غرجستان یا غرخه او غرخنی نومونه په پښتو کی شاید دا ادعا ثابته کړی نو ما سچک یو غربی مدقق هم دگر gar یعنی غره کلمه دبا کتري په زړه پارسی کی مستعمله بللې ده او وایی چه غره دآمو پورته خواته دیوه غرنی ولایت نوم دی چه آریایان پیکنې اوسپدل (۲) او علاوه پردې په اویستا کی دا کلمه د «گیری» په شکل په همدې معنی راغلې ده (۳) او په سنسکریت کی د gipi پشکل لیدل کیږی (۴) دیورته قرینو په نسبت، نسبت دې ته چه دانوم «غل زی» گلزای، قلزمی، غیلجائی، غلجهئی، غلجائی» او نورو نومونو چه مؤرخینو رازرازی دی یاد کړو ښه به دادی چه آریائی اصل ته رجعت ورکړو او دنورو ډېر نومونو په شان چه له «غره» څخه اخیستل شوی دی داهم لددې کلمی څخه واخلو او «غزی» ئې وبولو که دانظر په ومنله شی نو دغزی «مشهور پدغلجی» دتبر نوم به ترهغه ډېر پخوانی شی چه ځینو مؤرخینو لیکلی دی او هم بیت، سربن او غرغبت نومونه هم چه دپښتنو پخوانی نیکونه باله شوی او نو، ونه ئې هم نه مابعدالاسلام سره نه لگپږی داسلام دمخه وبولو. په دی صورت چه مو «غلجی» «غزی» کړ او غزی ته مو تراسلام دمخه یاداسلام سرته نژدې تاریخ وټا که نو اوس کولای شو چه دهمدې تاریخ په تناسب دهوتکولمړی سړی هم وټا کو اوددوی دژوندتاریخ هم تخمین کړو.

پهر صورت دازماشخصی رایه وه، دلته زه نور نه غواړم دا خبره وڅېرم فقط زما مقصد دهوتکوداصل په شاوخوا کی یوه رنیاغور حول وه. خو کله مښته نتیجه چه پلاس راغله هغه داده چه هوتک دغلجیو یا غرز یو یوه پښه ده چه دپښتنو دملت ملی نهضتونه له ۱۱۱۹ هـ څخه تر ۱۱۴۹ هـ پوری ددوی دهمت او غیرت گټه اودتوری چوت دی

- (۱) جغرافیای تاریخی ایران - دبارتولد اثر ۸۸ مخ (۲) زبان پامیر
(۳) داویستافرهنک ۲۷۲ مخ (۴) دهنداوانگلیسی قاموس ۶۱۱ مخ ۱۸۰۷ طبع

چیری اوسپدل؟ دھوتکو و اصلی تاتویبی «داتغر» سیمه ده چه د کلات جنوب شرق ته

پروت اود هر تیکو او توخو د حکومت مر کردی، تر هغه وروسته چه هوتک باباددوی
 یولوی نیکه د تمبر مشر شو، د سیوری خلکو هم دی په مشر توب اوسر داری و مانه (۱)
 د مغلو د هجوم په وخت کی د کلات د ازغنداو تر غارو او اولان (۲) او سورغر (۳)
 پوری هم ددوی په لاس کی وه اودوی اداره کول، خو چه ئی په مپرانه له همدی
 خایو خنجه دفاع و کره او مغول ئی و شړل (۴)

داتصرف او مشر توب تر هغه وخته و، چه په ۱۱۰۰ ه کنبی خارجی د سمنانو و غوښته
 د همیشه په شان د پښتنو په منځ کی د غلجی او ابدالی په نامه د نفاق اوربل کړی «لکه
 تل چه ئی همدا کار کړی دی او هم ئی کوی» مگر له سببه مرغه د اپلا پښتانه و نه غولیدل
 اود ددوی پوه مشران چه د ابدا لیانو له خوا سلطان خود کی او د غلجیانو له خوا سلطان
 ملخی توخی و، ددی نفاق اندازی د دفع د پاره ئی ددی دوو تپرو په منځ کنبی «لکه
 سلطان محمد چه صریحا «لیکی» یو موقتی حدو تا که، یعنی ددوی د تاتو بو او داوسپدلو
 د منځکو تر منځ ئی یو ویش تعیین کړ او دائی سره وریل چه د کلات د جلدک «گرم او»
 دی ددی دوو تپرو تر منځ حد او ویش وی (۵) یعنی دهغه لمر ختیزه خوادی د غلجیانو
 به تپرازه ولری او لمر لو پدیزه خوادی د ابدا لیانو د تپرو وی. اودا ویش تردی
 نژدو کیلو پوری مراعات کیده، حتی اوس هم پاته دی.

ددی ویش تر تثبیت وروسته سلطان ملخی چه د توخو او هو تیکو مشرو، د اورنگ زیب

(۱) د سیوری علاقہ د کلات جنوبی خواته برته دم پته خزانه ۷ منخ

(۲) اولان - د شاهجوی شمالی خواته یو خای دی چه د زرو ودانیو آثار هلته سته

(۳) سورغر، هغه غردی چه دا اولان او شاهجوی شمالی پلو ته نژدی پروت دی

پته خزانه ۸ منخ (۴) پته خزانه ۷ منخ .

(۴) تاریخ سلطانی ۶۰ منخ

له خوا هم په رسمیت وپېژندل شو، او دده پنامه فر مان صادر کړ (۱) چه سلطان محمد د تاریخ سلطانی مؤلف چه څه وخت په کلات کښی حاکم و، دافرمان بڅپلو سترگو داورنگز یب په لاس لیک دسلطان ملخی داو لادی څخه لیدلی دی (۲) او هم لیکي چه په هغه وخت کی دغلیخیانو دتبر مشر توب اوسر داری بده ازه درلوده (۳)

لځکه نو تر پورتنی وېش او تقسیم وروسته دهوتکو او توخو دتاتوبی لمن دجلدک «گرم او» څخه ترغزنی پوری اوزده شوه، او څنگه چه دپتی خزانی مؤلف لیکي به همدی حدودو کښی ئی مستقل حکومت درلرد. (۴)

دهوتکو بڼاغلی تر میرویس دمخه زموز ترملی قائد میرویس دمخه

هم دهوتکو په تبر کښی او بڼاغلی او پیاوړی پښتانه وه، چه دقوم او اولس مشر توب ئی کاوه او خپل دپښتانه اولس ئی پر سمه لاره پپوه او دخپلی خاوری دودانی دباره ئی دبر زحمتونه کښل؛ دپردیوله هجوم څخه ئی خپل هواد او وطن ساته او د وطن دساتلو دباره ئی دخپلو ښوزلمیانو وینی تویولې. .. دوی هر یوه دلارښوونکی اورنما او پیشوا حیثیت لاره، دخپل اولس په درد او خوزو خبروه، په غم او ښادی کی ورسره شریک وه، دوی لځانونه له ملتته جلانه بلل اونه ئی ترې کړ که کوله اونه ئی دخپلو شخصی اغراضو او مقاصدو دپاره استعما لول دوی پښتانه مشر ان وه، او پښتنو هم دوی ته داحترام سر تیت کړی و، هر څه چه به دوی ویل پښتنو کول، حتی روحی عقیده ئی ورته درلوده او خپل هر مشر ئی یورو جانی مشر هم گانده، لځکه

۱- حیات افغانی ۲۶۱ مخ

۲- تاریخ سلطانی ۶۰ مخ (۳) تاریخ سلطانی ۶۰ مخ

۴- پته خزانه ۱۷۵ مخ

اوس لاهم نوم سره «نيکه» ياده وی، داپه زورچا دوی ته تلقین نهو کړی او نه دا خبره
 به زور په یوه ملت منله کېزی، فقط دوی خپل خان همداشان ملت ته معرفی کړی و
 او خپل اعمال ئی هم څنگه چه دیوه صحیح مقتدا سره وردی هغسی گرزولی وه او نه
 ئی دا خیال و، چه دمهدبو او متدین نماو غلو په شان دپسو په په ستو کی دلیو یانو
 کارونه و کړی او ددوی دسمون په پلمه ددوی غوښی وشکوی او بخیله
 ئی و خوری ...

که خاهم تر یرویس دمخه دهوتک په دوره کی به دا ډول اشخاص ډیر نه وی
 خوبیا هم څه چه شته په هغو کښی مشهور او معروف اشخاص دادری تنه دی : -
 باباهوتک - ملکیار - بنالم خان

۱ : باباهوتک : باباهوتک (چه نوم ئی دمخه ذکر شو) د بعضو مؤر خینو په

عقیده بلکه د ټولو پښتنو ارباب انسابو په نظریه داسری دهوتک د تیر لوی نیکه دی
 ځکه چه دوی «غلخی بابا» ته درې زامن قائلپزی : توران یاتولر - ابراهیم - بولر
 او توران ته دوه زامن ټا کی یو «بارو» بل «بابو» چه د بارو بیا دوه زامن زبزی

دیوه نوم ئی «هوتک» او د بل ئی «توخی» کښپښود ۱) داهوتک نودهو تکیانو لمړی
 پلار بللی شوی دی، مگر آیا دا چه دا «باباهوتک» چه موز ئی لاندی حالات لیکو

هغه لمړی باباهوتک دی که نه؟ او یائی دژوند پتاریخ کښی تغیر راغلی دی که
 به؟ دا خبری دمخه خپرلی شوی دی دنوری خپرنی حاجت نلری - احتمال لری چه
 دابه دوهم هوتک نامی وی چه دلوی نیکه پنامه یاد شوی وی او بابا به ددوی دواړو په
 نومونو کښی که اشتباه پښه شوې وی او یا به دا هغه لمړی باباهوتک وی، مگر دژوند
 تاریخ به ئی نژدی ټا کلی شوې وی یانور څه ... خو په صورت ځکه چه په دې
 نامه تر میر ویس نیکه دمخه دهوتکو یو مشهور نیکه تیر شوی دی نو که لمړی

(۱) خورشید جهان ۲۱۰ مخ - تاریخ سلطانی - حیات افغانی - پته خزانه ۷ مخ

پلاروی که نه، باید دژوند حالات ئی و لیکل شی او هغه په پته خزانه داسی راوردی
 «هوتک بابا په اتغر کښې زبېزېدلې و، په سنه هجری ۶۶۱ کښې او هغه وقت چه لوی سو
 نو ئی کادخدای عبادت او په اتغر اوسوری کښې د قوم سردار اوبادارو .

نقل دی : چه په هغه وخت کښې په هر محل . مغولو دارغنداو پر غارو لوت کاوه
 او اولان او کلات به ئی تالا کول، بابا هوتک خپل قومونه راټول کړل، او دسره غره
 سردای پر مغلو شخړه بوتله، بادی جگړه کښې مغول تالاسول ، اود ښتنو گړندیو
 ډېر ووژل، ماته خپل پلار داود خان داسی نقل وکا، چه سورغر دمغلو په وینو
 داسی لجنه سوچه پلوشو دلمر به بر ښنانه کا، په دې شخړه کښې چه ښتانه لیر
 اوبې خوا که وو، چه دسرو مغلو ښنه راغله ، اواخیسته ئی وکا، یو خو غښتلی
 دبابا هوتک خپلوان ومړل، بابا هوتک په لوړ زغ دا سندره لولوله، اویه غشیو
 ئی دمغولو ټپرونه خیرل (۱)

دبابا هوتک ترافه :

وگر په جوړ را ته پیغور دی
 هم په غزنی هم په کابل راغیء

پر سور غر بل را ته نن اور دی
 پر کلی کور بانندی مغول راغیء

* * *

مغول را غلی په تلوا ردی
 بر کلی کور بانندی مغول راغیء

غښتلیو ننگ کړیء دامو واردی
 په ښتو نخوا کښې ئی ناتار دی

* * *

بر ننگ ولار دښتو نخوا سیء
 پر کلی کور بانندی مغول راغیء

آ، د مر غی غښتلیو را سیء
 توری تپری ، غشی تر ملا سیء

زلمو په غشيو كړۍ ء وارو نه
 د تېرو تورو گزار و نه
 ورو اندي كړۍ ء خپل ټټر و نه
 پر كلي كورباندي مغول راغي

* * *

ز ما د زلمو ويني بهېزي
 مخكه او غرونه په سر • كېزي
 مېر خي زغلي او تر هېزي
 پر كلي كورباندي مغول راغي

* * *

پښتنو هلي ء پر غره جنگ دي
 سور غره به وينو ددوي رنگ دي
 مهال دتوري دي د ننگ دي
 پر كلي كورباندي مغول راغي ء

* * *

زلمو پر ننگ خانو نه مړه كړۍ ء
 د پښتو نخوا مخكې ساته كړۍ
 د بن په غشيو هو بيه كړۍ ء
 پر كلي كورباندي مغول راغي ء

غښتلو ميرو چه داسنډره اورېدله، په جگړه تودېدل، ترخو چه سور غرني دمغولو
 په وينو ولاړه او ټول ئي پينا كړل (۱). اوسوبه ئي په برخه شوه .

وايي چه با با هوتك دمغولو سره ډېر جنگونه وكړل، اودار غنډ او پوري
 خواته ئي وشړل، اوهر كله به داتغر او مرغې غښتليو پردوي يرغلو نه كړل او په
 غرونو به مغول ننوتل، با با هوتك چه سپين زيري شو، عمر ئي نه اويا كالوته ورسېد،

نو په سنه ۵۷۴۰ وفات سو ۲

(۱) (۲) پټه خزانه ۷، ۱۱، ۱۳ مخونه

۲: ملکیار به هوتکو کښې چه تر میرویس نیکه دمخه بل سړی مشهور دی اود اولس مشرتوب ئې کړی دی ملکیار نومبزی - دا ملکیار دهوتک بابا زوی دی ، چه تر پلار وروسته ئې په پنځوشت کلنۍ د اولس د مشرتوب بگری په سر کړله . چه په دې حساب نودده د زېږېدو کال ۷۱۵ ه کښې . پته خزانه لیکې چه « ملکیار د پږ غښتلی او قوتمند سړی و ، په جنگو کې به له لسو تنوسره بدو » (۱) کوم وخت چه ملکیار مشرشو نو تر هر چه دمخه ئې زراعت او کرنې ته توجه و کړه ، شازی او وړانی مچکی به ئې ودانولې . د سیوری په لتو کښې ئې د پږ خپلوان راټول کړل ، او هلته ئې کاریزونه و کښل او خپل زلمی ئې په کښت او کر نه و گمارل ، په دې وخت کښې مغول لهدې ودانیو څخه غوزن شول او څنگه چه ئې د پښتنو د ملک ودانېدل پر خوانه هوارېدل نو ئې پر سیوری یرغل و کړ او ملکیار د پږ سخت جنگونه ورسره و کړه ، په دغو جنگو کښې لمړی وار د پښتنو مېنې وړانی شوې ، او ځینی لایوب او مرغې ته ولاړل او ځینی هم وازی خواته ، خو دوهم وار بیا ملکیار پښتانه زلمیان سره راغونډ کړل او پر مغولو ئې سخت یرغل یووړ ، مغول ئې وشړل او سیوری ئې بیا ودان کړ (۲) .

ملکیار د مشرتوب سره رو حانی جنبه هم در لوده او بڼه متدین او خدای غوښتونکی سړی و ، د پښتنو اولس پرده باندي عقیده درلودله او دده وینائی خیر محض بلله ، لکه چه وایی : یوه ورځ دخپل اکا « توخی » کورته ورغی ، دخپل اکا زوی « نور بابا » ئې ولید چه غشی تېره کوی ، پوښتنه ئې ځینی و کړه : « څه کوی ؟ » هغه وویل : « دمغولو په جگړو کښې ستاملا تریم ! » ملکیار بابا دعا و کړه چه : « تر بوره ! تل سوې من اوسې ! » او وایی چه دهمدې دعابر کت و ، چه نور بابا په هر میدان کښې بریالی او فاتح و ، او دده ماته دهیچا یاده نده .

(۱) (۲) پته خزانه ۷ ، ۱۱ ، ۱۳ مخونه .

وايى چە يود و رڭ د مغواو تاراك پرسیوری راغیء او هغه وخت دملکیار بابا
 یه کلا کښې پرته له ښځمنو بل څوک نهو ، نور بابا په خبر سو ، ژرئې خان هغه
 کوټ ته ورساوه او په یوه تن ئې مغول وشرل او ډېر ئې مړه کړل ، دا ټول دملکیار
 بابا ددعا برکت و (۱) .

علاوه بر دې ملکیار یوملې شاعر هم و او په پښتو کښې ښه سوځو نکې او
 له تأثیره ډک اشعار لری ، دده اشعار پرملې وزن اوملې روح دی ، چه دلته به ئې
 د نمونې په توگه یوه سندره راوړو :

وايى چه په ۷۴۹ هجرى کښې ديسبرلى په ، وسوم دترنک رود ډېر ډک راغیء ،
 او سخت نيزونه پکښې راتوى شول ، يوه مياشت ئې چراو گودرونه موند او غاړى
 غاړى ء بهېدى ، ملکیار با با چه دترنک څنډو ته راغیء دا سندره ئې و بولله :
دملکیار سندره :

تر نك بهېزى تر نك بهېزى غاړى تر غاړى

زما زړگى خو خپل لالى غواړى

* * * * *

که روده روده ! دترنک روده ! خا ونددى وچ کا

چه زړگى مومى زما ، خپله سوډه

* * * * *

که نيز دى نيزدى نيز دپلټون دى زړه نيزه وړى

په وير ژړلى په غم زبون دى

* * * * *

که اوردى اوردى په زړه مې اوردى دا اور به رچ کا :

دوير نيزونه بل ډېر په زور دى

نمنځنه یو شه سپینی سپوزمهیه ورته ووايه

چه تر نك ټال كرم ستاله خو لگيه

* * * * *

كه خړو خړو ! اوبوسوان كړۍ بېل « ملكيار » دى

يا ته له يار دى سوبښى جانان كړۍ

۳ : بنالم خان : دريم سړى چه تر ميرويس دمخه ډټبر او اولس دمشراو خان

په حيث پېژندل شوى بنالم خان دمېرويس نيکه پلاردى چه دخپل زوى ترقيادت
دمخه دهورتكو له نوميا ليو مشرانو څخه و ، حتى دهورتكو يوه پښه دده پنامه
« بنالم خيل » يادېږى ، پښتانه دهرتكو دې پښې ته په درنه سترگه گورى ،
تر داسې حده پورى چه كه كوم پښتون وغواړى ځانته امتياز وټاكي په ځواب
كښي ورته ويل كېږي :

« ته نو كم بنالم خيل يى ! » يعنى كه بنالم خيل واى نور د امتياز حق دى درلود :
هغه وخت چه بنالم خان دسلطان ملخي دلور ميرمن « نازو » سره از دواج و كړ
نودهورتكو او توخو خپلوى تر پخوا ټينگه اومحكمه شوه .

بنالم خان ته دميرمن نازوله نسه (چه دقندهار يوه يوه او خورا زبردسته شاعره
او عالمه ښځه وه چه وروسته به ئې مفصل شرح حال راوړه شي) څلور زامن خداى
ور كړه چه تر ټولو مشر زموز ملي زعيم ميرويس خان (مشهور په ميرخان) و .
اودرې نور زامن ئې داوه (۱) : عبدالعزيز خان - يحيى خان - عبدالقادر خان
- ددې درو له منځه عبدالعزيز خان دمير ويس تر مرگ وروسته پرتخت
هم كښېنا ستلى دى .

(۱) ټټه خراڼه ۱۷۷ مخ حيات افغان ۲۵۷ مخ خورشيد جهان ۲۱۰ مخ

داو د هوتکوو حال تر میرویس دمخه . ددوی حال چه و لیکل شو نو تر ملی
 نهضت د مخه څه نه څه دقندهار وضعیت هم ځینی څرگند شو ، یعنی دا ځینی
 بنکاره شوه چه قندهار کڅه هم ددوو طماعو گاونډیو تر منځ واقع و ، خوبیاڼی
 هم نسبتاً استقلال او خپلواکی و ، بلکه پخپل منځ کی ئی مستقل او ځانتنی
 حکومت درلود ، چه دهیچا تر اثر لاندی نه و ، دا تر هغه وخته چه د اصفهان د دربار
 څخه «گرگین خان» د پښتنو د پایمالولو دپاره تا کتل کپړه او دیوه خورالوی
 او مسلح لښکر سره د قندهار د حاکم او بیگلر کی پنامه قندهار ته راتی . دده د
 رارسېدو سره د پښتنو د پری مپنی ورانی شولې او د پری بناغلی پښتانه ئی تر خپلو شخصی
 اغراضو قربان کړه چه وروسته به مفصل راشی ؛ مگر دگرگین دا گرگوالی د پری
 پانه نشواونه پښتنو دده ظلمونه وزغملای شوه ، ټول پښتانه دخپل وخت ملی
 مشر میرویس نیکه ته راغله او میرویس نیکه هم د ملی ننگ بر ځای کولو دپاره
 ولاړ شوملا ئی و تر له ، و خو ځپد ، اودده له خو ځپدو سره د اصفهان تخت په خو ځپدو
 راغی ، گرگین ئی له مینځه ویوست ، اوبیا ئی د پښتنو ملی حکومت په افغانستان
 کی تأسیس کړ ، چه وروسته به مفصل راشی . اوس چه تر میرویس دمخه دپارس ،
 هند او قندهار وضعیت څرگند کړ شو ، نوبه د ملی زعیم میرویس نیکه په پېژند
 گلوی کوتی پوری کړو او دده هغه لور او قیمتدار خدمتونه چه هیڅکله به ئی
 د پښتون ملت هېر نکړی تر کمه ځایه چه ماخذ و نه بلاس راغلی و لیکو
 که خدای کول

میرویس څوکو؟ اوڅه ئې وکړه؟

دده د نسب سلسله:

دمیرویس نیکه دنسب په سلسله کې او داچه دی په څووا سطو بابا هوتک او باباغلجی ته رسېږي دمؤرخینو اختلاف دی نتیجه ئې بیرته هغه دینستو جمله ده چه باید وویل شی: داسلسله «نه پرڅه ده ندبې څه ده!» مثلاً حیات خان او شیرمحمد دده سلسله داسی را نقلوی: « حاجی میرخان ولد بنالم خان ولد کرم ولد مندولد عمرو ولد جلال الدین ولد قطب ولد اسحق ولد حسین ولد ملکیار ولد هوتک بن بارو بن توران بن غلجی (۱) » مگر سلطان محمد قندهاری بیاد اسلسله ډېره لنډه ضبطوی او پورتنی حسین نامی دمیر ویس خان پلار گڼی (۲) چه له او وتنوڅخه سترگی پتوی او صرف نظر کوی، نو پهمدی دلیل لمړی سلسله هم کاملاً دا اعتبار او ویساوړنه ده خوشنگه چه لږو ډېر دملی عنعنو او روایاتو سره سرخوری نوټوله سرتریا په غلطه هم نشو بللای.

پهر صورت موږ صرف نظر له دې څخه چه دی په څو سلسله بابا هوتک ته رسېږي، میرویس دیوه پښتانه مشر او ملی قائد او مفکر زعیم په حیث او بیاد یو غښتلی عسکر پنامه پېژنو، نوڅه دی که ئې د ټولو نیکو ټو، نو مونه تر بابا هوتک پورې یاد نکړو؛ لکه چه ده دخپلی سلسلې په اعتبار هغو مړه کارنه دی کړی لکه چه دخپل مستقل شخصیت څخه ئې کار اخیستی دی، میرویس بالذات لوی شخصیت، فکور دماغ او حساس ماغزه در لوده چه بیایې دینستو د ملیت بزغ دوطن په غرورغو کښې پورته کړ، اوخپل قوم ئې ډیر دیو له حکمه خلاص کړ او په افغانستان کې ئې دملی حکومت اساس کښېښود.

(۱) حیات افغانی ۲۵۰ - ۲۵۷ مخونه - خورشید جهان - ۲۱ مخ

(۲) تاریخ سلطانی ۷۱ مخ دپه شمی طبع

دمیرویس مور : تقریباً درې سوه کاله پخوا دکلات او قندهار په منځ کې یوه جگه او باشکوهه کلا لېدل کېدل چې دتازی (۱) درباط جنوب ته دسلطان ملخی توخی له خواچه دپښتنوملی مشرو ، جوړه شوي وه - اوددې کلاڅښتن ته دغزني څخه ترجلدکه پوری ټولو قومونو دا طاعت سر تیت کړی و ، اوده مستقله حکمرانی در لود له .

په ۱۰۶۱ هجری کال پهمدې کلا کې یوه ښکلې نجلۍ دنیا ته راغله چې ددې مشر د کورنۍ مسرت او خوښی ئې یوپه دوه کړه ، څوک څه پوهېده چه دا پښتنه نجلۍ به دخپل قوم په سرنوشت کې څه رول ولوبوی ؟ پردې نجلۍ ئې « نازو » نوم کېښود ، څوچه دور کتوب څخه نجلیتوب ته اوله نجلیتوب څخه ، پېغلتهوب ته ورسېدله .

پلار ئې دخپلی لورپه علمی روزنه کې ډېره توجه درلوده ، له فاضلو مېرمنو اوسپین زیرو علماو څخه ئې لیکل اولوستل زده کړل ، دازده کړه تر هغه وخته جاری وه چه ددې پلار « سلطان ملخی » سره غره ته نژدې په یوه جنگ کې وفات شو ، هغه وخت نود کورنۍ چاروا داره او داو لس مشرتوب ددې پر غاړه ولوبده ، خصوصاً له هغه وخته څخه چه « حاجی عادل » د نازو ورور هم له دې جلا شو اود خپل پلار دانتقام اخیستلو په نیت جنگ ته ولاړ ، دکلی او کورساتنه هم نازو ته پاته شوه او دې هم دیوه پښتانه زلمی په څپر توره تر ملا کړه اودڅو ننگیالیو تر برسره ئې خپل ټاټوبی دپردیوله هجومه وساته (۲)

میرمن نازو هم دنورو پښتنو مېرمنو په شان مېلمه پالونکې او مېلمه ساتونکې وه ، دمېلمنو په ډوډۍ ور کولو او دمسافرانو په ساتلو ډېره مشهوره وه ، تل به

(۱) دکلات دشمال شرق خواته دوهم رباط دی چه دکابل یرلار واقع دی .

(۲) ټټه خزانه ۱۷۵ مخ

د ژمی به موسم دلی دلی مسافر از راتله او د پری دیر د پسانو قافلې به دمیرمن نازو
 د کلامخ ته پندی وې - په سووتنو پرد پسانو ته به ئې دوډی او کالی ور کول،
 خوچه ددې میرمنی د سخا نوم له خیبره تر کوسانه خپورشو (۱) په دې وخت کې
نود «بنالم خان» هوتک په نکاح شوه، او لوی خدای خلور زامن ور کره چه
 نومونه ئې دمخه ذکر شول او تر ټولو مشر نومیالی پښتون میرویس و، چه ددې
 زمري پښتنې په غېږ کې وپالل شو او یوزمري پښتون ئې پښتانه ملت ته وړاندی کړ.
 علاوه پردې ټولو میرمن نازو یاد میرویس نیکه مور یوه عابده، صالحه او
 نیک عمله بنیحه وه؛ ترداسی حده چه د پتی خزانی مؤلف وایی خپل اولاد ته ئې
 هیخ وخت بې اوداسه او بې طهار ته شیدې نه دی ور کړی. کم وخت چه ئې
 سن پوخوا لی ته ورسېد او پخه بنیحه شوه، نوبر خپره پر پورتنیو ښېگڼو دا دب
 او علم سره ئې ټینگه علاقه وموندله او په لږمه مده کښې نوموړې شاعره شوه، دا
 یوه رباعی ئې ترموزه پوری را رسیدلې ده چه وایی:

سحر گه وه د نر گس لېمه لاندۀ خاڅکی خاڅکی ئې له ستر گو خڅپدۀ
 ماوېل: شه دی، کښلې گله ولی ژارې؟ دهوېل: ژوندمی دی یوه خوله خندېدۀ
 همدا پورتنی فکر دی چه داو سنی عصر مشهور فیلسوف او شاعر «اقبال»
 په خوږو الفاظو کښې ادا کړی دی او وایی:

شبې زار نا لیدای بر بهار که این زندگی گریه پیهم است
 در خشید و برق سبک سیر و گفت خطا کرده خنده يك دم است
 ندانم بگلشن کی برد این خبر سخنها میان گل و شبنم است

دمیرمن نازو خوب لیدل: چه میرویس نیکه وز پزېده مور ئې پهم هغه لمړی
 شپه خوب ولید چه حضرت بیت نیکه دې ته وایی: «زما لوری! دا زوی ښه

تربیه کړه؛ کم وخت چه ستا د ازوی لوی شی لوی کارونه به انجام کړی -
حج ته به ولاړشی

زما لوری! دده په روزنه او تربیت کښې غفلت ونه کړې؛ دده له نسله به نیک
شاهان پیدا شی - چه دین ته بهرنا ئې ور کړی - دده په تربیه کښې ښه زیار
باسه اودقت کوه، دده پراوړه دلویو لویو کارو انجام پروت دی» (۱)

میرمن نازو ددې خوب په اثر برخپره پر مورنې عطوفت یوه بله مخصوصه
علاقه هم له خپل دې زوی سره پخپل خان کښې حس کوله - دمیر ویس په
روزنه کښې به ئې ډېر دقت کاوه، خوچه میر ویس ددې له زمري روزنکې
غېر څخه پاڅېد، زلمیتوب ته ورسېد. څنگه چه ئې مور پخپله عالمه او یوه
میرمن وه، دزوی دشپږ کلنۍ څخه ئې دده په تعلیم شروع وکړه او په یوه کال
کښې ئې د دین ټول فرائض په زده کړه او تل به ئې ورته ویل: «زویه! دبیت
نیکه له خولې، تاته ډېر لوی لوی کارونه گوری چه باید انجام ئې کړی -
چه لوی شی دلوی خدای عبادت او د خدای دخلکو خدمت کوه -

زویکه! ته خدای ددې دپاره پیدا کړې چه لوی لوی کارونه سرته ورسوې؛
اوستا خپل قوم او اولس ستا تر سیوری لاندی ستا خدمت او زحمت په اثر آرام
واوسی!»

چه میر ویس زلمی شو تل به ئې په هر مجلس کې دخپلې مور پورتنی وصیت
یاداوه او ویل به ئې: «زما مور ماته دلویو کارو دا نجا مولو وصیت کړی دی،
زه باید زیارو باسم چه دمور وصیت پر خای کړم او له خدایه توفیق غواړم!»

دمیر ویس د زېږېدو نېټه: په یقینې او قطعی توگه څرگنده نه ده چه میر ویس

نیکه په کوم تاریخ اونېټه زېږېدلی دی، مگر که دده دمور اودده د لمړی زوی

دزبېرېدو د تاريخ له رويه تخميني تاريخ وټاکو نو دده دزبېرېدو کال ۱۰۸۴ هـ ټاکلای شو او يقين ته نژدې دی .

حکله چه دده مور ميرمن نازو په ۱۰۶۱ هـ کال زبېرېدلي ده ، او څنگه چه په پښتنو کې معمول ده د مشرانو او خانانولونو د پلرو پر کور د پری کښېني دشل او پنځه ويښتو کلو په عمر کې ئې مړوته ور کوي نو حکله به دميرمن نازو مړوښي چه د بنالم خان پنکاح شوه په ۲۲ کلني توب و بولو او يو کال وروسته به هم دميرويس زبېرېده فرض کړو چه پوره به ۴ ۱۰ هـ کال واقع کېږي ، او دا تخمين د مؤرخينو له دې قول سره چه وايي شاه محمود د ميرويس لمړي زوی دميرويس د وفات په کال اتلس کلن و (۱) ، هم تناقض نلري . حکله چه دميرويس وفات په ۱۱۲۷ هـ کال و ، نو د شاه محمود زبېرېده په ۱۱۱۰ هـ کال يعنی يو کال تر واده وروسته طبيعي دی .

دميرويس ازدواج : دمخه مو وويل چه سلطان ملخي توخي د غلجيانو د تېر

مشراو سلطان خداداد (مشهور په سلطان خود کی سره) د ابداليو مشر د نفاق او نزاع د دفع او جلو گيري د پارم د ابداليو او غلجيو د مخکې ترمخ ئې حدود ټاکه . دې د حد ټاکلو کڅه هم په ظاهره د دوی به منځ کې بېلتون اچاوه مگر معناً ډېر گټور او مفيد ثابت شو ، حکله چه له يوې خوا ئې ډېر ديو کر غېرن اوله فساد د لاسونه پرې نه ښودل چه دوی پخپل منځ کې سره واچوي اوله بلي خوا هري قبيلې په ډېر جدیت سره دخپلې برخې په ودانو لولاس پوري کړ او ډېر زيار ئې يوست ، دا رويه د سلطان ملخي تر مرگ وروسته دده دورور حاجي عادل يا حاجي ابدال له خوا هم تعقيب شوه ، خو کم وخت چه دولت خان سدوزی د ابداليانو مشر شو پر غلجيانو ئې لښکرو کړ او هغه ئې ډېر ژوبل کړه او دميرويس

(۱) تاريخ افغانستان د ميليسون اثر د منشی احمد جان ترجمه ۲۱۷ مخ

تر کتازان هند ۴ ج ۱۴۷ مخ - سرجان مالکوم ۱۹۹ مخ

پلارني بناز صفاته را ووست ، دا هغه وخت دی چه ميرويس لمړی ځل دزلمیتوب
 گلونه بویوی او یو بنکلی قوی زلمی ځینی جوړ پزی چه دپښتنو په اصطلاح
 خور برمیننه کېدله . اتفاقاً په همدې ځای کې یوه پیغله نجلۍ وه چه «خانزاده»
 نومېدله ، دې نجلۍ یوه مور درلوده چه نوم یې «درخو» وه ، پلار یې جعفر خان
 نومېده چه د سدوزو مشهور خان او په سدوزو کې « کامران خیل » و (۱) او څو
 مده دمخه وفات شوی و ، بل وارث یې نه درلود او ډېر جايداد یې هم پاته شوی و ،
 څو کله یې نه در لوده چه کورنۍ او دبا ندۍ چاری یې اداره کړی ؛ - هغه و ،
 چه د نجلۍ مور میرويس خپل زوم والی ته را وباله ، میرويس هم دایوه غیبی
 فتح او الهی فیض و گانه دانجلۍ یې په نکاح کړه (۲) کمشی چه دې
 ازدواج میرويس ته گټه ورسوله علاوه پر دې چه د جعفر خان مشرتوب ، خانې
 او جها ندار ی دده لاس ته ورغله د سدوزی ټبر صمیمی خپل او محرم هم شو ،
 څو چه ورو ، ورو د دې ازدواج په اثر د سدوزیانو په زړو کې یې هم د غلځیانو په شان
 بنه ځای او لوړ مقام ونیو او میرويس یې په اولسی معاملو کې خپل لوی مشاور و گانه .
د میرويس کسب : دمخه تر هغه چه آزادی غوښتونکي او سیاسی او قومی

لوړ افکار د میرويس په ککړه کې ځای ونیسی او یا وروسته تر هغه چه د جعفر خان
 دولت د میرويس پلارنی بدایې ډېره کړی میرويس د تاجر به نامه مشهور او
 پېژاندل کېده او د لویو لویو کاروانو په ذریعه به یې دهند خواته تجارت کاوه (۳)
 کڅه هم دده د تجارت څخه بېله د « افغان او پارس جنگ » د کتاب
 له لیکونکي څخه بل مؤرخ څه نه لیکي یوازی میلسیون لیکي چه میرويس ډېر
 هوښیار ، پوه او ډېر دولتمن سړی و (۴)

(۱) کامران خان دا علی حضرت احمد شاه بابا له نیکه گانو څخه و . (۲) تاریخ سلطانی ۷۰-۷۱ مـخ

(۳) د افغان او فارس جنگ - د جارج نیون هام فور د اسحاق ترجمه له لاتینی څخه په انګلیسی

(۴) تاریخ افغانستان - اثر میلسیون ۱۹۷ مـخ

مگرد و روستنیو واقعاتو خخه چه دا صفهان د در بار یانو خولی دهندی
 قیمت بهاو تحفو او سوغاتو په زور گندی او یاد حجاز علماً او ملایان د خان کوی
 دده بدائی او ثروت بنه تا تیر بنندی او معلومیزی چه حقیقتاً هم دی بدای ثروت
 مند سړی و ، او هم ئی تجارت کاوه ، او تر هغه و خته د تاجر په نامه یاد بده
 خو چه دینبنتنی مشرانو به تولی کی ئی خای نیوه ، او ددوی بناغلی مشرتا کل کېده.
 د میرویس شخصی صفتونه : میرویس د نرمی او ملائمی طبع خا رند و ، دده

متین فکر ، زرینه رایه ، رسا ذهن ، لور اخلاق او دده د سخاوت شهرت
 مؤرخین دېر ستایی (۱) مگر سر پیره پر دی تو لو مهم او بهتر صفت
 چه د میرویس سره ئی په مشرتوب اوملی مقاصدو اوسیاسی میدانو کی بنه مرسته
 کوله دده فصیحه ژبه خوږه وینا ، جذاب نطقو ، خکه چه د صفهان د دربار قانع
 کول او د گرگین پر خلاف دهغو رایه گر خول او یا د حجاز علماً خپلول او دهغو
 خخه دخپل مرام سره سمه فتوی اخیستل شه داسی آسانه کار هم نه و ، چه
 یوازی په سوغاتو او تحفو سرته رسیدلی وای ، بالاخر دینبنتانه یو ملت تر لویه
 او کوچنیه فداکاری او خان نثاری ته حاضرول خومره قوت غواری ؟ دا تولى
 میرویس دخپلی غوره وینا په زور سرته رسولی دی .

هو ، لږ وروسته چه دده خولندی لنډی ویناوی دواقعاتو پر ترخ کې ولولئ
 هغه وخت به دده دانبکلی صفت لاینه تاسی ته و خلبیزی .

د میرویس مقام دینبنتنو په نژد : وروسته تر هغه چه میرویس له سد وزو سره

خپنی و کره دده مقام دینبنتنو په نژده دوه چنده لوړ شو ، یو خود غلجیانو مشرتوب
 د پلار او نیکه خخه په میراث ور پاته شوی و ، او میرویس دلوی کالخوا یه
 مشر حیثیت دغلجو په نژد درلود اوله بللی خوا د قندهار ابدالیو اوسدو زو دهغی

(۱) تمة البیان ۷۵ مخ - سرجان مالکم ۱۹۷ تاریخ سلطانی ۷۱ مخ

خپلوی اوبیا دده د شخصیت په لحاظ دده دبر احترام کاوه ، خو په آخر کی
خود پخود دابدالیو مشرتوب او ریاست هم ده ته ورسپد ، خصوصاً له هغه وخته څخه
چه ابدالی دولت خان دخپل زوی نظر محمد خان اود فقیر نایمی میری سره

دگر گین پلاس پشهادت ورسپدل (۱) دپښتنو ملت دامید سترگی دمیرویس خان
خواته کبزی شو لې ؛ کڅخه هم دولت خان دوه نور زامن هم درلودل چه
یورستم خان اوبل زمانخان (داعلی حضرت احمد شاه بابا پلار) و او رستم خان

وروسته تر هغه چه گر گین محمد زمانخان بندی کرمان ته واستاوه دابدالیو
مشرتوب په غاړه واخیست مگر سره له دې هم دمیرویس نفوذ ورځ په ورځ دبر پده او
ورو ورو اولس پرده را غونډه پده ، اوسنایی چه ددې نفوذ یو مهم علت او سبب
داهم و ، چه میرویس دخپل عقل اود کا په زور دهغه وخت په تقاضا گر گین خاتمه
جلب کړی اوله خپله خانه ئې راضی کړی و ، حتی تر لبرې مدي وروسته گر گین
دی په ټولو مسائلو کی دخان مشاور گانه ، په تیره بیا هغه وخت چه ددولت خان
زوی رستم خان هم دگر گین له لاسه په شهادت ورسید په پښتنو کی بی له میرویسه
بل هیڅ یو مشراو خان چه دپښتنو سترگی ورو اوری پاته نشو او دابدالیو او
غلخیو مشرتوب میرویس ته وسپارل شو ، له همدې وخته څخه دمیرویس فوق العاده
اهمیت او امتیاز په پښتنو کی شروع کپزې ، خو چه تر آزادی گټلو وروسته
پښتنو ده تد « نیکه » لقب ورکړ او تر اوسه ئې هم حاجی میرخان « نیکه » بولی
اودده مزار ته دپښتنو نراوښخی د حاجت غوښتلود پاره ورځی او تر هر څه دمخه ئې
دده دکتیبي دالنډی ستر گوته درپزی :

د ننگ ټو ټه به می هر هدی وی

که پس له مرگه پر مزار راشی مینه !

گر گین شوک و ؛ اوولی قندهار ته راغیء : ددی سړی نوم چه خو لیکي

دمخه تېر شو اصلاً « وختنک » و ، پخته گرجی اود گرجستان و ، چه سلطانحسین
د فارس پاچا دی د قندهار په حکمرانی وټا که . مگر دمخه تر هغه چه قندهار ته
راسی په گرجستان کی دیارس له پاچا خخه یاغی شوی و ، خویه پای کی و نیول
شو او حکه چه د اسلام دین ئی و مانه سلطانحسین ئی تر گناه ورتېر شو ، و ئی
با خنبه اود « شهنواز خان » لقب ئی ورکړ (۱)

گر گین یو دېر عصبی المزاجه او ظالم او تند سړی و ، چه دیارس د ملیت سره ئی
خه علاقه نه درلوده او خورا خونخوار و ، چه دهمدی خونخواری په اثر د اصفهان
دربار دینستنو داپلولو دپاره چه نه ئی غوښتل دبل تر اسارت لاندی وی مقرر کړ ،
اود شلو زرو تنو لښکر سره ئی چه نور دېر گرجستانی جگړن هم ورسره وه
د قندهار د بېگلرگی پنامه قندهار ته را واستاوه ، او هم بل غرض چه دیارس
حکومت دده پهرا استولو کی درلود داو : چه دهند حکومت په مقابل کی یو
ټپنگ سدولری مگر گر گین یوازی د قندهار په بنار او حکمرانی سکتته ونکره
بلکه د سرجان مالکم په اصطلاح چه وایی : « کمینه کشی پیش نهاد خود
ساخته قوام ریاست را در دوام سیاست شناخت » خپلو لښکرو ته ئی امر ورکړ
چه دخدای دمخلوق مالونه چور کړی ، وینی و بهوی او ناموسونه ئی بی پردی
کړی ، نو هغو ، چه سرجان مالکم وایی : « . . . ومصدق ان الملوك اذا دخلو
قرية بظهور پیوست (۲) » او گر گین په دی گمان چه په داسی شدت او سرزنش
به پښتانه خوار او محکوم کړی دخورا سختی خخه ئی کار اخیست . نوله همدی

(۱) زندگانی نادرشاه پسر شمشیر - دنورالله لارودی اثر ۹ مخ

(۲) تاریخ ایران سرجان مالکم ۱۹۰۶ مخ

خایه شخه پښتانه دگر گین له ظلمونو او ستمونو په تنگ شول خپل ملی مشر میرویس ته ئې استغاثه وکړه . حکم که چه دمخه مووویل چه داوخت په پښتنو کی بی له میرویس بل خوک نهو ، چه پښتانه ئې دظلم له اوره ژغورلی وای ، میرویس هم ددوی په داد ورسید او دقوم آزادولو او ملی خدمت ته ئې پر خپل تجارتی کسب چه په اخته و ، ترجیح ورکړه - نو داوولس د آزادی په فکر مشغول شو - او دگر گین سره ئې رابطه پیدا کړه ، چه لاندی به ئې ولیکو :

میرویس او گر گین : میرویس وار دواړه گر گین ته دخپلوی او دوستی

دلاری راغی او پخپله ذکا او کامل تدبیر ئې هغه خائنه جلب کړ ، او گر گین داسی وگڼله چه میرویس دده له صمیمی همکارانو شخه دی ، خو چه لبر وروسته دگر گین په مشوره میرویس اصفهان ته ولاړ او له هغه خایه ئې د پښتنو د مشرتوب خط راوور (۱) چه گویا دگر گین په مصلحت د فارس د حکومت له خوا د پښتنو مشر مقرر شو .

چه قندهار ته راوگرزید دلته ئې له یوې خواملی او قومی مشرتوب دخپل متین فکر او زرینی رایې په زور پداسی بڼه توگه اجرا کا وه چه سلطان محمد په قول « محسود اقران و سر آندا بنای عصر » شو ، اوله بلی خوا ئې دگر گین سره داسی چلاو کاوه چه گر گین دی یو درشتینو دولتخوا هانو شخه گانه لکه سلطان محمد چه وایی : « . . . بی مشوره او بکاری نیرداختی و بغیر اجازه اش اقدام صلح و جنگ نساختی و اکثر مالیات دیوانی دوردست را بموافقت و مرافقت او بدست می آوردی و لشکر رابسر کردگی میرویس خان باطراف فرستادی و مالیات را حصول نمودی » (۲) برخپه پردی ئې دښار د کلا نتری منصب چه په هغه وخت کی دپرلوی او جلیل منصب باله کپده هم درلود (۳) چه

(۱) تاریخ سلطانی - ۷۱ مخ (۲) تاریخ سلطانی ۷۱ مخ (۳) سر جان مالکوم ۱۹۷ مخ

که ئې ددې وخت سره مقایسه کړو ، نوښایې چې « دبلدئې رئیس » به ئې وبولو . مگر دا ټول کارونه تنها او تنها ددې دپاره وه چې میرویس خان دخپل ملی مقصد اولور مرام دحا صلولو دپاره وړ او مناسب فرصت او وخت پلاټه اودده په خپله اصطلاح میرویس غوښته چې فتنه ویده مړه کړې . څنگه چې دگر گین ظلمونه تر حد تېر شول میرویس مجبور شو دملې و کیلانو یوهیئت سره له یوې عریضې چې دگر گین ستمونه او مظالم پکښې لیکلې وه داصفهان دربار ته ولېږي چې کوندي دپښتنو په داد ورسپږي او لمړې سرې چې په هغه عریضه کې ئې امضا کړې وه میرویس و (۱) داهيئت چې اصفهان ته ورسېد هرڅو مړه سعیه چې ئې وکړه خپل عرض ئې دپاچا حضور ته ونه رسولای شوو ، او تر ډېرې مدي پورې ئې دقابچیانو او دروازه وارانو دډېرښت له کبله دتشر ف موقع ونه موند له خو په پای کې چې تر ډېر کوشش او زیار وروسته دپاچا حضور ته ددوی عریضه هم وړاندې شوه چائې پر عرض غوږ ونه نیو ، دگر گین دوستانو چې دپاچا په حضور کې وه پاچاته وویل چې : « این عریضه باغیانست شائسته اعتنا نیست (۲) » او هم ئې علاوه کړه چې : « این سرکشان می خواهند بشکایات ساختگی وبهتان و دروغ از ضبط و ربط بیگلرگی برآمده باز عصیان نمایند (۳) » هغو ، چې دپاچا له حضوره ئې سخت خوابونه او شدید شدید عتابونه واورېدل ، په ډېرې مایوسی او ناامیدی بیرته را وگرزېدل او ټول حال ئې پښتنوته ووايه او پښتانه ئې داصفهان ددربار په نفرت او خیالاتو پوه کړل .

گر گین چې له یوې خوا دملت ناراضی ولیدله اوله دې عریضې خبر شو اوله بلې خوا ئې هم لیده چې دمیر ویس نفوذ او قوت ورځ په ورځ تر دولت خان ابدالی هم ډېر پږي نودگر جی مشرانو سره ئې مشوره وکړه او چاره ئې وغوښتله ، هغوی

(۱) تاریخ افغانستان - دمیلسیون اثر - پښتو ترجمه ۹۷ مخ (۲) سرجان مالکیم ۱۹۷ مخ

(۳) دتتمه البیان ترجمه ۷۴ مخ .

ورته وویل : « که اگر فرقه غلجائی نیز مانند گروه ابدالی قوی گردد حاکم وقت از دست شان بیجذبد حالی چیز دیگری را نخواهد دید . . . » هغه و ' چه گرگین او نور قول گرجی مشران دمیرویس د کنبیستلو په فکر کی ولوبدل چه کمه پلمه ورته جوړ کړی اودی له اقتداره و اچوی او محکوم ئې کړی . دهمدی اختلاف په اثر ئې خه مده وروسته میرویس د پاچا په دینمنی متهم کړ او دخپلو معتبر و ملگرو سره ئې تحت الحفظ اصفهان ته ولېږه (۱) مگر « دافغان اوپارس جنگ » د کتاب لیکونکی لیکي چه گرگین دمیرویس له اهمیت او اقتداره بېرېدی ، په بنکاره ئې ده ته دیندیگرت نوم نه واخیست او نه ئې بندی کړ بلکه د تلپیس له لاری ئې میرویس خانته وغوښت او په ډېرو نرمو او خوږو الفاظو ئې دده سره مذاکره و کړه اودی ئې په قسم اولورده دده د خان د سلامتۍ له خوا مطمئن کړ ، یوازی ئې داورته وویل چه دی ئې د اصفهان دربارته غوښتی دی ؛ بیانی نودی اصفهان ته واستاوه ، مگر پت ئې خپلو سرپوته و ویل چه په لار کی دده مراقبت و کړی اودده افعال او احوال تر نظر لاندی ونیسی . (۲) په هر حال میرویس پاداسی وخت کی قندهار پر یښود چه گرگین دده د حبس . مکتوب یوځای دده سره پاچاته واستاوه ، او په هغه مکتوب کی ئې دده اهمیت او دمقام لوړوالی لیکلی و ، اودائی ذکر کړی وه چه : « . . . خوب است این مرد در اصفهان باشد - آرامی قندهار مربوط بحبس این مرد است ، ورنه باعث اختلال قوم و حکومت شاه در قندهار میگردد ، و باید باو هیچ اجازه عودت بقندهار داده نشود ! »

(۱) تاریخ ایران سرجان مامکیم ۱۹۷ مخ و تاریخ افغانستان دمیلسیون اثر ۱۹۷ مخ

(۲) دفارس او افغان جگړه - مخ

دادی چه پښتو ملی قائد سیرویس صفوی در بارته دیوه بندی پدحیث حی
وگورو چه داپښتون بندی به دیری کابینې په مقابل کښې څه وکړی ؟ ددې
پوښتنې ځواب به څو مخه وروسته وایو

میرویس داصفهان په ر بار کی : (۱)

مجردی چه میرویس اصفهان ته ورسید ، دی ئې یوه قوی اوغښتلی گارد ته
وسپاره چندی ښه وساتې اوڅو ورځې پرله پسې په بند کې و ، اوله دې پیش آمد
څخه لږ په اندېښنه کې و ، په نېره بیا هغه وخت چه وائی ورپدې دپاچا کابینه ده
ته په ښه سترگه نگوری ؛ مگر سره له دې هم باید لوستونکی انتظار وباسی چه
دیوه پښتن مېړه فکر چه هغه هم دیوه سیاسی بندی پنامه یاد شوی وی څنگه
دیوی کابینې افکار مغلوبه کوی ؟ له محبس څخه ئې اعتماد الدوله اود
کابینې نورو زعمایو ته پیغام واستاوه از اجازه ئې وغوښتله چه دباندی وروزی
او ددوی سره یوساعت ملاقات وکړی ؛ اجازه ورکړه شوه ، راووت ، لمړی ئې
اعتماد الدوله ولید ، اود هغو خورا قیمتدار وهندی تحفو اوسو غاتو وعده ئې ور
سره وکړه چه له ځانه سره ئې راوړی وه . بیائی ددر بار نور آراکین ولیدل
اوهر یوه ته ئې دمنصبو ددرجې په تناسب ښې ښې هدیی او تحفې وروړاندی کړې .
په همدې ورځو کې ئې دیوان بیگ هم ولید اودده سر ئې هم په گر انبها و تحفو
خیل ځانته ټیټ کړ اوغازه ئې میرویس ته کښه شوله . - ځکه چه میرویس
دشرق و ، او پوهېدیء چه دشرق په دربارو کې در شوتو پنامه تحفې څومره مهم
مهم رولونه لوبوی ، او همدا ځای دی چه میرویس دقوم دآزادی دپاره دخپلې

(۱) کم ماخذ چه داصفهان ددر بار وضعیت ښه څر گند وی اوپورته مقاصد له هغه څخه
ترجمه شوی دی یوانگلیسی کتاب «دافغان اوفارس جنگ» پنامه دی ، چه دلته استفاده نجینی وشوه .

بهائى او نيمول خنجه کيار اخلى او د اصفهان د دربار دارا کيننو ژبى را نيسى او
دوي د لخان پرخوا کوى .

بله ورځ ئې وار وېرله چه د داخلې چارو او قضایا ودخل دپاره يو لوى مجلس
جوړېږي نو زيار ئې ويوست چه دې مجلس ته لاره ومومى اولاره ئې هم وموندله ،
کوم وخت چه مجلس منعقد شو ، دى هم وباله شو ، د مجلس رئيس داستفسار په
توکسه د گرگين په باره کي له ميرويس خنجه پوښتنه وکړه ، ميرويس د دې دپاره
چه د مجلس نظريه د گرگين په باره کښې لځانته معلومه کړي د پورته پوښتنې
په جواب کي ئې د گرگين خورا ډېر صفت وکړ او وويل چه گرگين د خپل
ورور پچيت گڼي او د گرگين د زر ورتوب او عدل او مساوات په باب کښې
لور صفوى حکومت په نسبت دهغه د فرمانبردارۍ په شاوخوا کښې ښه نظر په
ورکړه او علاوئې کړه چه : « دارشتياوم » کوم وخت چه مغول د گرگين له مقرريدو
دقندهار دنائب الحکومه په حيث خبر شول تر هر چا دمخه ماده له قوته کار
واخيست او د گرگين بي استشاري مي دقندهار په ساتنه کي زيار ويوست . . . »
په دې وخت ديوان بيگ چه د گرگين طرفدارو ، وخت غنيمت و گانېه او
د گرگين په بدو يلوئې شروع وکړه ، وي ويل : « گرگين ډېر فضول سپرى دى
دى تراوسه ونه پوهېدى ، چه ميرويس دى د لخان ورور بولى ، ددمسره ئې ډېر
ظالمانه رفتار وکړ ، اونه پوهېږي چه ميرويس دده حقيقي معاون او ملگري دى . . . »
ددې ورځي مجلس تېر شو ، وايي چه دميرويس فصاحت او بلاغت مجلس په
حيرت کي واچاوه .

بله ورځ ديوان بيگ گرگين ته وايکل چه : « تولياقت جمع آوري يکصد
هزار تومان راندارى ! » داسل زره تومانه معلوم نه دى چه آيا په هغه وخت کښې
داسل زره تومانه دقندهار مالیه وه که خنجه ؟

بهر صورت خوورخی وروسته بیا میرویس خبر شوچه اعتماد الدوله په کور کی
یو مجلس جوړ پزی خپل خان ئی هلته ورور ساوه او دسپیل کوونکو په ډله
کښی کښیناست او دمجلس دتولواعضواو سره ئی دلاس روغبر و کړ (له دې څخه
معلوم پزی چه په دې وخت کښی ده کولای شوه د اعتماد الدوله په اجازه هر خای
ته ولاړ شی) - تر یوې لفظی وروسته صدر اعظم میرویس ته داسی وویل :
« ستا په باره کښی له قندهاره یو مکتوب راغلی دی ، او څنگه چه تا پخپله ددې
قابل بولم ، نو خواهش کوم چه پخپله تاسی د حقیقت له رویه اعتراف و کړی ،
او څه چه مولیدلی وی هغه بیان کړی » کڅه هم میرویس داسی سړی نهو ،
ئې چه دمخه داصنهان دولت رجال نه پیژندل او ددوی پخپل منح کښی ددوی
دبرخلافی څخه خبر نه و ، مگر ددې دوو مجلسو څخه ده ته ښه خبر گنده شوه چه په
کابینه کښی پارټی پارټی بازی ده او برخلافی شته ، ده وغوښته چه څه وواپی مگر
اعتماد الدوله دمیرویس په طرفداری مداخله و کړه او وې ویل : « ته ښایید
دنعصب او هغو مظالم له رویه چه گرگین ستاسره کړی دی کارواخلي ، بلکه
باید دحقیقت له رویه توضیحات ورکړی اوزه یتمین لرم چه ته داسی سړی نه پی
چه خلاف له حقیقته به څه وواپی ... » میرویس خان چه ددوی پارټی ، پارټی بازی
په پټه خوله تماشا کولې نو ئی فائده په دې کښی ولیدله چه نور ئی له حقیقته څخه پرده
واخلي اودزړه څخه رشتینی رشتین خبری و کړی اودادول ئی په خبر و شروع و کړه :
« تاسی زما څخه دحقیقت پوښتنه و کړه اوزه هم پښتون یم ، باید حقیقت ووايم
او هغه ددی چه که گرگین څه مده نور هم په قندهار کښی پاته شی دقندهار وضعیت
به ډیر وړان شی او دقندهار دحکومت هیونه او جوارح به داسی سره پیل شی چه ،
نور به ئی یو لځای کېده امکان ونلری - ځکه چه گرگین تراوسه پردې نه دی قادر
شوی چه خپل عسکر هم اداره کړی او دحیا او عفت تر قانون لاندی ئی را ولی

هغه ڪسان چه ڏسڻي هم نهو، بنورولي گر گين دهغو ما اونه او ٿر وٽ غضب ڪرڻ
 اودهغو اولادونه ئي دخيلو عسڪروسره گر جستان ته وايڙل او پهدي ڪي ئي ريار
 ويوست چه بغي و ڪري اويانغيان شي مگر مانه پير پتو دل ...
 نونبه، ڪم وخت چه ڏهري رويي او تمار سره يو خاي ڪري او ڊپر عسڪر هم
 ولري، نو آيا دا خطرہ نسته چه دهند دحاومت سره موافقه و ڪري ؟
 ڪم شي به وي چه گر گين له دي موافقي ڏخهرا و گرزوي ؟
 ولي پاچا دگر گين پر خاي دخيلي ڪا بيني ڏخه يولائق او تهر به ڪار وزير
 چه له خيله دينه او مذهب او ملت ڏخه و اي دسلطنتي ڪارو دا جراد پاره انتخاب نڪر ؟
 تر اهر سپينه ده چه يو وخت به دا پست فطرت ته سري داسي موقع پيدا ڪري چه د
 سلطنت دوراني او خرابي سباب او علل راع نه ڪري ...»
 پر دي خاي دمير ويس وينا پاي ته ورسيدله او ٿول مجلس په دقت وارو بدله
 طبعي دديوان بيڪ پارتي چه دگر گين په خواهه ده له دي وينا ڏخه خواهيني او
 زره تنگي شوله مگر بالمقابل دا اعتماد ال اول پارتي ڊهره خوبه او خوشاله شوه
 اودمير ويس سره ئي قول و ڪر چه ده قاي بلي پارتي په مقابل ڪي ئي تقويه او محافظه
 ڪري اومير ويس همدا خبره له خدايه غوبسته، تر هغه وروسته مير ويس هر خاي
 مقبول واقع ڪبي، خصوصاً دا اعتماد ال اول پارتي ده ڊپر احترام ڪا وه اودي
 پارتي نه يوازي دمير ويس شفاعت پاچاهه و ڪر، بلڪه دگر گين ظاهره و نه اونا حقئتي ئي
 ٿوله پاچاهه خر گندي ڪري اودفارس پاچاهي دمير ويس ڏخه خوش اوراضي ڪر
 او پاچاهم مير ويس له قيده معاف ڪر .
 پهدي وخت ڪي ڪه مير ويس غوبسته لاي قندهار ته تلای شو، مگر ديارس ددر بار
 برهم اودرهم وضعيت ده په مغزو ڪي نور خيالونه پيدا ڪر، چه په هغو ڪي نه يوازي
 دقوم دا آزادي رازيت و، بلڪه دينتني خاوري وسعت او ار توالي هم په نظر
 ڪي نيول شوي و .

په دې وخت کې دده دوي مهمې قوې وې: لمړۍ قوه ثروت او بډا ئې، دوهمه قوه قابليت او سياست او له بلې خوا هم د اصفهان د دربار وضعیت دده د کارروائۍ دپاره ښه زمينه تهيې کړې وه خو سره له دې ټولو بيا هم ميرويس له تعجيل او تلواړه کار وانخيست او په دې لاره کې ئې سنجېده سنجېده قرونه اخيستل او داهم بايد ورياشي چه دميرويس دالمړۍ سفر نهو، چه د اصفهان د دربار ته ئې، بلکه لیکه ريدي خان مومنه (دميرويس صميمی ملگري) چه پخپل کتاب محمود نامه (۱) کې ليکي دانگ خلورم تگ و، چه و قوم د آزادي دپاره اصفهان ته تللي و، لکه دميرويس خان دخولي چه وايي:

داخلورم وار دی چه راحم سلطانه	عرض د ظالم لداسه کرم سلطانه
که پاچا نکړی داد خواهی دمظلوم	ظالم حاکم کا، ظلم ډېر پر محکوم
جوړ چه ډېر سی سلطنت سی برباد	د ظلم قصر پینا بی بنیاد
گرگ دی ایله کړ پر رمه سوشبان	جوړ ستم کاندی بیجر گرگین خان
موز له طاقت نسته چه کړو به زیاتنی	صبر پر ظلم د ظالم ار منی
کا فر کو لای سلطنت سی مدام	که و کړی داد، ته وی جانر پر انام
مگر ظالم خو نسی کړای سلطنت	خالق رحیم دی، ور کوی خلافت:
چاته؟ چه زړه ئې وی په مهرودان	دخدای عیال گمنی پر مخککه انسان
سلطانه! واوره په بنی غوز داوینا	مکره ستم د خلق الله په هر چا
د ستمگارو پای ورائی دی خراب	د ظلم اور ئې کا پخپله تراب

(۱) ريدي خان چه دميرويس صميمی ملگري و، او پخپل لخواي کې به ئې مفصل شرح حال راشي يو کتاب د «محمود نامه» ینامه په پشتو نظم کړی دی چه خلور زرو بیتوته رسینزی او ټول هغه واقعات ئې پکښی راوړی چه ده پستر گولیدای دی، مگر متأسفانه دا کتاب وروسته تر هغه چه سطا نحسین زرطلا وی صله ور کړه وړک شوی دی - یوازی یوه برخه ئې چه دميرويس تگ اصفهان او حج ته او هلته دميرويس مناجات او خوب ایدل او دميرويس مرگ خر گند وی په پته خزانه کې ضبط شوي ده (بینوا)

دمظلوم آه داسی کاري وی گوره چه اور ئی نه خنی دظالم له کوره
سلطان ! گوره پر خان رحم کوه خپل کلی کور په جور مه وورانوه

* * *

دسلطان حسین صفوی دخولې بیاداسی خواب ور کوی :
« پاچاوبل : زه نسوای کولای چاره د گر گین ظلم و ستم دپاره
که ئی معزول کړم قند هار نه بر پزدي جوړو ستم او خپل شعار نه پر پزدي
گر گین خو گر گدی گرگ خو ظلم کوی و ینی نو ینه هم پسو نه خیری
زه هم خائفیم ، چه به شکر م گر گین نامسلمان دی ، ارهنی دی بیدین
نه په اسلام کی خان پابند گینه نه نصرانی نه له عیسی پیرینه» (۱)

* * *

دمیرویس تگ حج ته : هغه وخت چه دپارس پاچا په لور آواز دمیرویس

بیگناهی اعلان کړه په دربار کی دده رسوخ یوپه دوه تینگ شو ، ترخه مدي
وروسته ئی دبیت الله زیارت اجازه وغربنتله اودا دلیلونه ئی پیش کړه ، وې ویل :
« . . . د دنیا له مشقتو او تکالیفو څخه ستړی شوی یم ، اوبل ناروغه یم ،
او دریم خورا دېر شوق لرم چه دمقدسو بناوونو او خایونو زیارت و کړم اوڅو
شپې ورځې هلته تیری کړم اود خدای لوی پاک دربار و وینم اود مکې اومدینې
په زیارت مشرف شم - او تر هغه وروسته نو په ریاضت اود عابدوخت
شم - که اعلی حضرت اجازه را کړی تردې زیارت وروسته نو بیرته دلته راځم او خپله ټوله
کورنی دقند هار څخه اصفهان ته راوام او دلته ژوند کوم . هو ، که ستاسی خوبندوی
خپله ټوله قبيله او خپلوان دلته را غواړم او امر صادر کړی ء چه راسی (۲)

(۱) پته خزانه ۱۳۹ مخ (۲) دافغان او پارس جگړه .

څنگه چه سلطا نجسين ظاهرأ دمنهبي مراسمو بڼه پابنده و، ځكه ئي و نشوای
 کولای چه دمیر ویس داغزم فسخ کړی او علاوه ن میرویس له خبر و څخه ډیر
 خوشاله هم شو، نووي ويل: «هیشوک دی په میرویس غرض ناری او نه دي څوک
 له دي لوی عزمه څخه را گرزوی» میرویس دخپلو ملگرو سره دمکي خواته
 روان شو او مکي ته ورسید.

دحجاز بانفوزده او مقدس علماً ئي ولیدل او هغه تحایف او سوغاتو نه چه ئي
 د فارس څخه دخان سره راوړی وه هر یوه ته ئي دهغه دنفون په مقدار ور کړه.
 بیانو مدیني ته ولاړ او دهغه بنار مقدس ځایو نه ئي و کتل او دهغه ځای دهغته ورو
 او بانفوز و اشخاصو سره ئي هم ملاقات وکړ او هدا یا او تحفي ئي
 ور وړاندی کړي.

* * *

دمیرویس مناجات په مدینه کښی: ریدی خان مومند پخپله محمود نامه

کښی لیکي چه په مدینه کښی میرویس داسی مناجات و کړ چه دلته عیناً هغه
 منظومه را نقل کوو:

ولاریء د شپي ئي په یثرب کافر یاد	رسول دخای ته «چه سوفوم برباد
ستا پرامت راغیء دظلم دوران	واوره رسوله د دي قوم فغان
پښتون خوستا پر نامه ځان کړی فدا	ای خیر الناسه! وا وره ته ئي ندا
وژ غوره دوی، ته دظالم له لاسه	گر گین له منځه د پښتون وباسه
ستا په نامه دیء کلمه گوینه پښتون	نه به سی هیشکله له تانه راستون
مرگ وژوندون هو د اسلام دپاره	ستا د دربار ستا د سلام دپاره
مهمو کړه هېر خیرا لوری رسوله!	فخر کونین نور الهدی رسوله!
اوسنگی مې خاشی پردر باریم ولاړ	قوم سو پد اور دظلم ټوله لټار
یو وار نظر و کړه یرموز چه سو، وړ	و ظالما نو ته تر خو به یو پر

ستا لطف و مهردی شامل پر جهان
 که ستا نظر نهوی خراب سو پښتون
 واغلم له لیری ستا در بار ته نبی
 چه پر پښتون قوم نازل کارحمت
 لاس د ظالم ئې له گر یوانه کالند
 ستا شریعت سی ټینگ په منځ د پښتون
 دامی دیء سوال ولاړ و درته یمه
 د قوم حال گرم درته عرض په ادب
 بېله تا نلری پښتون خوا له گر
 وژغوره زموز نام و ناموس له بیداد
 سر که را پورته زموز حال و گوره
 نه ئې له تا شرم و حیاسته نبی
 هر خراب زره دی ستا به مهر و دان
 به اور د ظلم تور کباب سو پښتون
 ته می شفیع سه خدای غفار ته نبی
 کړی ئې خوندی ناموس پخپل مرحمت
 وچ سی د ظلم د گند و خیر د ند
 وړک سی بیداد او کم سی رنج د پښتون
 محتاج دی تش و لبر نظر ته یمه
 ته یې بادار د کل عجم او عرب
 ته یې ملهم د خوزو زرو د پر هر
 کړو بې ناموسو ظالمانو بر باد
 د ظالم ظلم بد احوال و گوره
 نه شرم کاندی له عیسی، ارمنی
 عرض می د حال و کا ، وتاته پیشوا

بل څوک مونس ته خوا له گر به دنیا

د میرویس خوب لیدل : همداشان ریډی خان په محمود نامه کی راوړی چه

میر ویس نیکه تر پور ته مناجات وروسته په همپغه شپه خوب ولید چه حضرت
 صدیق (رض) او حضرت عمر فاروق (رض) میرویس ته داسی وایی:

«وی ای سپین زیری نور څه غم مکوه
 ولاړسه خپل قوم ته د ازیری کړه ژر
 پښتون به خدای کاله ظالمه آزاد
 خدای به د اقوم کا په رحم و دان
 تل به دخای په بندگی کی وی لور
 قوم دی خلاص سو کورت ماتم مکوه
 چه د ظالم سو کم نقصان او ضرر
 نه به سی ټنگه او ناموس ئې بر باد
 نوم به ئې وینه مجاهد پر جهان
 څوک به ئې نکا سر په ټپه ور لخور

کلمه دخدای بهوی جاری په افواه وړ کوی نوی به پهدی لاره کی ساه
 خوئی طره وی داسلام په بیگری نده سی ورك نوم ددی قوم له نری «
دقت: گران استو نیکی پوهیږی چه په وروسته واقعاتو کښی چه میرویس
 قندهار ته ولاړشی ددی خوب نقل کول یا اورول په هغه عصر کی د پښتانه ملت
 په روح کی څه شور پیدا کوی ؟

لکه چه داسی روایات که څه هم حقیقت ونلری دیوه داسی مسلمان ملت په
 روح کی لکه د پښتانه ملت چه دی، سر پیره پر ملی احساساتو یو مذهبی او روحانی
 تحریک او شور هم پیدا کړی. نو هر کله چه مذهبی او ملی احساسات سره یوځای
 شول نور نو داسی ملت دخوځولو او په شور راوستلو په منځ کښی هیڅ بل مانع نشی
 درېدلای او هر اقدام چه وکړی ددی دوو قوو په اثر حتماً یا هجو کېږی او یا
 کامیا بیږی .

هغه سوالو چه میرویس د حجاز علماو ته وړاندی کړل:

وروسته تر هغه چه ئی د مدینتی علماو ته هم تحفې ور کړی بېرته مکی ته راغی او
 «دافغان او پارس جگړه» د کتاب لیکونکی لیکي چه میرویس په حجاز کی دهغه ځای
 خورا لویو لویو مشهورو ملایانو ته دعوت ور کړ او هغوی ته ئی پت دخپل زړه
 رازو وایه او ددی څخه ئی تحریری ځوابونه وغوښتل او ورته ئی وویل:
 «...موز ددو مملکتو ترمنځ واقع شوی یو چه یو دهند امپراطوری ده او بل
 د فارس مملکت دی موز د محمد (ص) په دین یو، او پر څو قبیلوسره ویشلی شوی یو.
 لیکن څه مده دمخه زموز مملکت ته رافضی اوشیعه گان راغلی دی او ددی
 دلاسه ډېر غیر قابل او نه زغمېدونکی ظلمونه وینو اوس ئی د گریڼ پنامه یو رافضی
 بېگلر گئی چه ډېر ظالم دی زموز پسر درولی دی چه خلاف دقانون اوعدالت څخه
 پر موز او زموز پر کورنیو ظلمونه کوی .

نو په داسې حال کې چې بزګر او لویو علماو! آیا موږ حق نلرو چې دخپل دین او ناموس دپاره توری له تېګو را وباسو؟

که موږ ددوی پمقابل کې دخدای درضا دباره دجنگ اعلان و کړو اودوی مات کړو آیا ددوی مالونه موږ ته څنګه دی؟» (۱)

دهر سوال په مقابل کې ئې مثبت او کافی ځواب وموند. مګر میلیسیون دسوالو شکل بل ډول بیانوی او لیکي چه داسې وه:

« ۱: آیا دهغو مسلمانانو دپاره چه پخپلو دیني کارو کې آزاد نه وی دتوری پزور ځان آزادول روادی؟

۲: که دیوه ملت مشران ناچاره شی دیوه بی دین پاچا سره بیعت وکړی او هغه پاچا د بیعت دلمړني شرطو مراعات ونکړی آیا هغه ملت که ولای شی خپل بیعت فسخ کړی؟»

ددې دواړو پوښتنو پځواب کې ئې د « بلاشک » کلمه و موندله (۲) خو سرجان مالکم فقط دو مړه لیکي چه: «... درمکه فتاوی از علمای اهل سنت گرفت که محاربه با شیعه و قلع و قمع این تطایفه موافق قانون شرع شریف و مطابق احکام ملت حنیف است» (۳)

په هر صورت که وخت چه میرویس بیرته اصفهان ته را وگرزېده د فارس د حکومت پر خلاف ئې ډېری مهمی فتواوی دحجاز د علماو او روحانی طبقو څخه پلاس کې وې او بیرته را وگرزېد.

(۱) دافغان او فارس جګړه

(۲) تاریخ افغانستان - د میلیسیون - دمنشی احمدجان پښتو ترجمه ۲۰۲ مخ

(۳) تاریخ ایران - د سرجان مالکم ۱۹۷ مخ

دمیرویس بیرته را گرزبده : میرویس اصفهان ته را و گرزبده - دمکی

خخه ئی خیل له خانه سره دبر خوشبویه شیان او عنبر را وره او هغو کسانوته ئی وړاندی کره چه دنفوذ او اعتبار خاوندان وه اود هغو سره ئی ملاقاتونه هم و کره، د هغو په زرو کی ئی کامل نفوذ وموند . او ټولو دی یا چاته مقرب کره - دده دوراندیشی او عقل ئی وستایه اود سلطنتی چارو کی ئی لاره ور کره (۱) مگر میلیسون لیکي چه میرویس کخه هم له وزیرانو سره تگ اوراتگ درلود، خو په ښکاره ئی په ملکي معاملو کی مداخله نکوله (۲) اوسانی داددی دپاره و، چه د اصفهان دربار پرده بدگما نه ئی - په دې وخت کی کخه هم میرویس خان ته دا شوق پیدا شوی و، چه قندهار ته ولاړشی او هغه نقشه چه له خپله خانه سره ئی طرح کری وه عملی کری مگر پدې ملی مرام کی ئی تلوار روانه باله اوله خانه سره ئی فیصله و کره چه خه مده لاور هم په اصفهان کی پاته شی .

یو تصادف : پدې وخت کی چه میرویس خان له مکي خخه اصفهان ته را

گرزبده داسی یو عجیب تصادف واقع شو چه د میرویس دیلان د عملی کولو دپاره ئی زمينه خورائنه مستعده کره او میرویس ته ئی د پرتنه فرصت پلاس ور کر چه خیل کارونه پاخه کری او خپلی نظریي عملی کری .

واقعہ داوه : چه په دې وختو کی « شماخی » ته یوسفیر را ور سپد چه دروس

دامپراتور « پتر کبیر » له خوا د اصفهان دربار ته راتی - داسری « اسرائیل اری »

نومبده (۳) اویو سړی و، چه په اصل ارمنی د فارس د « قاپانلوی » و . داسری

وروسته تر هغه چه په فرانسه ایتالیا او آلمان کی د قهوه خرخوونکی پنامه په سیاحت

(۱) دافغان اویارس جگړه . (۲) تاریخ افغانستان - پښتو ترجمه ۲۰۲ مخ

(۳) Israëlorii

مشغول و دلمری «لئوپولد» د آلمان دامپراطور په عسکرو کی داخل شو، اوورو.
 ورو ئی به هم هغو عسکرو کی یو جزئی منصب پیدا کړ او څنگه چه یو دسیسه کارسری و،
 «داتریش» دوزیرانو په دربار کی ئی هم پښه خلاصه شوه او ځکه چه د شرق
 اکثری ژبی ئی زده وې نو مامورشو چه اسلامبول ته ولاریشی او هلته خارو کړی
 چه ایا عثمانی دولت دهغی روغی دمنلو دپاره آماده او حاضر دی چه اطرین او
 دهغه متحدینو (آلمان اولهستان او ونیز) ئی پیشنهاد کاوه :
 اوداهغه روغه زه چه په (۱۱۱ هـ) کال ئی تپرون وشو .

وروسته تر هغه اسرائیل اری دروس د قیصر خدمت ته راغی، اود هغه په عسکرو
 کی ئی منصب وموند (۱) خوبیا چه ئی دروس دولت ته په عثمانی مملکتو کی ښه
 خدمتونه و کړه نو ئی دهغو خدمتو په عوض کی د پتر کبیر څخه خواهش و کړ
 چه دی د سفیر په عنوان د پارس دربار ته واستوی، امپراطور بر څپره پردی چه
 دده دا خواهش و مانه امر ئی و کړ چه هر څومره مال التجاره چه دی اودده
 ملکری له خانه سره وړی دگمر کی محصول څخه دی معاف وی (۲) دا امر ددی
 باعث شو چه خورا دېر ارامنه پرده باندی دخپلی تجارتی گټی دپاره راغ نښی.
 هغه و، چه اسرائیل اری دروس دامپراطور له خوا د اصفهان دربار ته معرفی شو،
 اسرائیل اری تر هغه د مخه چه اصفهان ته ولاریشی «وبنه» ته ولاړ او د تپرو
 خدمتو له امله ئی داتریش دامپراطور څخه د سلطان حسین پنامه یوه سپار شنامه
 واخیستله او له هغه ځایه بیاد پاپ دربار «روم» ته ولاړ او پاپ هم د پارس
 دپاچا پنامه یو خط ور کړ (۳) تر دې ټولو سپار شنامو وروسته د دېرو ارمنیانو
 او روسیانو سره «شماخی» ته وارد شو او د پارس سرحد ته را ورسید .

(۱) کاوه (مجاهد) دوهم کال - د ۱۲۲ شماری ضمیمه ۸۷ مخ (۲) تاریخ ایران سر جان مالکمه ۱۹۷ مخ

دپارس وزیرانو چه ددی سفیر دراتگ خبر واروید، نو یوسری ئی ورو استاوه
 چه ددی سفیر هویت او احوال خانته خرگند کپی اودوی خبر کپی چه داسفیر
 خوک دی؟ او دکم خای دی؟ اوملیت ئی خه دی؟

ددوی سری چه بیرته راغیء دوی ته ئی وویل چه داسفیر په ملیت ارمنی دی؛
 کم وخت چه دوی داخبره وارویده پیر مشوش شول، خصوصاً چه دی سفیر ویلی
 وه چه دارمنیانو شهزاده دی. لیکه چه دوی نه غوینته چه یو ارمنی سری د

سفارت په لقب (هغه هم دروس سفارت پنامه) داصفهان دربارته راشی، له دی
 کبله ئی نو دفرانسه دسفیر «میشل» نامی سره چه دفرانسه دخوراسم لوئی لهخوا

دنجاتی چارو دپاره په اصفهان کی و، مشوره وکړه اوله هغه څخه ئی وغوینتل
 چه ددی سفیر ملیت او نژاد بڼه ورته خرگند کپی او دوی ته دامعلومه کپی چه
 دروس امپراطور ته په څه نسبت معرفی شوی دی او څه قرابت ورسره لری؟

د فرانسه سفیر چه هم داسرائیل اری په را تگ خوښ نه و (لیکه چه دی
 سفیر دهغه لئو یولد اعتماد نامه په لاس کی اړله چه دفرانسویانو سره په جنگ
 اخته و او هم ئی ارو بندلی وه چه اسرائیل اری خیال لری داسی اسباب راغونډه کپی

چه کاتو لیکي کشیشان له پارس څخه و شړل شی (۱)

نووی ویل: «... حقیقتاً داسفیر نژاداً ارمنی دی - چه تردی د مخه ئی
 په فرانسوی عسکرو کی کار کاوه اودفرانسوی عسکرو دپاره ئی کافی درستولد

بیاد یوه عسکر پنامه په خدمت کی داخل شو، دخو و ظیفو تراجر او روسته
 یو کښته منصب ورکړه شو - خو واره هم جرمی ته ولاړ او د لئو یولد خصوصی

ترجمان و، بیا په روسی خدمت کی شامل شو او د سروانی په عهده مقرر شو
 او دجرمنی شهزاده دی دروس «نزار» نه معرفی کړ - دادی چه اوس داصفهان دربار ته دیو

(۱) کتابه مجله ۲ کابل د ۱۳۰۰ شماری ضمیمه لاندین

سفیر په حیث را استولی شوی دی « (۱)

اودفرانسه سفیر به دخپلو خبر و په پای کښی داویل چه «داسرائیل اری طالع هم دده په نامه کښی پته ده که دده دنامه توری وروسته وړاندی شی داسی جمله لځینی جوړ پښی چه په فرا نسوی ئی داسی معنی کښی «دی پاچا کښی» (۲) کم بل شی چه ددربار دارا کینو وحشت ئی دبر اوه دقره باغ د کلی دیوسری Aghwanitsch نامی پیشگوئی وه چه خلکو ته ئی داسی ویل :

«داسفیر دار منی پاچهانو شخه دی چه زموز په کتابر کی ئی دمخه هم ذکر راغلی دی چه یووخت به یارس ته راشی اوداخای به دده تر تصرف لاندی شی او دا سری خودار منیانو حکومت پخوانی عظمت ته ونهر سوی پر خای به نکښپنی» هغه وخت چه دی شماخی ته راورسید ددري سوهارمنی کسان ورسره وه چه دلته سل نور کسان هم ورسره شوه او ویل ئی «زه دپخوانیو ارمنی شاهانو خلف یم!» دایرو یا گند دپرتز خپورشو، اولکه خنگ، چه ددوی په پخوانیو کتابو کښی لیدل شوی وه دوی ویل: «پر پردیء - چه دی زموز پاچاشی، دی خپل مملکت به راغلی دی او باری چه حتماً زموز له خوا تقویه شی»

دفرانسه سفیر چه دایرو یا گند واورید پاچاته ئی وویل: «دد نیار منیان دا سری هغه پاچا بولی چه دهغه باره کښی ددري کتاب پیشگوئی کړې ده!» او په خپلو خبرو کښی ئی دپره مبالغه وکړه او وی ویل چه هر خو ژر کښی باید ددی بلاخو له پته کړه شی - باچا دپریه چورت کښی واوږد اودستی ئی اعتماد الدوله راوغوښت مشوره ئی لځینی وغوښتله چه ددی سفیر به راتگ کښی څه وائی:

اعتماد الدوله ویل: اجازه ور کړی چه راسی!

(۱) دافغان او یارس حکره

(۲) Israeloril - Iseraroi (roy)

دمیرویس استاده اسمو مع خخه: موزتر او سه چه دمیر ویس نیکه حالات

لوستی دی، میرویس مودپر بودیلومات اوسیاسی هونبیار سری موندلی دی نو خخه
 دی تصادف میرویس ته بنه موقع پلاس ور کره چه دارامنه او گر جیانو په باب
 کنبی او ددوی سره دگر گین دمناسبت په شاو خوا کنبی هر خه چه وغواری هغه
 و. ایی - خخه چه دده وینا ظاهری رنگ هم درلود. که ئی وایلی چه ارمنیان
 او گرجستان غواری چه آزاد اوسی او گر گین خان ددی کار لمپی مچرک
 دی شاید حقیقت به هم باله کپده - خصوصاً هغه وخت چه دکابینی داغوا
 به نظر داغوته نه خلاصه ونکې بنکاره شوه او میرویس ئی دمشوری دباره مجلس
 ته راوغوشت (۱) بنه زمینۀ مساعده وه چه باید میرویس له خپلی وینا او تلقیناتو
 خخه کوم کار چه زره ئی غوشت اخیست.

چه مجلس ته حاضر شو دواړو پارتیرو ته رجوع و کره او ورته وی ویل :-
 کهه نظریه بنه ده؟ «سفیر پرېنودل او که ئی گرفتارول؟» خخه چه یوه پارټی
 ددی نظری پرخواوه چه سفیر دی گرفتار شی او بله ددی نظری مخالفه وه
 خوک لاهم بی طرفه ناست وه - بیائی نودمیرویس خخه داسی خواهنس و کر :-
 «... موزستاخه ای در کری رای اوستا سلیم عقل ته ضرورت لرو - ته خه وایې؟»
 میرویس واردواړه ددوی دلورو ستایللو او احترام شکریه او خپله خاکساری
 په خو کلمو کنبی خلاصه کره او بیائی داسی وویل :-

«زما په عقیده ددی سری راتنگ سیاسی رنگ لری - چه دی خاوری ته راداخل
 شی ستاسی دقوی تر شعاع لاندی کپزی - نوددی قدرت او واک به پیدا نکری شی
 چه کومه فتنه او شخړه جوړه کری - که تاسی د کیمی شخړی انتظار له ده خخه
 لری» نو پری ئی زدی چه اقدام و کری - بیاتاسی کولای شی»

(۱) دافغان اوپارس جگره په انگلیسی - افغان تاریخی په ترکی ژبه

چه دی مجبوس ته رسپاریء او په یوه جام ئی لار تمام کړیء : او که ده
کوم داسی اقدام ونکړ ترڅه مدي وروسته چه وخت ئی پوره شو بیرته ئی
« زار » ته ور واستویء په دې صورت کښې به دده یحق کښې لوی توهین شوی وی

او خورا به سپک شی ځکه چه دی ئی دیاغیانو دپاخولار اودهغو دمجلس داوړبلولو
دپاره دې ځایته را استولی و ، اونا نکام ولاړ . له دې څخه هم باید وپېر بڼیء
که داسفیر ستاسی په دربار کښې قبول نشی احتمال لری چه دگر گین دورور په
شان خپل ځان روسی قونساگری ته ورسوی اودار منیانو دسر کښې او طغیان
باعث شی . هغه وخت نولا زمپېزی چه دگر گین دهنگامې په شان یوه بله هنگامه
توده شی اوددېرو خلکو وینی به توی شی او تر حد زیاتی پیسې به ولگولی شی . . .
پهر صورت کوم شی چه په دې وخت کښې مهم اوضروری ښکاری دادی چه تر هرڅه
دمخه باید خپلو سر خدا توتو ته توجه و کړیء - وگوریء : له یوې خواه گر جی
شهزادگانو دروس له قیصر څخه دمرستی اوساتنی غوښتنه کړې ده او نظر علی خان
دگر گین دا کما زوی اود گر جستان والی ئی روسی دربار ته استولی دی (۱) او
له بلې خواهم پوهېزی چه گر گین دارمنی تېر څخه دی ، څه لیری نه ده چه د
روسیانو سره علاقه پیدا کړی - هو ، گر گین فرصت او وخت لټوی چه سر کښې
و کړی (لکه دمخه چه ئی هم په نا کامی سره اقدام ختم شو) او هغوی به دخپلی
مرستی دپاره راوغوازی اوله خپلو گاونډیانو څخه ، به استفاده و کړی اویا خپل
حکومت دهند پاچا ته تسلیم کړی اودهغه سره قول اوتړون و کړی چه دده سره
مرسته و کړی اوداهم څه لیری نه ښکاری چه پخپله له پښتنو څخه استفاده و کړی
هغوی پخپله پارټی او حزب کی داخل کړی - ځکه زه هلته حاضر وم اودده
کارونه می لیدل -

(۱) کاهه مجله ۲ کال ۱۲ شماری ضمیمه ۸۹ مخ

گر گین له ماڅخه کوم مخالفت ونه لید. اونه ما ظلم کړی و، مگر زما وجود ئې هله نه غوښت اوزه ئې له هغه ځایه لیری کړم خودی پخپل مقصد ښه کا میا به شی که زه هله وای او (حدای دی نکوی) که واقعہ دینت نو په منح کښی پښه شوې وای په خورا آسانی سره ما کولای شوای چه هغه اور مړ کړم په هر صورت که داسفیر و منل شی نو د راتلونکی خطر دپاره باید کم از کم دور اندیشه اوسئ او دده په کار او کړو او عمل پسې دېر مواظب او خا رووسئ ... » (۱)

میرویس په آخر کښی داهم وویل چه : « . . . حقیقتاً دېر نازک وخت دی که پتر کبیر دروغی او دوستی له لاری غوښتلای چه یو سفیر را راستوی دا اومنی سړی به ئې نه را استاوه په تېره بیاداسی سړی چه دار منیا نورد شهزادگی دعوه هم کوی ځکه نو دپارس حکومت ته د ضرورده چه ترل گر جیان او ارامنه تر نظارت لاندی ونیسی ځکه چه دېر مده نکېزی چه گر جیان دگر گین تر مشر توب لاندی بغاوت کړی و، او اوس چه هم دگر گین دا کزوی دزار روس په د ربار کښی لوړ مقام لری آیاد دې سفیر راتگ به دگر جیانو او ارامنیانو په روحیاتو کښی خصوصاً دگر گین په روح کښی څه تاثیر پیدا کړی ؟ » (۲)

دمیرویس داوینا چه « دافغان اوپارس جگړی » د لیکو نکی په عقیده یود هغو جامعو وینا وڅخه وه چه دیوه هوشیار او مقتدر سیاسی سړی څخه چه د لوړ عقل خاوند وی انتظار کېده. او وئې کولای شوه چه دگر گین په نسبت دپاچاپه مغزو کښی راز راز افکار پیدا کړی - نو پاچا فکر وکړ : څه و کړی ؟

که گر گین معزوله کړی محتمل چه دده حکم به ونه منی او دهند پاچانه به ځان تسلیم کړی - او که ئې معزوله نکړی هغه تشویش چه دده له وجوده ورته پیداشوی و، دده زړه ئې پر آرامه نه پرښود او تحمل ئې نشو کولای .

(۱) دافغان اوپارس جگړه - مخ (۲) تاریخ افغانستان - میلیسون - پښتو ترجمه ۲۰۴ مخ

اوڅه ئې وکړه ؟ وروسته تر هغه چه د اسرا ئیل اری ئې په ډېر مجلې ډول پذیرائی وکړه او اصفهان ته راغی ، دگر گین دپاره ئې داسی چاره و سنجوله چه هم معزوله نشی او هم له اقتداره ولو پزی چاره داوه چه میرویس ئې بیرته دقندهار و کلاتوری (ریاست بلدیه) په منصب مقرر کړ چه هلته د گر گین د حالاتو مراقبت و کړی او که ئې موقع پیدا کړه دده لخوا هم ونیسی (۱) نو دادی هغه میرویس چه دیو سیاسي بندی په حیث تحت الحفظ اصفهان ته لیږلی شوی و « اوس د حکمران په حیث وطن ته راځی - بنائی چه گرانو لوستو نکو به د هغې پوښتنی لخوا چه خومخه دمخه مو کړې وه (چه دیوه پښتا نه مېر ه فکر به دیوی کابینې په مقابل کښی څه و کړې ؟) خود پخوده پیدا کړی دی . خیر په راتلونکو پېښو کښی به خو نوری نکتی هم ولولی چه دملی زعیم دیپلوماسی افکار لانه لښی څر گند پزی .

د میرویس راتگ قندهار ته : په دې ترتیب میرویس د ملی پرو گرام د

عملی کولو دپاره د ډېرو آرزو گانو سره په خوراشوق خپل گران و وطن ته ره شوی او دراره کېدو په وخت کښی ئې څو مکتوبونه د گر گین پنامه له لخوا نه سره را اخیستی وه چه په هغو کښی پر گر گین باندی تا کید او سپارښت شوی و ، چه د میرویس بی مشورې به کار نکوی اوده ته به بیرته هغه پخوانی منصب و سپاری او ډېر احترام به ئې کوی ، دده عزت او شرافت به محترم گڼی حتی اعتماد الدولته میرویس ته په خصوصی توگه ویلی وه چه د گر گین په کړه او وضعیت پس دی څاروی او یومهر شوی سند ئې هم ور کړ چه کوم وخت که ضرورت پېښ شی له هغه څخه کار واخلي - دیوان بیگ هم څو مکتوبونه ور کړه او په هغه کښی ئې ولیکل چه : « میرویس یوله هغو هوښیارانو خلکو څخه دی چه دپاچا سره ئې ډېر کو مکونه کړی دی »

(۱) تاریخ افغانستان د میلیسون اثر دمنشی احمد جان ترجمه ۲۰۰۵ مخ .

میرویس چه دا مکتوبونه واخیستل تور ئی نو خند روانه باله دستی وقتد هار
خواته راوخو خپد اوپه لاره کنبی ئی په کاروانسرایو اونظامی کلاو کنبی په
دپر تجلیل او احترام دیوی تشریفاتی عسکری ټولگی اودیوی دستی موزیک
له خوا بڼه راغلی کپد له - هر پښتون دده په راتگ خوښی کوله او دده د کارو
آرزو مندهو (۱) خو چه قند هارته را ور سید .

د میرویس رسپدل قند هارته : د میرویس په قندهار کنبی په دپری گر مجوشی

او حرارت استقبال وشو ، او ټولو اهالیو په ورین تندی اوخو شالوزروده ته «ستری مشی»
وویلله ؛ گر گین که شه هم په ښکاره دده په پذیراثر کی دا هالیوسره گدون وگر
اود میرویس احترام ئی پر لځای کر ، مگر په زړه کنبی له غضبه او کینې څخه
سره خورل کپده او دانتقام لار ئی پلټله ، خصوصاً له هغه وخته څخه چه (داصفهان
دربار تهدید نامې اوسپار شنامې ئی ولوستای .)

په دې وخت کنبی میرویس د گر گین څخه اجازه واخیستله خپل کور او خپلی
علاقې ته ولاړ ؛ هلته اکثر خوانین او مشران اودده ملگری دده دملاقات دپاره
راغلل او هم دلی دلی خلك د حج د مبار کی دپاره ده ته راتلل او ټول پښتانه
منتظره وه چه دی شه کوی ؟ او شه وایی ؟ غوښته ئی چه پوه شی : میرویس د
قوم دنجات او آزادولو په باب کنبی دوی ته شه زپری راوړی دی ؟

گر گین ددې ملاقاتو اوتگ راتگ څخه بې خبره نه و ، مگر دانتقام اخیستلو
دپاره ئی غوښته چه یوه پلمه پیدا کړی اوداسی کارو کړی چه میرویس دقوم
او اولس په نظر کنبی سپک اودلیل ښکاره کړی - یوه پلمه ئی پیدا کړه هغه داوه :
میرویس یوه لور درلوده چه خورا دپره ښکلې وه ، چه دسر جان مالکم په
اصطلاح ددې دحسن اوبنکلیتوب آوازه دخلکوپه خولو کنبی خپره شوی وه (۲)

(۱) د افغان اوبارس جگړه مخ (۲) تاریخ ایران سر جان مالکم ۱۹۸ مخ

گرگین میرویس ته حال واستاره چه دغه لور دده د زوی د ازواج دپاره (۱)
 دگرگین کور ته ور واستوی څنگه چه دایینغام دتجکم په تو گو، نومیر و یس ته
 غونډی اند پښنه پیدا شوه - ځکه چه له یوې خوا دلور استول دده له پښتنی غیرت
 سره مخالف وه او بر سپره پر هغه ئې دده قدر دقوم او اولس په نظر کی سپکاوه
 اوله بلی خوا په داسی وخت کښې چه میرویس لایراوسه پښتانه دخپلی عقیدې او
 عملیاتو څخه پوره نه وه خبر کړې ددې حا کمانه امر ردول دده هغه طرح کړې نقشه
 ورو رانوله - نوئی څه و کړه ؟

دقوم مشران او غټان ئې راغونډ کړه اولی جرگه ئې جوړه کړه، چه دا خبره
 ورته و کړې اودملی قانون په قرار تر مشورې وروسته یوه فیصله و کړې .

ځکه چه په پښتنو کښې دادستوردی چه دملی کارو دپاره مشوری مجلسونه
 جوړوی کڅه هم معامله دپره وړه وی په انفرادی توگه ئې بیله ملی مشورې نه
 فیصله کړی او نه ددوی په عقیده فیصله کېدلای شی . دامجلسونه دپښتنو په اصطلاح
 «جرگه» بولی داجرگې چه څنگه فیصله و کړی هر پښتون ئې عملی کول پر ځان
 لازم بلکه ملی فرض گڼی - دادی چه دپښتنو ملی زعیم هم له دې دستور څخه کار
 واخست اودقوم مشران ئې راوبلل .

لمړی ملی جرگه : میرویس دمخه تر هغه چه گرگین ته منفی یا مثبت ځواب

ور کړی دا اولس مشران ئې په کو کران کښې (چه دقندهار په شپږ گروهی کښې
 دغرب خزانه واقع او دمیرویس مدفن دی) دمشوری دپاره راوبلل - لمړی ئې
 دگرگین ددې غوښتنی پدشاوخوا کښې خبری شروع کړې ' پښتانه چه طبعاً
 پرننگ او ناموس مینان دی لوی او واره وایی «دنیا تر سر جار سر تر ناموس!» نو طبیعی

(۱) تتمه البیان دسید جمال الدین افغانی پاریسی ترجمه ۷۷ مخ .

ده چه ددی خبری دارو بدو شخه روحاً متاً ثره شول، دغیرت و ینی ئی په جوش راغلی او میرویس ئی دلور له استواو شخه سخت منع کر او مقاومت ته ئی تشویق او ترغیب کر او پینتی قسم ئی یاد کر چه دده په مرسته کنبی تر سر او مال تپر شی؛ میرویس چه دوی د خان په شان متاثر و لیدل په زړه کنبی و بر دپر خوش شو، مگر په ظاهره ئی دوی ته د صبر توصیه و کره او وی ویل: «بهنره ده چه بلا په خوب کنبی مره کرو! مگر تاسی ته لازمه ده چه پر خپلو خبرو ټینگ سیء خپل رازیت و ساتیء او پر ما اعتماد ولریء۔ یتیم و کری چه له دینمانو شخه به سخت انتقام و اخلم» (۱)

په ددی وخت کنبی ملی قائد در حمان بابا دیوان را و اخیست اردفال په توگه ئی خلاص کر وی ویل: «راسیء چه عبدالرحمان بابا قدس سره هم و پوښتو، چه دده دیوان ئی خلاص ک» هسی شعرونه و:

زه مکتوب غوندی په پته خوله گویایم خاموشی زما تپری کا تر غوغا زما
گنبت د عشق په تودد زما که امان چری سمندر بویه چه زیست کا په صحرایا زما

چه دغه بیتونه ئی ولوستل هغه مغفور حاجی، و ویل: «چه دظالمانو کار تمام دی، اما اوس دستی خاموشی بهنره ده، توله به په پته خوله دا کو ښښ کرو، چه ظالمان وړکسی چه مناسب وقت راسی، نوبه زه پر تاسی بزغ و کرم، هغه وخت باید ټول تیاریو او ظالمان له وطنه و باسو.» (۲)

د جرگی خبری اثری تر ما ښامه جاری وی، خوپه آخر گنبي ئی داسی فیصله و کره چه: «قطعاً د میرویس خان دی نه لور استوله کپزنی۔ مگر ددی دپاره چه گرگین غافل و ساتو او په حال خبر نسی، بله نجلی دی د میرویس دلور په عوض و استوله شی خو چه د گرگین دهلا کولو دپاره فرصت پیدا کرو ...»

تر ددی فیصلی وروسته ئی بیا ټولو په قران، توره، دودوی او مالگه قسم و کر او دخپل قول پر وفائی بیاتینگ ترون و کر او وی ویل: «هرشوک چه له خپلی خبری

(۱) تاریخ ایران سر جان مالکم ۱۹۸ مخ (۲) پته خزانه ۹۵ - ۹۶ مخونه.

واوډی «زن طلاق» بهوی - د پښتنو په عقیده دا قسم اشده ترین د قسمو دی چه میرویس ته ئې دهغه په یادولو ډاډ ورکړ .

تر هغه وروسته میرویس یوه بله نجلی چه دده پکور کښې روز لې شوې وه دخپلې لور پنامه دگر گین سرای ته واستوله (١) او هغې نجلی وو یل : « زه دمیرویس لوریم ! » په دې توگه دگر گین هغه پامه چه دا انتقام اخیستلو دپاره ئې جوړوله بې اثره پاته شوه او هم دگر گین وغولېده چه میرویس نو نورڅه په زړه کښې نلری اوروغه غواړی او بیادده دمظالمو دپاره زمينه مساعده ده. ځکه ئې نو تر خپله وسه پوری دمیرویس زړه ساته او په هر کار کښې به ئې دده درایې مراعات کاوه ملی زعیم میرویس خان هم دازیار بوست چه داسې ښکاره کړی چه دگر گین ټول مظالم او صدمې ئې چه دده قوم ته رسولی دی هپری شوی دی او د خپلوی اظهار ئې داسی حدته ورسوله چه دگر گین پرده باندي کامل اعتماد پیدا کړ - خو چه یوه میاشت وروسته ئې دگر گین دور کولو دپاره دوهمه جرگه جوړه کړه .

دوهمه ملی جرگه : یوه میاشت وروسته چه دگر گین دظلم اور بیا په زور

کښې شو اولمبې ئې هر لورته خپری شوې د پښتنو مشر ان په تنگ شول بیا پر میرویس راغونډ شول او دگر گین دظلم څخه ئې استغاثه وکړه - او بیاد پښتنو یوه ملی جرگه جوړه شوه، مگر داپلا د کوکران په کیلی کښې نه وه، بلکه په «مانجه» کښې جوړه شوه چه دقندهار شمالی شرق ته تخمیناً دشلومیلو په فاصله د کابل پر لار واقع دی او په ښار صفا پوری نښتی دی، او غالباً دا ځای دمیرویس خان د ښځې یعنی د جعفر خان سدوزی د لورو، ځکه چه دا حدود په هغه وخت کښې د سدوزوه. (٢)

(١) تاریخ افغانستان دمبلیسون ٢٠٦ مخ - د سید جمال الدین افغانی د تئمه البیان ترجمه ٧٧ مخ

سرجان مالکوم ١٩٨ مخ.

(٢) تاریخ سلطانی ٧١ مخ په خزانه ٩٦.

داجر که هغه وروستنی جر گهوه چه دقوم دآزادی وثیقه ئی مهزوله، اوڅنگه چه ریدی خان په محمود نامه کښې راوړی په دې جر که کښې لاندی مشران او خوانین راغونډ شوی وه (۱) :

۱: سیدال خان ناصر، چه وروسته د هو تکو دورې یومهم لوزرور او معروف جنرال او سپه سالاررو - دده مفصل شرح حال به وروسته راشی .

۲: بابو جان بابی - چه دده شرح حال به هم پر خپل حای پوره ذکر شی .

۳: بهادر خان - چه وروسته به ئی شرح حال ولولی .

۴: میاجی - دده اصل نوم ملا پیر محمد میاجی دی چه مفصل حالات به ئی په راتلونکو صفحو کښې ولولی .

۵: یوسف خان - د هو تکو له غښتلو خانانو څخه دی چه په سیوری کښې اوسیده مگر متأسفانه بی له دې کتابه په بل ماخذ کښې ئی ذکر نه دی راغلی .

۶: عزیز خان نورزی - چه ریدی خان ئی د «دلارام» دیهلوان پنامه یادوی نور ذکر ئی نسته بنایی چه د فراد د نورزو مشر وی .

۷: گل خان بابر - د دې مشر ذکر هم په بل کتاب کښې په سترگه نشو .

۸: نور خان بریخ - داسپری د بریخو له خانانو څخه و، او محتمل چه د سنوراوک اویا پښتنی بلوچستان و، په نورو کتابو کښې دده نوم ونه لید شو .

۹: نصر و خان الکوزی - د الکوزی قوم له غټانو څخه و، چه په جلدک کښې اوسیده .

۱۰: یحیی خان - دملی قائد میرویس خان ورور دی .

۱۱: محمد خان - د میرویس وراره چه په وروسته وقایعو کښې د حاجی انگو

پنامه ډیر مشهور شوی دی او شرح حال به ئی وروسته درته راشی .

۱.۲: یونس خان کاکړ - بنایي چه دارغسان یا زوب له خوانینو څخه وی .
 په محمود نامه کښې همدا پورته اشخاص ذکر شوی دی ، مگر دنورو مؤرخینو
 له لیکنو څخه څرگند یزی چه علاوه پردغو اشخاصو نور دبلو څو دقوم مشران
 او ملکمان هم دې ملی جرگې ته را بلل شوی وه . (۱)
 دې جرگې بیا په قرآن گوټی پوری کړې اود وفاداری لورته ئې وکړه ، بیا
 نو میرویس د اتمادالدوله کاغذ دوی ته وروښود او ورته وې ویل: «چه دپارس
 حکومت هم دگرگین څخه خوش نه دی اوماته اجازه را کړه شوې ده چه گرگین
 له منځه وړک کړم او پښتانه دده له ظلمه وژغورم مگر دایه هغه صورت کښې امکان
 لری چه تاسی ټول په یوه زړه او یوه اراده او یوه ژبه زما سره ملگری شی» ټولو دده
 دامرو داطاعت قول ورسره وکړ اوده ته ئې دخپلی ملگری پوره اطمینان ورکړ .
 تردې وروسته نومیرویس خپل هغه پلان چه دده دخپله خانه سره سنجولی و، دوی ته
 ووايه ، هغوی هم ټولو دده عاقلانه اومدبرانه پلان ومانه اوخوش ئې کړه دجرگې
 له خوا یوه خان ته امر وشو چه گرگین ته دی مالیه نه ورکوی او خپله طائفه دی
 دگورجیانو پرمه بل پورته کړی - داچداطائفه کومه طائفه وه په دې کښې دمؤرخینو
 اختلاف دی : دافغان او پارس دجرگې لیکونکی لیکي چه د«بلو خانو» مشر ته
 امر ورکړه شو (۲) مگر تاریخ سلطانی او خورشید جهان د «کاکړو» طائفه ښیي (۳)
 اومیلیسون بیاد «ترین» قوم یادوی (۴) همدارنگه ددوی په خای کښې اختلاف دی
 څوک ارغسان ذکر کوی او څوک دبلوچستان علاقه یادوی خو حقیقت ته همدادوهم
 قول نژدې دی ، ځکه چه ددوروسته پېښو څخه څرگند یزی چه جرگې غوښته
 دگرگی عسکر دقندهار څخه یوې لیری علاقې ته ولینزل شی او ارغسان دومره لیری ندی .

(۱) دافغان اوفارس جگړه . مخ (۲) دافغان او پارس جگړه مخ

(۳) تاریخ سلطانی ۷۲ مخ خورشید جهان ۱۳۲ مخ

(۴) تاریخ افغانستان - پښتو ترجمه ۲۰۷ مخ

په هر حال داملي جرگه ترمازيگره جاري وه، او دجرگي شاملينو هر يوه ته
وظيفه وټاکله شوه اودلمړي اقدام دپاره لازمه ترتيبات په نظر کښي ونيول شوه
دجرگي په ياي کښي پردې وخت بيا حاجي مير خان مغفور، له رحمان بابا څخه
دابيتونه ولوستل:

چه آسمان ئي مخ پټ کړي په سحابو خدای و ماو ته ښکاره کړه هغه نمر بيا
چه رقيب راته تر لي په زنجير و خپل حبيب را باندي برا نيت هغه وربيا
په وصال ئي منت باز اوسه رحمانه! په صدف کښي دخل نشته دگوهر بيا

نقل کا: چه دخدای په قدرت، دغه ورځ پر آسمان اور پيچ هم وه، حاجي مير مرحوم
دابيتونه ولوستل په هغه گړي لمر ښکاره سو اور پيچ ئي له مخه هسته سوه خلقو هم
دغه يو الهی مددو گانه اوبيا نو جنت مکه ان حاجي مير خان خلقوته وويل:

«دادی دخدای تعالی مهر اولطف هم زموز ملگري دی، اوس نو وقت دی چه
توری له تپکيو و کازو، او خانونه له دشمنه و ژغورو!» (۱)

دميرويس لهري اقدام:

دبلو خواو کا کرو مشران چه خپلو علاقه ته ورسېدل، دستي ئي خپل قومونه
پاخول اود ماليې له ورکولو څخه ئي سرونه وغړول گرگين چه المړي وازو، چه
دداسي شديد او بر ملا انکار سره مخامخ کېده سخت قهر ورغی فوراً ئي ټول گرجي
جگړن او غښتلي چه يوازي دهمداسي جدي اقداماتو دپاره ساتلي شوي وه دبلو خوا
او کا کرو دسر کوبي دپاره وټاکل اوروان شول.

ميرويس چه دا وضعیت په دېر دقت کوت گرگين ته راغی اود پورتنيو قومو
دسر کښي له امله ئي تأسف وکړ او دگرجي لښکرو له لېږلو څخه ئي خوښي
خرگنده کړه، اوضمنائې دښاردباندي يوبغ ته گرگين دعوت اوميلمه کړ (۲)

(۱) پټه خزانه ۹۷ مخ (۲) سر جان مالکم ۱۹۸ مخ - د سيد جمال الدين تنمه ۷۸ مخ تاريخ

اوپه دې ترڅ کښې ئې وویل چه په دې مېلمستیا کښې غواړی دخپل نوم دوه غښتلی سرداران ده ته معرفی کړی چه د حکومت په خدمت کښې شامل شی (۱) گرگین دامېلمستیا ومنله. دامېلمستیا ورڅ را ورسېدله: دښت و ملی زعیم میرویس خان دقوم دمشرانو په مصلحت خوتنه پښتانه په مخصوصو ځایو کښې سره درویشل چه هلته دی اشاری او فرصت ته منتظره وی .

گرگین دخپلو ملگرو او خوتنو محافظینو سره دباغ خواته وخوځید او هلته ورغی؛ میرویس اودښتنو نوروغټانو مشرانو په ډېری گرمی دده «هر کلی» ووايه او «ښه راغلي» ئې و کړه مېلمستیا ډېره مجلله وه هر ډول شراب ددوی دپاره مهیا شوی وه او هر مېلمه دومری وڅښل چه بی هوشه ولوېدل، اویادسید جمال الدین افغانی په اصطلاح په دې مېلمستیا کښې د مېلمنو د مرگ شراب تهیه شوی وه او پخپله میرویس ئې ساقی شو . - پر ټاکل شوی وقت دانتقام اشاره یا دوطن دآزادی بزغ چه دا ټولی مقدمی او نیرونگونه دهمېغه دپاره وه ، دملی زعیم میرویس له خوا وشوپه دې اشاره اوزغ گرگین اود گرگین ملگری دښتنو تر تورو تېر شول اودادهغو زروروبیگنا هوپښتنو دوینو انتقام و ، چه د گرگین دشخصی امیالو اومقاصد وپه اثر قربانی شوی وه .

په دې کښې چه دگرگین قاتل څوک و، بی د محمد مهدی څخه بل مؤرخ په دې باب کښې څه نه لیکي، محمد مهدی په جهان کشای نادری کښې لیکي چه «مراد خان» نامی د میرویس په امر گرگین مړ کړ (۲) اوهم لیکي چه دا مراد خان نامی نرښځی و .

نور مؤرخین په مجموعی حیث د گرگین وژل ذکر کوی - مگر بی له سر جان مالکم . سید جمال الدین افغانی او میلیسون نور مؤرخین لکه محمد هوتک ،

(۱) تاریخ افغانستان ښتو ترجمه ۲۰۷ مخ (۲) جهان کشای نادری ۶ مخ .

دافغان او پارس د جگړې لیکونکي او سلطان محمد اونور - د گر گین دوژلو وضعیت بل ډول په جلا توگه بیانوی یعنی دمپلمستیا ذکر نکوی - مثلاً سلطان محمد لیکي چه یوه شپه گر گین خان د کا کړو د طائفی د تنبیه دپاره تللی و ، دارغسان د « ده شیخ » په کلی کښی میرویس او نور و غلخیانو د شپې یرغل پرو کړ او شهنواز خان ئې دستگیر او کارئې ورتمام کړ (١) بالعکس بل مؤرخ لیکي چه میرویس تردوهمی جرگی وروسته د گر گین قصر ته ورغی او په بلو خانو پوری ئې و تړل چه هغو پر نورو پښتنو حمله کړی ده - گر گین دستی خپل افسران را وغوښتل او د بلو خانو د نیولو امر ئې ور کړ ، هغو ته ئې وویل « زه درر سپنزم » بیائی میرویس ته مخ را واړاوه او وې ویل : « تاسی هم ژر خپله وسله را واخلي اود خپلو نفر یو سره زما سره ولاړشی خو چه د گر جی عسکرو سره یو خای شو اودمخه تر هغه چه غلیم پوه شی یرغل پرو کړو ! » ټول کسارونه په دې حکم ختم شوه مگر میرویس پت د بلو خومشرانو ته خبر ور کړ او هغه ئې د غفلت له خوبه و ښ کړه او هغو ته ئې خبر ور واستاوه چه : « داهم هغه ورخ ده چه موز او تاسی سره ټاکلی وه او تاسی قول را سره کړی و ! »

فوراً میرویس د درو زرو پښتنو سره د گر گین رارسید و ته معطل و ، او په ډېری سرانښی ئې د گر گین د راتگ انتظار یوست - تر لږ گړی وروسته گر گین له زرو تنو محافظو سره راورسید - بيله دی چه خبروی د پښتنو د دوو کتارو عسکرو په منځ کښی داخل شو اوله هری خوا محاصره شو او د فرعون په شان د مرگ په دریاب کښی ډوب شو او د ټولو عسکرو سره له دنیا ولاړ او یو نفر هم پاته نشو چه د دې قربانی خبر قند هار ته یوسی (٢) .

خو د پتی خزانې لیکونکي محمد هوتک چه په هوتکی دربار کښی روزل شوی دی

(١) تاریخ سلطانی ٧٢ مخ (٢) دافغان او پارس جگړه مخ

اودده قول ته بايد دېر اعتبار ور كړه شي په هېڅه ډول ليكي چه : « اولس ټول سول اود جنت مكان حاجي مير يمدد په قندهار ورننو تل ، او د بنمنان ئي ټول مړه كړل » (١) كښه هم دا قول د سر جان مالكم ، سيد جمال الدين افغاني او ميليسون له قولو سره چه مېلمستيا يادوي تريو لحايه پوري منافي نه دي ، لكه چه دا مؤرخين هم وايي چه ميرويس د گرگين وژلو وروسته سره دنور و مشرا نوښار ته داخل شول ، مگر بيا هم تصريح ئي نه ده كړي .

د دې اقدام نېټه : مؤرخين د دې اقدام په نېټه او تاريخ كښي چه د پښتنو

ملي قائد د آزادي غوښتلو په نيت كړي دي ، يا په بل عبارت د گرگين د وژلو په تاريخ كښي مختلف دي :

شير محمد د ١١٢٠ هـ د صفرى مياشت ليكي (٢) سلطان محمد ١١٢١ هـ د صفرى مياشت ټاكي (٣) او نواب صمصام الكواه دا اقدام په ١١٢٠ هـ كښي بولي (٤) مگر خافي خان چه د خپل وخت حوادث نبي تر ١١٣٥ هـ پوري ليكلي دي او دهوتكي شاهانو معاصردي د دې اقدام تاريخ ١١١٩ هـ ليكي وايي پدې تاريخ دهند د ربار محمد اعظم شاه ته د گرگين د وژلو خبر راوړسيد (٥) ميليسون د افغانستان په تاريخ كښي ١٧٠٩ ع = ١١٢١ هـ كال ښوولي دي (٦) او نور الله لارودي د «زندگاني نادر شاه» په كتاب (١٢١ هـ) كال ليكلي دي (٧) د تر كتانان هند مؤلف بيا (١١٢٠ هـ) كال ضبط كړي دي (٨)

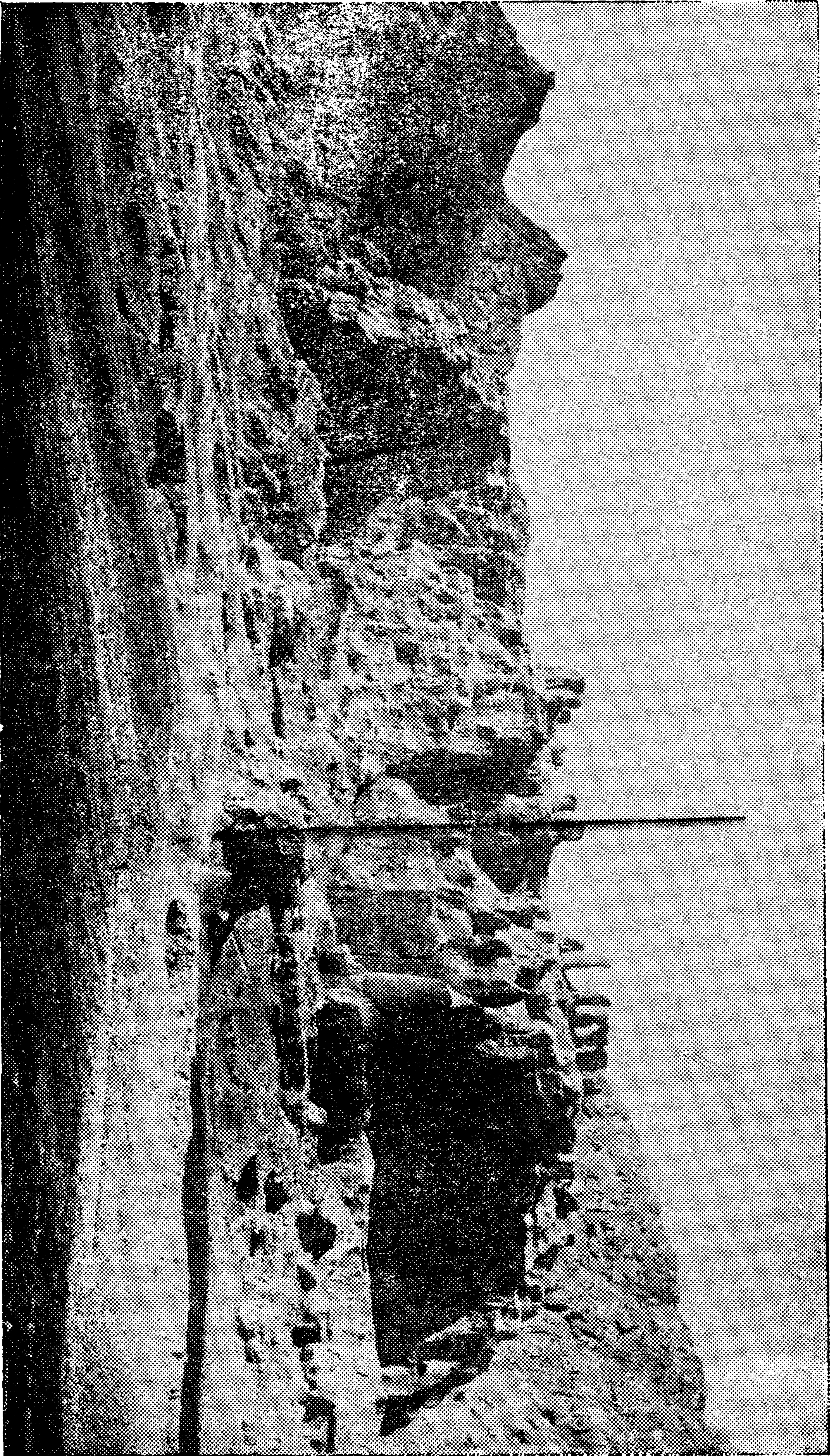
(١) پټه خزانه ٩٧ مخ

(٢) خورشيد جهان ١٣٢ مخ (٣) تاريخ سلطاني ٧٢ مخ

(٤) مآثر الامراء - ٣ ج ٧٠١ مخ د كتابكتي طبع (٥) منتخب الباب ٢ ج ٦٤٣ مخ

(٦) د تاريخ افغانستان پښتو ترجمه ٢٠٨ مخ (٧) زندگاني نادر شاه پسر شمشير ١ مخ

(٨) تر كتانان هند ٤ ج ١٤٤ مخ

د قنده هار زوډ پشا ر دغزه پر سر

مگر تنها هغه کتاب چه موز له ټولو اشتباهاتو څخه خلاصوی او د هغه قول تر ټولو مؤرخینو موثق او د اعتماد وړ دی همدا «پټه خزانه» ده چه مؤلف پخپله په وقایعو او پېښو کښې حاضر دی او مستقیماً له خپله پلاره روایت کوی او لیکي چه : «په ٢٩ د ذیقعده الحرام سنه (١١٩) هجری اولس ټول سول او . . .» (١) او هغه څه چه ریډی خان په خپله محمود نامه کښې راږی (٢) :

گر گین یې مړ کا ټول گرجی سو کشتار قوم کا خلاص له ظلم و جوره غفار چه داسی کار و کا حاجی گړندی د پښتنو ناموس یې و کا خوندی کال و بوسل نونس او زر په شمار خلاص سو له ظلمه د گر گین قندهار

هم ددی مدعا تائید کوی . نو په مؤرخینو کی هم هغه د خافی خان قول په منتخب اللباب کښې درست او د پټه خزانی د روایت سره موافق دی . ځکه نو د ذیقعده الحرام نونسمه ورځ او (١١٩١ هـ) کال د گر گین د وژلو تاریخ او هم عموماً د پښتنو د یوه ملی نهضت نیټه او خصوصاً د هوتک د شهنشاهی د تاسیس تاریخ باید وبلل شی او په همدې تاریخ تریوی لوی اوز دې و قفیی وروسته بیا د پخوانی عظمت په شان په افغانستان کښې یو «ملی حکومت» تاسیس کېږی او بیرته د پښتنو مملکت د پښتنو د پاره آزادېږی .

د قندهار ښار نیول : گر گین و وژل شو ، مگر د قندهار د ښار نیول او

فتح کول لاڅه آسانه کار نه و ، ځکه چه په ښار کی د گرجیانو ډېر عسکر پروت و او د کلا پر برجانو او دروازو یې توپونه ایښی وه . هغوی کولای شوه چه هم د میرویس سره مقابله و کړی او هم د ښار خلک د توپکو تر خولو لاندی کړی لدې کبله نو باید داسی چاره سنجولې شوې وای چه نه د ښار خلک یقتل رسېدلی

(١) پټه خزانه ٩٧ مخ (٢) پټه خزانه ١٤٨ - ١٤٩ مخونه .

وای او نه د ښار په نیولو کښې د میرویس آزادی غوښتونکي زلمیان دمقابلې سره مخامخ شوی وای - نو دا چاره یوه حربی خدعه وه، چه میرویس کار ځینی واخیست او هغه داوه چه پخپله ده د گرگین کالی واغوسته او دده ملگرو دگرگین د ملگرو او ساتونکو کالی واغوستل او دهغوی په آسو سپاره شول ترغونی ماښام په هغه د بید به او برم لکه گرگین چه روانېدی د ښار خوا ته روان شو - او ورپې درې زره پښتانه د ښار شاوخوا پټ کښېنول چه دده اشارې ته معطل وی - چه د ښار دروازې ته راوړسېدل گرجی پیره دارانو د میرویس پرسوارلی د گرگین د سوارلی خیال وکا، پرې یې ښودل چه ښار ته ننوزی په مجردی چه ښار ته ننوتل د دروازې او کلا پر محافظینو یې یرغل وکړ، په دې وخت کښې هغه درې زره پښتانه چه د باندی منتظر وه هم ښار ته را داخل شول او دگرگیو عسکر یې ټول تارو مار کړل او ښار ئې و نیو او دستی میرویس اعلان وکړ او جارچی جار وراهه چه:

«دهغه چانمال او ځان په امان دی چه گرجی اوپارسی عسکرونه ساتی او ځای ورنکړی!» (١) د ښار خلكو دا آزادی اعلان په ډېره خوښی ورویده او پورتنی شرط ئې ومانه، نورنو متجاوزینو گرجیانو سر پناه اود ساتنی ځای نه درلود ټولو دمرگ یا که ئې و کولای شوه دښتې پر لور وتریال او په دې صورت دقندهار ښار چه له څه مدي راهیسی کله دمغواو او کله دپارسیانو سترگی ورته سړې وې او حملې به ئې پر کواي بیا دپښتنو دملی حکومت مرکز شو.

په همدې شپه میرویس خدای ته سجده وکړه او وې ویل:

«خدایه! دایو دهغولویو کارو څخه و، چه مورماته وصیت کړی و، او ماته ئې راسپارلی و، دا خو ستا دعبا شو او بنده گانو خدمت و، چه ماترسره کا» (٢)

(١) دمیلیسون «دافغانستان تاریخ» پښتو ترجمه ٢٠٩ مخ دسید جمال الدین د تنمة البیان ترجمه ٧٨ مخ سرجان مالکم ١٩٨ مخ (٢) پته خزانه ١٧٧ مخ.

درې یمه جرگه او دمیرویس وینا : کوم وخت چه قندهار دمخالفینو څخه

خالی شو، نومیرویس د قوم مشران او غټان راوبلل او درې یمه جرگه ئې جوړه کړه. یایه عصری عبارت «لویه جرگه» ئې تشکیل کړه، چه ټول رابللی شوی مشران راغوښه شول نومیرویس ولاړ شو او داوینائی په فصیحه او خوږه لهجه ایراد اوبیان کړه :

«پښتنو! په ایمان درته وایم چه زما مطلب یوازی او یوازی ستاسی آزادی وه او آزادی هغه بی بها نعمت دی چه دهغه دلاس راوستلو دپاره دا ټول چاونه او جنگونه رواوه - گر گڼ له منځه ووت .

دقندهار دپښتنو دپاره چه تل ئې د طاقتور مغل سره اوزه ورکړې او مقابله کړې ده دهغو عسکرو تښتول چه د اصفهان له جراگانو څخه تشکیل شوی دی څه گران کار نه ښکاری (۱)

که زما سره لاس یو کړی او متحد شی او زما مالا و تړی، زه به ستاسی له غاړی دذلت او مریتوب څخه لیری کړم او د آزادی او عزت جنده به مو د وطن په هر گوټ او د جهان په ټولو ماتو کښې پورته شی - او دپارس د شیعه گانو د سلطې جوغ به مو له اوزو بیرته شی (۲)

پر خدای توکل و کړی - زرونده و خوشال لری، په داسی حال کښې چه زموز او ستاسی نیتونه پاک او خالص دی، داوی خدای پکومک کولای شو چه پر غښتلیو روافضو بانندی بری ومومو .

اوس دپارس دولت د نااهلانو په لاس کښیوللی دی او له ډېری مودې راهیسته د نرېدو خواته د رومی زه چه په اصفهان کښې وم په ټولو حالاتو ئې خبروم د دولت غټان پر دوولارو روان دی، په تدبیر او زایو کښې یو دبل پر ضد کار کوی او یو دبل د پښو خاوری سره گازی، هر فرد ئې د خپل نفس تابع او پیرو دی - د ټولو

(۱) دمیلیسون د افغانستان تاریخ پښتو ترجمه ۲۱۰ مخ (۲) سر جان مالکوم ۱۹۸ مخ سید جمال الدین ۷۹ مخ

مشغله همیشه عیش او عشرت دی - دولت او ملت آي هېر کړی دی - هیڅ ستر گور
سړی نهو، چه دمملکت دنظام په باره کښې ئې خوله ښورولې وای .

خدای له خوا هم بلاوی باندي نازلېدلې چه یوه بلاخارجي ایلچی او سفیر و
چه د شیروان او آذربایجان ارمنیان ئې یاغیتوب ته پاڅول، چه په آخر کښې
گرجستان هم دروسیې تابع شو او شاه ئې د دښمنانو له هجو مه ډېر متزلزل و
ایا په داسې حال کښې بیا هم امکان لری چه دوی لازمه تدارکات و نیولای شی ؟
خدای مومل اوساتند وی دی - نو بری او فتح هم زموز ده .

(نعوذ بالله) که موز مقاومت ونشو کولای بیا هم دهند پاچا زموز مرستی ته
حاضر دی - خو که موز په قربانی او لځان نثاری سره زیار و باسو هغه ملک
او مال چه مونیولی دی او یا ئې نيسو هغه ټول زموز دی ، نو ایا لازمه ده چه
دا ټولی ولجې چه مو اوس لاس ته راغلی دی بیرته پخپل لاس له لاسه وباسو؟؟
د پښتنی لوړ همت څخه کار واخلي، خو (خلور طلاوی اوقبه) چه هره
ورځ پارس ته تله او هغه ثروت چه زموز له وطنه ډیر دیو لاس ته ورتی، راوسپمو و او نور
ثروت لاهم لاس راوړلو چه خپل لځان بدای کړو او خپلې اړی په پوره کړو . (۱)
اوبر سپره پردې ددې ضااله او گمراهی ډلی ور کول د ټولو مسلمینو وظیفه
ده او ددوی سره جگړه یوه فی سبیل الله غزاده» (۲)

دائی وویل او دمکې د ملایانو فتوگانې ئې ملی جرگی ته ښکاره کړې
او وی وویل : - « د خپلې تیری خبری پر صدق تر دې ښه شاهد نسیم پیدا
کولای» په پای کښې میرویس خپله وینا په داسې الفاظو پای ته ورسوله چه
دیوه مېړه وطن دوست دخولې د آزادو زلمیانو د اړو ډلو سره ورو و او داسې ئې وویل :-

« هغه څه چه د غیرت او شریعت مقتضا وه هغه می تاسی ته وویل اوس که ستاسی په مینځ کښې داسی څوک وی چه بیلاهم دمريتوب ذلت د آزادی پر عزت غوره گڼی او د آزادی په دې رشته سره چه تاسی ته د آسمان له خوا راغلي ده ځان نه تری یعنی آزادی ئې خوښه نه ده اود ظالمو ملحدانو خدمت ئې د گرانو پښتنو ورونو تر متابعت خوښ وی۔ په دکه خوله دی ووايي هيڅوک به غرض په ونه کړی؛ مگر دومره ده چه داسی څوک دی نو زمونږ سره دهستو گڼی هیله نکوی او زمونږ د آزادی خاوری او قومی ریاست تر پولی دی ها خوا ته ووزی۔ او د کوم نوی ظالم پاچا تر سیوری لاندی دی ژوند وکړی » (۱)

دپښتنو مشرانو دمیرویس دا وینا په ډېر مینه اود لگرمی واورېدله ، خصوصاً چه په دې وینا کی له یوې خوا ددوی پښتنی اوملی احساسات په ښور راوستلی شوی وه ، او له بلې خوا ئې دا اقدام پر محمدی (ص) شریعت سم او برابر باله اود حجاز د علماؤ فتواوی ئې پخپلو سترگو ولیدلې ۔ اوهم له بلې خوا چه څه وخت د گرگین تر سخت فشار لاندی وه ، اوس ئې په هوسائی ساوئیسټله اوهم دبل پلوه دپښتنی طبیعت له مقتضا سره سم له ډېره رخته آزادی ته تېری ناست وو ۔ نو ددې څو عواملو په اثر ئې دمیرویس سره پښتو وکړه اودده پر اقدام ئې آفرین او شاباش ووايه او یاد « لارودی » یقول ئې دمیرویس سره قول وکړ چه څوچه ئې وروستنی څاڅکی وینه په بدن کی وی دخپلی آزادی حاصلولو په لاره کی به زیار باسی او خپل همت به نه سپموی اودده له امره به سر نه غړوی ، میرویس چه له خدایه دا وخت غوښت پخپلو ورلگو ونکو ویناو ئې دپښتنو وینن په جوش را وستلې او په آخر کی ئې ورته وویل :

(۱) دمیلیسیون دافغانستان تاریخ ۲۱۱ مخ - سر جان مالیکم ۱۹۹ مخ - سید جهان الدین ۷۹ مخ .

« زما ورونو! الهی انتقام نژدې دی ، پښتانه په لوانان باید د جور او ستم تر بار لاندې ولاړ نشي . » (۱) په همدې ورځ پښتنو میرویس د خان مشر و ټاکه . کڅه هم میرویس د شاهي رتبه او حیث درلود مگر د پرخان د پاچا نوم نه کښېښود (۲) د شاه او شاهي د نامه څخه ئې خان وژغوره او یوازی ئې د « ملی مشر » په نامه اکتفا وکړه چه داهم د میرویس یوه مخصوصه ممیزه گڼلای شو او ځینی څر گندېږی چه میرویس د اتول اقدامات او کرونه د کوم شخصی غرض دپاره نه وکړی ، بلکه فقط او فقط د ملی لور تیا او د ملت د آزادی دپاره ئې زیاریوست .

دولجې نېول : د گر گین تر مرگ څلور ورځې وروسته د سهار مهال چه لاشنه خړه

وه د کلا دسر محافظینو دلیری څخه ولیدله چه یوه لویه عسکری رساله د ښار خواته راځی او د ارساله همغه شپږ سوه گرجی عسکر وه چه د بلو څو او کا کړو د تر ټلو دپاره استول شوی وه ؛ ددوی سره ډېری ولجې وې چه پښتانه ئې چور او چپا وکړې وه او هم دیوه کال مالیه نغدی پیسې ئې ورسره را وړی وې . دوی کڅه هم شپږ سوه تنه وه مگر رشتیا خبره هم داده چه ډېر جنگیالی او مړنی زلمیان وه او د میلسیون په عبارت ډېرو جنگو ددوی څخه او سپنه جوړه کړې وه او د فولاد په شان ئې ټینګ کړې وه (۳)

دوی د گر گین د مرگ څخه ناخبره ښار خواته راتله او د ښار له خوا هم دوی ته هېڅ نه ویل کیده ، خو چه ښه د ټوپکو او توپو تر خولو لاندې را غله ، نو ناڅاپه د ټوپکو او توپو د گولویو سره مخامخ شول او په « اوربل » ئې استقبال او ښه راغلي وشوه . په دې وخت کې دوی وپوهېده چه معامله بل رازده او ښار د لاسه وتلی دی نو ئې په مقاومت شروع وکړه ، کڅه هم ماتې وکړه او د میرویس

(۱) زندگانی نادر شاه پسر ششمیر ۱۰ مخ (۲) تاریخ سلطانی ۷۲ - ۷۳ مخونه .

(۳) د افغانستان تاریخ - میلسیون ۲۱۲ مخ .

زلمیا نو دوی تر گریشک او هیلمند پوری تعقیب کړه او ډېر تاوان ئې وروړ ساوه ټول غنایم او نغدی پیسې ئې ځنی وگرځولې خو بیائې هم د خپل جلادت او مرانې په اثر وکولای شوه چه تر هیلمند پور یوزی او ځکه چه دمیرویس لښکر لامنظم نهو ، او هم دمملکت نوری چاری برهم او درهم وی لازمه ئې وگڼل چه بیرته قندهار ته راوگرزی نو هغو عسکرو وکولای شوه چه ځانونه خراسان ته ورسوی او د ډېری خسارې تر تحمیل وروسته نجات ومومی اودا واقعه پارسینانو ته نقل کړی اودهغو وحشت او پریشانی زیاته کړی (۱)

دمیرویس بېله وینا اود پښتنو څلرمه جرگه : تردې واقعې وروسته

میرویس بیا دپښتنو مشران او غټان راغونډ کړه او هغه پښتانه ئې هم راوبلل چه دښاره لیری په غرو کې اوسېدل او حال ئې ور واستاوه چه : «موز بریالی شوو ژر راسیء او زموز سره یو، سیء (۲) » چه دهغو مشران هم راورسېدل نو دڅلرم وارد یازد جرگه جوړه شوه . لمړی میرویس به پند او نصیحت ، وعد او وعید خپله وینا شروع کړه اودوی ته ئې دتینگ عزم او استقامت توصیه کوله . له یوې خوائې پښتنوته آفرین او تحسین وایه دعا ئې ورته کوله اوله بلې خوائې دوی ته سختی پښی اود پارس متقابلہ اقدامات یادول ، یعنی ده غوښته چه پښتانه دبیری او امید په منځ کسی وی - خونه داسی مغروره شی چه د غلیم څخه بې پرواشی اونه دومره ئې زړونه وخیژی چه بېله شرطه تسلیم وی - بیائې نوداسی وویل :

« . . . حقیقتاً تاسو داسلام ددین په لاره کې یولوی خدمت پای ته رسولی دی

(۱) دسیدجمال الدین دتتمةالبیان ترجمه ۷۹ مخ .

(۲) دافغانستان تاریخ ، میلسیون ۲۱۱ مخ .

سکه مو په مرمر کی کیندلې ده او د قیامت ورځی ته مو ښه نیک عمل پریښی دی، په هغه لویه ورځ به ستاسی په حسنه اعمالو کی وشمېرل شی او ستاسی دیادولو باعث به وگرځی . . ددې ښه کار له کبله دی ستاسی خواږه پر تاسی مبارک او ستاسی داروشی ! ستاسی د زیار او همت څخه مشکوریم - مگر په دې هم پوه شی، چه هغه فرمان چه گر گین د قتل په باره کښې داعتماد الدوله له خوا تاسی ته ښکاره کړی و، هغه جعلی و - او هغه ددې خبری په اثر کښې و، چه دینی غیرت زما څخه صبر او تحمل یووړ او نور می نویځیل خان کښې د طاقت او صبر څرک نشو ایستلای او همدې غیرت او پښتنوالی زه مجبور کړم چه داسی و کړم .

تېریر تېر - خوتر دې وروسته پر موز لازم دی چه ټول په یوه زړه ، متحد شو د زړه له صدقه یو دبل ملاوترو او د محمدی (ص) دین په لاره کښې خپل سراو مال فدا کړو. ځکه چه دا کار چه موز کړی دی دپارس د شاه په نز دیو عصیان دی او دپارسیانو په نزد موز باغیان یو، او ددی به ضرور د انتقام اخستلو په فکر کښې وی او عسکر به رارلیږی او په نتیجه کښې (العیاذ بالله) که لاس ئی برسی او بری ومومی د پښتنو نارینه به ټول تر تیغ و باسی او ښځی او واره به بندیان د مریانو په تو گه بوزی «

په دې وخت کښې یو خان ولاړ شووې ویل: « دپارس دولت ډېر قوی دی او ډېر عسکر لری، د پښتنو دالبر زلمیان به څنگه دهغو مقابله و کولای شی؟ »

میرویس دستی پځواب کښې دا آیه کریمه ر لوست چه: « کم من فیئة قليلة غلبة فیئة کثیرة » او ددې آیه د مضمون سره ئی موافق د زړه د یاد ویناوی وکړې، څو چه د جرگی دهری خوا څخه د آزا دی د ساتلو د پاره بڼه پورته شول او میرویس ئی د خان کالخوای او مشر و ټا که ټول واک ئی د بهر کړ او جر که منجمله شوه .

په کار بیدل: میرویس دستی پیکار شروع و کره او ټوله وسله چه ورسره وه

اویائی دگر چی عسکرو څخه په غنیمت نیولی وه دخپل اولس پدزلمیانوئی وویشله او دمیلیسون په قول ټول وسله جوړونکی کارگرانو ته میرویس امر وکړ چه ډبرې وسلې او اسلحه چې جوړی کړی (۱) او ځینی ئې باروت جوړولو ته وگمارل اویائی د کلا د دیوالو او حصارونو مرمت کاری شروع کړه، توپخانه ئې منظمه او باقاعدہ کړه او ټول عسکر تر نظام لاندی راغله (۲)

کوم وخت چه په دې تدابیرو او استحکاماتو مشغول و، نووئی غوښته چه څه وخت نور هم د اصفهان دربار غافل کړی. چه د دفاع دپاره ښه لازمه تر تیبات او تدارکات ونیسی. ځکه ئې نو د حربی چل او خدعی له رویه دستی دپارس د پاچا په نوم یو مکتوب ولیکه. په دې مضمون:

دمیرویس مکتوب دپارس پاچاته: (تر القابو وروسته) «په دې تقریب چه

تاسی ماته اجازه را کړې وه او دمخه می جسارت کړی، تاسی ته می خپل عرض وړاندی کړی و، چه باید دگر گین اوضاع او حالات تر مراقبت او څار لاندی و نیول شی ځکه چه ماوید دده حر کتونه به په مملکت کښې دفتنی سبب شی اوس زما هغه پیشدوئی رښتیا شوه، کوم وخت چه زه قندهار ته را ورسېدم، شه مده تېره نشوه چه دپښتنو قبیلې سره یو ځای شوی اوددې کبله چه دگر گین ډېر ظلم او جور ئې نشو گاللائی نو په پای کښې ئې گرگین دښار تر کلا راویوست او په یوه کلی کښې په یوه هجوم هغه وواژه. بیائی دښار کلاونیوله. زه پخپله مځکه مشغول وم، زه ئې دخپلی مځکی څخه راوستلم دخپلو ځانو مشر اورئیس ئې وټاکلم. اوس ئې ډبرې لویې ډلی او جمعیتونه جوړ کړی دی. اونه ښائی چه زما ددولت خیر اندیش غوندی په حق

(۱) دمیلیسون ددې عبارت څخه څر گندېزې چه هغه وخت په قندهار کښې داسلحه سازی صنعت

ښه رواج درلود (۲) دمیلیسون دافغانستان تاریخ ۲۱۱ مخ.

کښې اشتباه و کړیء - بلکه دالاهم دشکر لُحای دی چه په داسی نازک او داختلال په وخت کښې کوم ناپوه او ناحق شناس سرې ئې د لُحان په مشرتوب نه دی تا کلی او زه ئې و تا کلم چه داهم ستاسی د دولت نیکر غی ده لُحکه چه تر خو چه زه د پښتنو مشریم ددی اختلال په رفع کولو کښې به د زره زیار با سم انشاء الله د تدبیر او فکر په واسطه هر مشکل آسانه کپزی او دا اور به ورورو مرشی او داهواد به د پخوا په خپر نظام ماهو المرام پیدا کړی، که په دې خصوص کښې تاسی ته شه وویل شی باید تاسی اهمیت ورنکړی او ددی خواتول احوال او اوضاع ماته را وسپاریء او تر یوې مدې پوری باید دا غماض العین معامله وشي او نه بنائی چه تهور و کړیء او د خود بینانو په خوله و داسی فتنې ته عسکر را و لپزیء - لُحکه چه که عسکر را و لپزل شی، ټول پښتانه تر لوی او واره پوری دمقابلې دپاره پر دوو پښو لار دی. یا به د شاهي عسکر د ژوبلېدو او مرگ سره مخامخ شی او یا که بیخی ډېر عسکر را و لپزیء د خپل ژوند ساتلو په غرض به خپل مملکت دهند پاجاته تسلیم کړی او دا خبری دا کثرو د خولو هم اړو بدلی کپزی - لنډه دا چه په دې وخت کی لازم دی چه ددی غوتی په خلاصولو کښې د تدریج او تانی او احتیاط لُحکه کار واخستل شی او دانکته ډېر مهمه ده - ددی سیمی نظام دې بنده ته تفویض و بولیء - کڅه دا اشاره جسارت دی مگر سره له دې هم که د اهمال او امهال په صورت د تانی او تدریج د قواعدو او اصولو مراعات وشي دلوی خدای په مرسته او فضل به په کارو کښې ډېر سهولت او آسانی پېښه شی . « (۱)

دې اقدام په اصفهان کښې څه تاثیر و کړ؟ شاه حسین او دده نور هر باریان

چه په دې واقعه خبر شول، په هغه اندازه چه انتظار کېده متأثر نشول او نه ئې دا تصور کاوه چه پښتانه د آزادی لپوال دی، دوی به ویل: «تاریخی پېښی تکرار پزی

څنگه چه دمخه هم قندهار دپارس څخه ځان جلا کړی و ، او دهند مغول
 ئی رابللی وه اوس به هم هغسې شی . مگر کوم وخت چه موز حمله پرو کړو بیرته
 زموز دی « (۱) . نود اصفهان دربار ددې په عوض چه قندهار ته عسکر راو لېږی
 یوازی ئی محمد جامی خان دپښتنو د بیرولو او دمیرویس د تهدید د پاره قندهار
 ته دایلیچی او سفیر په حیث را واستاوه چه پښتانه تهدید کړی او د شاه طاعت ته
 ئی راوبولی دا ایلچی چه قندهار ته راورسید دستی دپارس د دولت د عظمت او
 قوت او واك لوری لوری خبری ئی شروع کړی اوددې اقدام دبدانجام او د پښتنو
 د خوارېدلو او ذلیل کېدلو د مامې ئی وهلې ، چه پښتانه و بیرویی مگردده دا خبری
 پرمیرویس بدی ولگېدلې او دده خبری ئی پرې کړی ورته وی ویل :

« ته چه وایی عقل او حکمت یوازی په ناز او نعمت کی متصور دی؟ »

« او یوازی د هوسائی د خاوندانو په مانغو کی ځای لری ؟ »

« زموز غرونه هم پوهان او هو بنیا ران لری ! »

« که ستا شاه څه نور څه کار کو لای شوای - ستادې : »

« بی معنی او لا طائلو خبرو ته ضرورت نه و ! » (۲)

امر ئی و کړ چه دایلیچی بندی کړی ، دمیلیسون په قول میرویس دده په
 حبس کښی دوه مقصدونه لرل یو دا چه دپارس تیاری او آماده گی و ځنډېږی ځکه چه
 ځواب ته به ډیل ور کڼړه شی اوبل دا چه پارسیانو ته معلومه شی چه دی په
 رضا طاعت نه منی اود پښتنو د آزادی لوبه شروع شوی ده (۳) او کم دخپلواکی
 جنده چه میرویس جگه کړې ده بیرته به کښته نشی او د اصفهان د دربار تطمیح
 به ددې پښتون نابغه پر روح څه اغیزه و نکړی .

مگر د میرویس دا حرکت هم د اصفهان په دربار کښی بد تلقی نشاود « سرجان

مالکم » په عبارت دوی ئی د غفلت له خوبه ویش فکره اوسر پیره پردې چه وائی ور بدل

(۱) د افغانستان تاریخ - دمیلیسون - پښتو ترجمه ۲۱۲ مخ

(۲) د تمة البیان ترجمه ۸۰ - ۸۱ مخونه - اوسر جان مالکم ۱۹۹ مخ .

(۳) دمیلیسون د افغانستان تاریخ پښتو ترجمه ۲۱۳ مخ

چه ددوی ایلچی بندی شوی دی بیائی هم د دوهم وار د پاره محمد خان
 د هرات حاکم چه دمیرویس زور اشنا او د حج دلاری ملگری و ، د نمایند ه
 یحیث میرویس ته راو لپزه اودائی یقین و ، چه دده ملگری او خیلوی به د پښتنو
 ملی زعیم دخپل ملی اولور مقصد خنخه راو گرزوی ، مگر کوم وخت چه دا ایلچی قندهار ته
 راورسید او میرویس ئی دانقیاد او اطاعت خواته و باله میرویس ورته وویل :

« لوی خدای ته شکر و باسه چه د زری اشنائی او ملگری حق دی »

« را باندی سته او زما ستر گوته در پیزی ، که نه وی تا به هم »

« دهغه په شان سزا لیدلی و ای ----- مگر پوه شه : »

« پښتانه مپرونه به بیاد مریتوب په قید کښی و نه لو پیزی »

« زمر یو خنخیر ونه وشلول او توری له تیکو وئیستلی شوی »

« تر هغو به په تیکو کښی و نه لو پیزی ، خو چه : »

« ستاسی پاچا منکوب او ستاسی مملکت مسلوب شی ! »

« الهی انتقام نژدی دی ، پښتانه پهلوانان د جبار منتقم »

« د لاس آلات دی چه دپارس د ملحدانو دسزای دپاره ئی »

« انتخاب کړی دی ! » (۱)

کڅه هم دمحمد خان سره نسبتاً بڼه وضعیت وشو ، خوبیا هم حکم وشو چه دی
 دیوه معزز مېلمه په نامه پمجس کښی وساتی .

هغه وخت چه دا خبر د اصفهان دربار ته ورسید ، نوهغوی و پوهېدل چه بی له
 جنگه د تښتی لاره نشته ، نو د هرات هغه حاکم ته چه د محمد خان په عوض
 مقرر شوی و ، په (۱۱۲۲ هـ - ۱۷۱۰ ع) کال کی امر ور کړ چه خپل عسکر د قندهار

دحملې دپاره چمتو کړې او پرقند هاریرغل وکړې ، دهغه عسکرهم تیار شول او دقندهار خوانه و خو خپدل .

مگر میرویس هم دپارس د پاچا ددې حکم څخه بی خبره نه و ، دیر پښتانه زلمیان ئې دمقابلې دپاره تیار کړې وه ، او دپنځو زرو عسکرو سره دپارسیانو مخ ته وروتل او ترلږ جگړې وروسته ئې دپارس عسکرو ته سخته ماتې ورکړه تردې ماتې وروسته د پارسیانو لښکر و به اتلسو میاشتو کښې څلور لویې حملې وکړې چه په څلورو سرو حملو کښې ناکامه و تښتېدل ؛ او په آخره حمله کښې خو دپارسیانو پنځو زرو عسکرو چه دمحمد خان د تېرین دحا کم تر قوماندانۍ لاندې وه ، د پښتنو دپنځو سوو زلمیانو طاقت را نه وور ، و تښتېدل او په دې حمله کښې ئې تر زرو تنو ډېر تلفات ورکړه او پخپله حاکم ددروزامنوسره دپښتنو جنګیالیو پلاس ورغی (۱) دمحمد مهدی دلیکنی پقرار پښتنو دفراه تر «دلخک» او «دلارا» پرری مځکی بیر ته دپخوا په شان دخان کړې او دده په عبارت «با دلارام مرام هم آغوش شد واز منحل کامرانی جرعه نوش» (۲) دې پرله پسو ماتيو داصفهان ددربار غیظ او غضب یو په سله کړ ، او یو شول چه دپښتنو سره مقابله کول هغومره آسانه هم نه وه ، لکه هغوی چه تصور کړې و ویوهپدل چه د پښتنو د آزادی پیماله نشول او نسکورول څه دعراقی شرا بو ساغر نه دی چه ه شاه په سلامتۍ ئې پرسر پورته کړې نو ئې دا لازمه وبلله چه باید دپښتنو دپایمالولو دپاره ډېر یوځ اولښکر تهیه او آماده کړې اودې کارخه مدهم غوښتله لکه نودیوي خوا دپارس سلطنت په لویو حربی ترتیباتو او تدارک تو مشغول شو اودبلی خوا میرویس هم دمقابلې دپاره وسائل سنجول ، چه ددې وسائلو څخه یوه وسیله دهند ددربار سره دمیرویس مر او ده وه چه بیرته ئې له سره تازه اوتینگه کړه .

(۱) دمیلېسون دافغانستان تاریخ ۲۱۴ مخ (۲) دره نادره - ۳۹ مخ .

دمیرویس مراوده دهند دربار سره : دا باید وویل شی چه میرویس

داستقلال او خیلوا کی تر اعلان وروسته دپرو سیاسی مشکلاتو اوسختیو سره
مخامخ شو، خککه چه دیوی خوا دهند مغولی دربار دا وضعیت په بنه ستر که نه کاته
اودپښتنو خیلوا کی ئی خائنه لوی خطر باله، لیکه «صمصام الدوله» او «خافی خان»
مؤرخ چه لیکي: هغه وخت چه دپښتنو دا استقلال دا اعلان خبر دهند مغولی دربار ته
راورسید، دهند دربار ظاهراً دمجبوریت له کیله دپښتنو دا استقلال په رسمیت
سره وپېژاند او خپله خوښی ئی ښکاره کړه او دبل پلوه ئی داصنهان ددربار سره
مفاهمی او مخابری وکړې چه ددی پښی (چه دخافی خان په تصریح ددواړو ملتو
اوهوادودپاره دصائبی رایې څخه ئی مخالف کار باله) په دفع کی ژر کونښ وکړی. (۱)
کڅه هم میرویس خان ته دا وضعیت بنه معلوم و، مگر دخپل سیاست لدرویه ئی
نه غوښتل چه دهند سره مراوده ونلری او یاد مخنی مراوده قطع کړی، خککه
چه میرویس د پخوا څخه دهند ددرباره سره مراوده درلوده، خو لا هغه وخت
چه ئی تجارت کاوه دخپل ثروت اوبدائی په سبب ئی دهند په دربار کښی بنه شهرت
اوامتیاز موندلی و او خپل هغه تجارت چه دهند سره ئی درلود ورځ په ورځ زیات اووه
اودهند د وزیرانو او حکمرانانو سره ئی خپلوی اچولې وه، تل به ئی دهغو سره مکاتبه
کوله اودصمیمی اواعتمادی خیلوانو په واسطه ئی دهغو دمراتبو په قرار هغوی ته
سوغاتونده او تحفې لېږلې اودخپل وضعیت څخه ئی هغه خبرول اوخائنه ئی جلبول.
نو همدا سبب و، چه په دې وخت کښی ئی هم وغوښته چه دهند دربار خائنه متوجه
کړی، که کوم وخت اړتیا حس کړی یوملاترولری اوهم ئی غوښته چه په دې وسیله
دهند او پارس ددولتو په منځ کی دخلاف نظر ټکی پیدا کړی، ددې مفکورې

(۱) منتخب اللباب ۶۴۳ تر ۶۶۶ مخ پوری ۲ ج - ماشر الامراء ۷۰۱ مخ ۳ ج

په اثر ئې دهند دربار ته دا مکتوب ولیکه . (۱)

دمیرویس مکتوب دهند دربار ته:

«... موز پښتانه نسبت وټولو گاونډیانو ته دهند دپاچا په گاونډیو یتوب ډېر افتخار کوو - ځکه چه موز په مذهب اودین را شریک دی اوله همدې نقطه نظره ټینگ امید او اعتماد لرو چه د ضرورت په وخت کې به موز سره ملگری او مرسته وکړی پښتو دپارس دپاچا پر خلاف تصمیم کړی دی - ځکه چه هغه ز موز د مذهب پر خلاف ز موز سره د جگړې دپاره عسکر را استوی څنگه چه اوس هلته (په هند کې) پوره امنیت دی، نو که یوه دسته عسکر ز موز د کمک دپاره راولیږل شی دلوی خدای په مرحمت به خپل د دین او مذهب پر دښمنانو بری ومومو او پردوی به غالب شو.

پښتانه ز زور دی اوسنایې چه ځینی مقتضیات به له بڼه مرغه ز موز سره مرسته وکړی چه د دوقشونو (هند او پښتون) سره دیو ځای کېدلو په وخت کې وکولای شو چه دپارس ځینی توابع دپارس د حکومت پر ضدو پاڅو! « (۲)

کوم وخت چه دا مکتوب دهند پاچا ته وړاندی شو، هغه ظاهراً ډېر خوش او خوشاله شو، اود میرویس استازو ته ئې ډېر د حرمت او عزت په سترگو وکاته اوسه احترامانه او معززانه وضعیت ئې ورسره وکړ اود یوه اطمینان بخشه ځواب سره ئې رخصت کړه. مگر په دې ځای کې خافی خان دمنتخب اللباب مؤلف شه قدر داغراق او مبالغی خوانه تللی دی او داسې لیکي چه: میرویس د ښار تر تصرف وروسته «مصلحة» خطبه د قطب الدین بهادر شاه پنامه د بدنامی د رفع اود استحکام د بندو بست دپاره وویلله او د کلا د تسخیر طلائې کلی ئې دیوم مکتوبه او د

(۱) دا مکتوب د (۱۷۰۹م) کال په آخر کې چه بهادر شاه دهندوستان پر تخت ناست و، د شاه

د وزیرانو په عنوان لیکلی شوی دی - ماخذ د افغان اوپارس جگړه

(۲) افغان تاریخی مخ - اود افغان اوپارس جگړه

کلاډاری دسند سره دهند دربارته ولېزله - خلد منزل خلعت او د آفرین باد فرمان او د کلاډاری سند میرویس ته واستاوه . (۱)

په هر حال میرویس په دې مکتوبو ډېر خوشاله شو او دهند دخواد کومی پېښی څخه بالکل مطمئن شو ، او ښائی چه دمکتوب په لېزلو کښی هم مهم غرض داو چه دقندهار او پښتنو په نسبت دهند ددربار نظریه ځانته معلومه کړی چه په هغه باریک وخت کښی ددوی په نسبت څه نظریه لری ؟ اوس چه دهند له خوا مطمئن اوبی غمه شو نو دملکې او نظامی چارو سمولونه ئې ملاوت پراه او ډېر پارسی مفسدین او فتنه غوښتونکی خلك چه لایه قندهار کی وه له منځه وئیتل .

دپارس ۳۱ زره عسکر دخسرو خان په قوماندانی : وموویل چه دهرات

حاکم محمد خان گرفتاره شو اولښکر ئې ماتې وکړه او داموهم ذکر کړه چه د پارسیانو حملی بی اثره پاته شولې او پر له پسې شکستونه ئې وخوړل ، نو ځکه دپارس حکومت تصمیم وکړ چه یوخورا لوی پوځ قندهار ته را واستوی او وې غوښتل چه په دې پوځ کی دپارس ډېر غښتلی او جنگجویه او جگړن زلمیان د پښتنو پرمخکی دتجاوز دپاره راغونډشی ، خصوصاً دغه وخت څخه چه د روسی سفیر اسر ایل اری له خوا مطمئن شول . یعنی وروسته تر هغه چه داسفیر ئې په احترامانه توگه رخصت کړ د « استراخان » په ښار کی مړشو (۲) چه دغه خوا څخه دپارسیانو زړونه بی غمه شوه نو دقندهار دتسخیر دپاره ئې لوی اقدامات شروع کړه او دا موضوع داصفهان په دربار کی تر مذا کړې لاندی و نیوله شوه مگر نظریات مختلف وه ، خو په آخر کی په اکثریت فیصله شوه چه : خسروخان د وژل شوی گرگین وراره چه هغه وخت دگر جستان حاکم او دپرو ماغداره سری و ، دلښکرو په قوماندانی مقرر کړشی ، خو دخپل آکا او نورو گرجیانو

(۱) منتخب اللباب ج ۲ ص ۶۴۳ مخ د کلاکښی طبع . (۲) د افغان اوبارس جگړه مخ .

دانتقام اخیستلو دپاره د قندهار په نیولو کې ښه زیار وباسی - او هم له دې جهتہ
 چه په هغه وخت کې گرجیان په توره او جنگ ډېر مشهور وه ځینو درباریانو
 دامشوره ورکړه چه باید ټول عسکر د گرجستان د هغو علاقو څخه چه دپارس د حکومت
 پلاس کې دی راغونډشی مگر مخالف حزب ددې نظریې سره مخالفت و کړوي ویل: که
 ټول عسکری گرجی واستولشی او هغه بریالی هم شی، ښائی چه دپارس د حکومت له متابعته
 به غاړه وغړوي، ځکه نو باید شپږ زره پارسی عسکر هم دعباس قلی بیگ تر قوماندانۍ
 لاندې ورسره ولارشی او داچه خسرو خان دوه سوه زره تومانه دلاری دمصرف دپاره
 غوښتی دی باید پنځوس زره تومانه ورکړه شی، (۱) دا قول «دافغان او پارس
 جگړه» د لیکونکي قول و، مگر میلیسون په مجموعی توگه لیکي چه
 دپارسیانو داپوځ یو دیرش زره او دوه سوه تنه زلمیان وه چه له دې جملې څخه
 یو زرو دوه سوه تنه گرجیان وه او نورنو گډوډ د هر فریق څخه پکښې شامل
 کړشوی وه - (۲) په دې ترتیب خسرو خان دیو دیرش زرو او دوه سوه نفرو
 په اعلی قوماندانۍ وټاکل شو، چه قندهار ته ولارشی او دخپل آکا انتقام
 واخلي؛ خسرو خان هم دا امر په ډېری خوښۍ مانهار په (۱۱۲۳ هـ - ۱۷۱۳ ع)
 کال یاد ځینو مؤرخینو دلیکنی یقرار په (۱۱۲۲ هـ - ۱۷۱۲ ع - ۱۷۱۱ ع)
 کال د قندهار خواته په ډېر ډباب او برم را رهې شو او بی له کومی پښې فراه
 ته را ورسید، په فراه کې میشته شو، مخبران او جاسوسان ئې پرمخ واستول چه
 همیرویس د لښکرو حال را وړی، او هغه بیرته ژر را وگرزېدل، ځکه پښتنو
 د کرشک او فراه دمنځ درې خوشی کړی وې.

د خسرو خان نفاق اچول: کوم شی چه ډېر د تأسف وړ دی او بد بختانه

هروخت پردی اوزښمنان له دې لاری څخه ښه کامیاب شوی دی او پښتانه ئې په
 دې وسپله ښه هریه در کړی دی دپښتنو په منځ کښې د نفاق اچولو فتنه ده، چه په

(۱) دافغان او پارس جگړه مخ (۲) د میلادیون دافغانستان تاریخ ۲۱۵ مخ.

دې وسپله چه د غلیمانو د لاسه شوی دی د دې فتنې په وینو او سبې ئې زیار ایستلی دی او کامیاب شوی هم دی - نو خسرو خان هم د افکر درلود چه که د نورو حربی چالو او آلاتو څخه ما یوسه شی باید دا «پښتون تپاه کرونکې» حربه ورسره آماده وی او کار ځنی واخلي - په دې فکر کې لاهغه وخت و، چه د پارس څخه ر و خو ځپدی - هغه وخت چه د مشهد څخه لا فرانه نه و، رارسېدلی د عبدالله خان سره چه د حیات سلطان (مشهور په سلطان خد که ابدالی سدوزی خضر خپل) زوی دی یو ځای شو - دا عبدالله خان دهرات د ابدالیو پښتنو په غوښتنه سره د خپل زوی اسدالله خان سره د ملتان څخه هرات ته راخو ځپدی و () خسرو خان دستی د پارس د حکومت له خوا د هرات په حکومت او مشرتوب مقرر کړ او د قندهار د محاصره دپاره ئې کومک ځینی وغوښت - او هم ئې بیاده په ذهن کې د ابدالی او غلجی وړک شوی فکر تحریک کړ، او د قبیلوی اختلاف مړ شوی اور ئې بیا غوښت چه د عبدالله خان او میرویس خان ترمنځ بل کړی - نو د هرات د ابدالیانو څخه ئې ډېر زلمیان چه عبدالله خان ئې پخپله مشرو، راغونډ کړه او د قندهار د محاصره دپاره ئې د ځان سره بوتله، مگر خوشبختانه عبدالله خان چه خپل ځان د خپل پمقابل او د پردی اجانب پرخوا ولید، نوملی عنعناتو او ملی قانون دده وجدان ته اجازه ور نکره چه د خسرو خان پر اوزه ودرېزی او د پښتنو سره جگړه وکړی ځکه چه د پښتنو د ملی قانون او عنعنه ده چه څخه هم پخپل منځ کې زر کېنی او د بنمنی سره ولری خو کم وخت چه د پردیو او غلیمانو مقابل ته خبره ورسپړی نو پر خپلو شخصی اوداخل بدیو او گونديو ډبره زدې او یو ډبل په اتفاق د غلیمانو په مقابل کېنی جنگ پېزی، هغه وخت چه د پردیو جگړه پای ته ورسپړی بنائی چه بیادنا یو هی او جهالت ا بدبختی په اثر هغه ډبره واخیستله شی او دوه ورونه پخپل منځ کې یو ډبل وینی توی کړی

نور داسېبو، چه د ناصري روضة الصفا د ليکنې په قرار عبدالله خان پر لاري
خسرو خان ته يوه بهانه او پلمه وکړه اوسره دخپل لښکره خپل ابل ته ولار (۱) اود غلجيو
او ابدالو پر شخصي عناوې دېره کښېښودله.

دميرويس آمادگي : د پښتنو ملي زعيم چه د پارسيانو د لوي لښکر څخه

خبر شو پښتانه دې خبر او ټول ئې جنگ ته چمتو کړل - امر ئې وکړ چه ټول
کښتونه او کرهڼې ورپېل شي او حصار ته دې يووړه شي او په دې لاره کښې ئې دېر
زيار و يوست چه محکمې او کررندې توري تشي شي او ټوله غله دې ښار ته يا کوروته
نه ائستله شي.

په دې ترتيب ئې دخوراكي مواد او نور ضروري څيزونه په کافي اندازه
راټول کړه او د افغان او پارس د جگړې د ليکونکي په قول د دوو کالو دمجاصري
د پاره ئې پوره ترتيبات ونيول (۲) اود ښار اکثر خلک چه سپين زيري يا ښځي
وي او د جنگ نه وه د ښار څخه ليري ځايو ته واستول او په تېسگرو لوړو ځايه کي
ئې ميشته کړه او هم ئې خپل د سپرو د نظام لويه برخه د داؤد خان (د دېتې
خزاني د مؤلف پلار) تر قيادت او سپهسالاري لاندې د فراه د درو خواته واستوله،
څو وروسته تر هغه چه ئې په فراه، سيستان او کليستان کي د پښتنو سره مر کي
و کړې او دنور زو، بارگرو و اوساگرو دېر زلميان ئې د ځان ملگري کړه
پر خسرو خان ئې چه د فراه څخه راوخوځيد يرغل وکړ او دهغه سره په جگړه
اخته شوه (۳) پخپله ميرويس خان د دېر ولېز وپلو عسکرو سره د هلمند پر غاړه
د بست په گنډ وا او او خرابو کښې دخسرو خان انتظار يوست، که څه هم
د پښتنو زلميانو شمېر پوره نه څرگند پېرې خو د ميليون په قول دېر لږو، اودي

(۱) روضة الصفا ۸ مخ (۲) د افغان اوبارس جگړه مخ (۳) پته خزانه ۱۹۷ مخ

وابی چه سره ددی چه دپښتنو عسکر دپړلزو ، بیا هم دلمر نیو فتو حاتو په نشه
دومری مست وه چه دیو دپرش زرو او دوه سوه تنو پارسیانو مقابله ته حاضر ولاړوه (۱)
دقندهار محاصره : خسرو خان را وړاندی شو ، د هلمند تر غارو را ورسید ! دلته

بیاد جگړې اوربل شو ، کڅه هم ددی جنگ تفصیل بڼه معلوم نه دی ، مگر دومره ئې
ایکلی دی چه دخسرو خان لښکر په دپرزوریرغل و کړ او پښتانه چه د هغولسمه
برخه هم نه وه نو کڅه میرویس خسرو خان ته موقع ور کړه چه د هلمند له سینده
راتپړشی او دقندهار ښار ته را ورسیزی ، قندهار محاصره شو ، مگر میرویس تر
محاصره دباندي پاته شو او د میلیسون په قول « میرویس د ناپلیون په څېر په (۱۸۱۲ع)
دایقین درلود که پردارا اختلافه مقابله شروع کړی نو به داسی کار و کړی
چه دشمن به د ماتې او شکست نغاړه و د ننگوی (۲) »

پارسیانو ددی محاصره د تینگولو دپاره هر ډول اقدامات وکړه ، مگر کوم شی
چه خسرو خان اودده عسکروا رخطا اوسراسیمه کړه داو ، چه هغوی په دې امید
چه دشمنی موسم دی غلې اووا بڼه دپرییدا کپزنی دخانه سره ئې هیڅ خورا که
او آزوغه را اخیستی نه وه - دلته چه ټول کښتونه او کرهڼی له منځه تللی وې
اومحکمې ئې تشی توری ولیدلې خورا پریشانه او مضطرب شول ، مگر بیا ئې
غوښته داخپل اضطراب پتوساتی ، خو میرویس ددوی دآذوقې په حال بڼه خبرو ،
نو دښار ساتونکوته به ئې دصبر او تحمل کولو او توصیې را استولې ؛ کڅه هم
د میلیسون په قول دښار څو که زوروتنه و د میرویس او نورو پښتنو بې مشورې
اومصلحته وغوښتل چه د میرویس سره هغسی معامله وکړی لکه پاریس چه د ناپلیون
سره وکړه ، یعنی وې غوښتل چه دخسرو خان سره خبری اتری شروع کړې
اوتر خوشرطو لاندی دروغی معاهده ورسره وتړې ، مگر ددوی دا درخواست
دخسرو خان امیدونه را پاڅول او ښار ئې دخان وباله

(۱) د میلیسون د افغانستان تاریخ مخ (۲) میلیسون ۲۱۵ مخ .

حکله ئي دتسلیم بلا شرط خنجه ماسو اددوی « بله خبره نه اوریدله - دینار هغه خو خلك
 چه دخسرو خان په تصمیم یوه شول او دیوی خوائی دمیرویس او اولس نارضائی ولیدله
 اود بلی خوا « بلا شرط تسلیمیدل » غوښتل کیده نو پښیمان نه شوه تر بی شرطه تسلیمید وئی
 مرگ غوره و باله او دنورو پښتنو په شان ئی مقابلې ته ملا وترله اود همت پښې ئی
 ټینگی کړې او په هره حمله کی ئی دیارس قواوی پر شاو وهلې او هم د دندی له خوا
 ملی زعیم خپلی تیتی شوی قوی را یرخای کړې اود سره ئی دبلو خانو، نرینانو اود پښتنو
 د نورو قبیلو زلمیان راغونډ کړه اود قندهار د جنوب له خوائی د خسرو خان
 پر پوځ یرغل و کړ او دینار ساتونکوته ئی داسی پیغام واستاوه :

« که موز بی ننگه شو، اودینمن بریالی شی زموز خنجه به یوهم ژوندی پری نږدی نو،
 « بهتره داده چه ټول په مرانه زیار وېاسو، خو چه یاپه نیکنامی مړه شو از یا
 « پر غلیمانو بری ومومو! » (۱) دینار پښتنو چه دمیرویس دایپیغام واروید لا ئی
 دغیرت وینی په جوش راغلي او مقابلې ته ئی ملاوی وترلې.
 دخسرو خان مرگ او دیارسیانو ټپښته :

خسرو خان اودده لښکری دمحصارینو دمقاومت خنجه دیوی خوا ارد آزوغی
 اودخیری دنه لرلو خنجه د بلی خوا دخپل موفقیت او بریالیتوب خنجه ورخ په ورخ
 مایوس اوناامیده کیدل، اوهم د بلی خوا دمیرویس حملو ددوی کار مشکلاوه
 اوددوی معنویات ئی ورورانول، اوهم سر پیره پردې حملو دژمی حملې هم نژدې وې
 حکله نودوی نه پوهیدل خه و کړی؟ - اوسی یا ولاری سی؟

په دې وخت کی میرویس پردوی ددخیرو درانگ لاری هم وترلې خسرو خان

(۱) داستان تر کتازان هند - علوم کاخ ۱۴۶ مخ.

چه خپل نیم اردو په دې کیر، دار کی له لاسه ایستلی و. که څه هم محاصره یو کال ته رسېدلې وه، مگر بیاني هم تر مشورې وروسته د محاصرې څخه لاس و کښل غوښته ئې بیر ته پارس ته ولاړشی مگر د اردو په منځ کی ئې بې اتفاقی او نفاق پیدا شو پارسیانو غوښته دیوې لاری ولاړشی او گرجیان هم پردوو لاروسره ولاړه په دې وخت کی چه عباس قلی خان د پارس د دربار معتمد دا بې اتفاقی او تجزیه ولیدله قندهار ته راغی او د پارسیانو د اردو ټول حال ئې میرویس ته ووايه (۱) میرویس چه دا حال واروېد او د دښمن په ډیرې وارخطائی خبر شو، امر ئې و کړ چه دستې اته سوه اونې په حربی لوازمو بار او تهیه کړې او وروسته تر هغه پخپله دخپلو شپاړس زرو پښتنو زلمیانو سره ئې پر خسرو خان حمله و کړه او په ډېر زړورتوب پر ورغی، نو هغه و، چه خسرو خان ئې پخپل آکا پسی قبر ته واستاوه، د گرگین سره یو ځای شو او د پارسى مؤرخینو په اصطلاح «سر در پای قلعه گذاشت» او میرویس خان د گران وطن صحنه د متجاوزینو له وجوده پا که کړه اولکه سر جان مالکم او نور مؤرخین چه وایې دیو ډېر ش زرو اودوه سوو تنو څخه فقط پنځه سوه، یا اوه سوه تنو ډېرې چابکې پښتې په اثر خپل ځانونه د پښتنو له تور و او مرگ دخولې څخه خلاص کړه (۲) نورو ټولو دخپل ناروا تجاوز سزا ولیدله او مړه شول او ددوی ټولې وسلې او حربی تجهیزات د پښتنو لاس ته ورغله.

میرویس پردې فتح از بری باندى د لوی خدای شکر ادا کړ او په ډېرې خزښې قندهار ته راوگرزېد او ټولې ولجې ئې په اولس ووېشلې.

د میرویس د الویه فتح یاد خسرو خان مرگ دروژې په ۲۷ په ۱۱۲۳ هـ کال کښې وه (۳) او میلیسون ۱۷۱۳ ع کال لیکلی دی (۴)

(۱) دافغان او پارس جگړه مخ.

(۲) سر جان مالکم ۲۰۴ مخ - میلیسون ۲۱۶ مخ - سید جمال الدین ۳۵ مخ زندگانی نادر شاه

پسر شمشیر ۱۱ مخ - تاریخ ادبیات ایران - اثر برون د یاسمی ترجمه ۱۰۱ مخ.

(۳) خورشید جهان ۱۳۲ مخ (۴) میلیسون ۲۱۶ مخ.

دپارسیانو د بل لښکر مانی : دوه کاله وروسته بیاداصفهان در بار یولښکر

سره جوړ کړ او درستم خان په سرداری ئې د قندهار خواته راواستاوه، مگر څنگه چه زمونږ ملی زعییم د پښتون ملت په اتفاق او مرسته د پښتلی شوی و، دې اردو هم څه ونیکړه په جنگ کی مغلوب شوه او درستم د دې دپاره چه دخپلو اسلا فو کابانه په ونشی بیرته پارس ته و تښتېد، دپارسیانو داشکست په (۱۱۲۶هـ - ۱۷۱۴ع) کال و (۱) او هم دادسلطان حسین او داصفهان د دربار وروستنی کونښو، چه پنا کامی تمام شو. مگر سلطان محمد او دجهانکشی نادرې مؤلف او دروضه الصفا لیکونکی تر خسرو خان وروسته درستم خان نوم نه اخلی بلکه دده په عوض کی محمد زمان خان شاملو یا دوی چه د دې لښکر سره د قندهار خواته مأمور شوی و، خو متأسفانه پرلاری ئې نفس و خوت او دمخه تردې چه قندهار ته راورسیږی خان ئې حق ته تسلیم کړ او لښکر ئې و تښتېد (۲) په صورت تردې پېښو وروسته میرویس د پښتانه مات مستقل او خپلواک او بل مختاره مشرشو او دمیلیسون په قول میرویس لمړی سړی دی چه (بی دهرات له ابذالیو) نور تمول دافغانستان قومونه او قبائل ئې داسی سره متحد کړه چه دمخه نه وه لیدل شوی (۳) او دپښتنو دریاست پایتخت ئې د قندهار زوړښار وټا که او د مملکت په نظم او نسق ئې شروع و کړه.

د میرویس وفات : د پښتنه ملی قان اولوی زعییم میرویس تردیرو جنگو

وروسته چه د متجاوزینو سره ئې وکړه او هغه ئې دخپلی خاوری څخه و شړل او د پښتانه ملت زړه آزادی ئې بیاددوی په نصیب او پښتانه ئې د پخوا په شان آزاد کړه -

(۱) دمیلیسون دافغانستان تاریخ - دپښتو ترجمه ۲۱۷ مخ - د ایران د ادیبانو تو تاریخ

د برون اثر - دیاسمی ترجمه ۴ ج ۱۰۱ مخ

(۲) جهانکشی نادرې ۶ مخ اوروضه الصفا ناصری - ۸ ج صفحه نلری - تاریخ سلطانی ۷۲ مخ

(۳) میلیسون - ۲۱۷ مخ

او د مملکت د غربی محکوڅخه ئی تر فراه او سیستان پوری بیرته د پښتنو کړې او د ملی وحدت رسی ئی بیا وغښتله او ټینگه ئی کړه نو پدی وخت کی داخل استازی راورسید او نه ئی پرینبود چه داستر زعیم خپل نور افکار او آرزو گانی ښه عملی کړی - ذیحجه الحرام په ۲۸ ورځ په ۱۱۲۷ هـ کال ئی دې استازی ته لیک ووايه (۱)

که دده نوری آرزو گانی عملی نشوی او یائی اړت تشکیلات وضع نکړای شوه دا به ښاغلی لوستونکی دده د نه فرصت له جهت ر گڼی، لکه چه خو لیکي د منځه موولیکل چه د پښتنو ملی زعیم په ۱۱۲۶ هـ کال د متجاوزینو له جگړ ووز کار شو او په ۱۱۲۷ هـ یعنی یو کال وروسته ئی وفات وکړ، نودده د آرزو گانو او افکارو د عملی کولو د پاره یو کال ډېر کم وخت و.

دافغان او پارس د جگړې لیکونکی د ملی زعیم وفات داسی لیکي :

« دې معروف او دانشمند قهرمان اوه کاله (۲) په قندهار کی حکمرانی وکړه او د پارس د ډېری غښتلی او مقتدری امپراطوری په مقابل کی کلک ودرید او هیڅکله د یاس او نا امیدۍ اند پښې دده د مخیلیی بار یکنه رښته هم متزلزله نکړه - خو چه دده قوا د سن د لو یوالی په اثر ورو ورو په تحلیل ورسیدل او سورت ئی نا توانه او مریض شو - دده په ناروغۍ ټول پښتانه ویر جن او مغموم شول، همیشه به دده د پوښتنی د پاره دلی دلی پښتانه را تله او دده گټور او مفید نصیحتونه ئی اړو بدل او په هغو ئی عمل کاوه (۳)

د میرویس ورو ستنی خبری : د پورته لیکونکی دلیکنی په قرار کوم وخت

چه میرویس خپل د حال خرا بوالی حس کړنو د پښتنو مشران ئی راوغوښتل او په لاندی لندولندو و جملو کی ئی داسی وصیت ورته وکړ :

(۱) پته خزانه ۱۰۹ مخ (۲) اصلاً اته کاله دی . (۳) دافغان او پارس جگړه مخ .

«خپل ټول کارونه خدای ته وسپاریء او پر خدای تو کل و کړیء!»

«جنگ په مرانه پر مخ بوزیء!»

«په هر کار کې شرا فېنمند انه وضعیت غوره کړیء او خپل پت سانئء!»

«هر کله او په هر بجای کې سره متحد اوسیء!»

«خپل هر رگ او پله قوی کړیء!»

«هیڅکله دپار سیانو اطاعت ونه منیء!»

«په هر قوت او سعیه چه ممکنه وی خپل دښمنان چه پر تاسی حمله کوی پر شا

ودهیء - ځکه چه ستاسی دښمنان د درباری اختلا فاتو په اثر اود دوی دخلکو دفساد

او خیانت له کبله خورا په تلوار دفنا خواته روان دی!»

«ددوی دشمبر له دېروالی مه پېریزیء - ځکه چه تاسی متحد یاست»

«اوپر خدای مو تو کل کړی دی.»

«یقین لرم چه دوی به مغلوبه کړیء!» (۱)

په دې وخت کې ئی سالنډه لنډه شوه اونو رئی نود خبرو توان نه درلود ، په دېر

تکلیف ئی سترگی رونی کړی اود شهادت تر کلمې دمخه ئی دا وروستی جمله وه

چه یویل :

« اصننهان ونیسیء: » (۲)

تر دې وروسته ئی یوه اوزده ساویستله اود پاک اوسپیڅلی روح مارغه ئی جاودانی

ځالی او علیین ته والوت (۳) اود آزادی خواهی په دنیا کې ئی لوړ مقام او ژوندی نوم

پریښود او تر مرگ وروسته موزته وائی :

« دننگ ټوټه بد می هر هدی -

که پس له مرگه پر مزار راشی مینه!»

دده مزار : اوس دده مزار دقندھار دزاره بنار په دوه گروهی اردنوی بنار په شپږ گروهی کی د زاره بنار شمال غرب خواته اودنوی بنا غرب پلونه د کو کران په کلی کی دی ، دده مزار دپښتنو دورو اولویانو نراوښخو مرجع اوتول پښتانه دده مزار ته ورځی او دده د روح څخه فیض او مرسته غواړی ، دالد حضرت شهید محمد نادر شاه په وختو کی ددی ملی قائد پر مزار د اعلی حضرت احمد شایبا د گنبدی پدشان یوه عالی شانہ گنبده جوړ شوه چه تاسی ئی مقابل عکس وینی .
هو ، په یوه ملت کی چه دپر لږ حس هم وی خپل ملی نومیالی نه هیروی اوتل ئی پخپلو زړر کی ځای ور کړی وی .

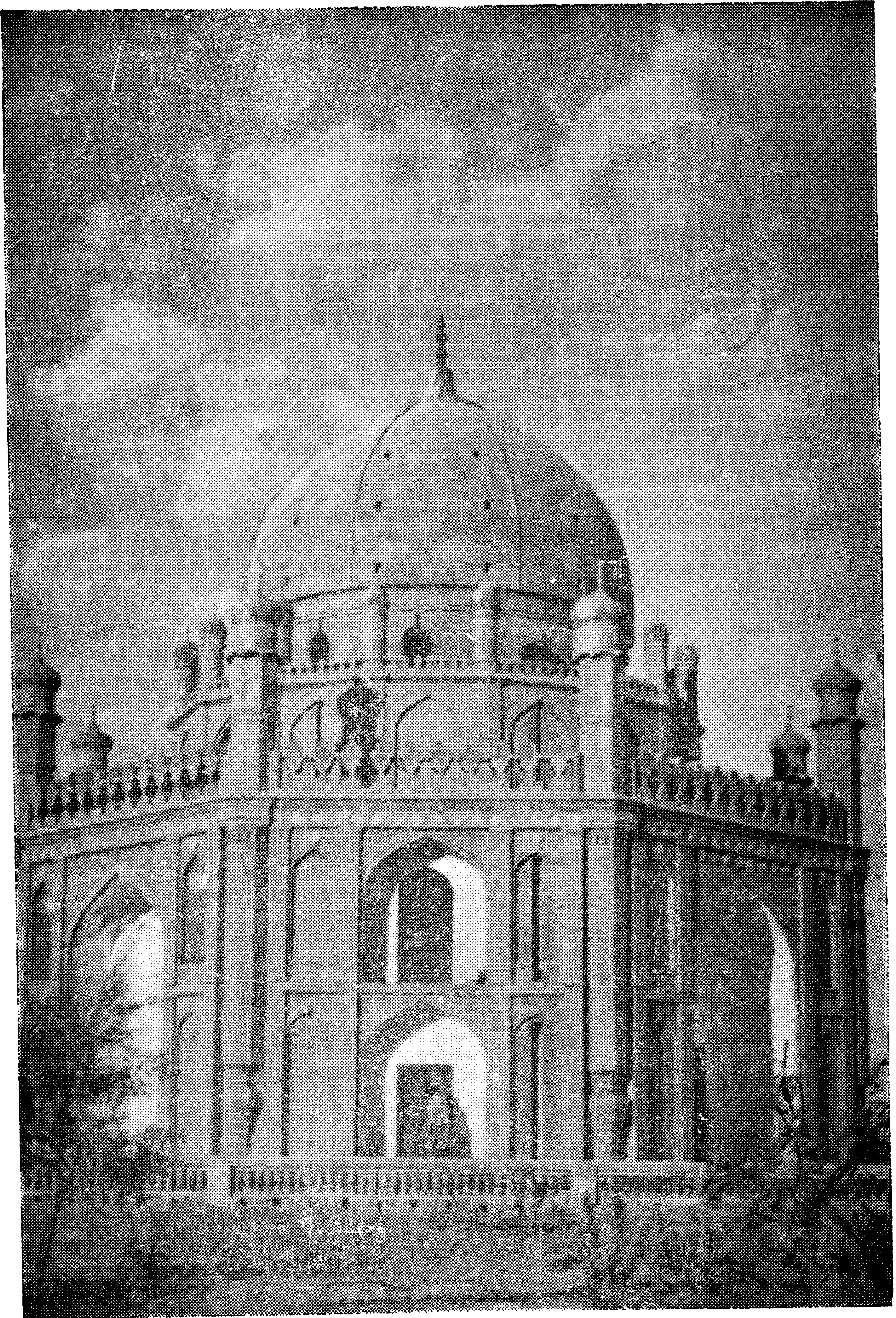
* * *

تر میرویس وروسته

څنگه چه په دی کتاب کی اصل غرض دملی زعیم او پښتون قائد میرویس د ژوندون حالات بیانول دی اود هوتکو د دورې مفصل حالات غرض نه دی نو ځکه تر میرویس وروسته حالات خلص او په مجمل طور سره لیکو چه فقط دومره معلومه شی چه دملی زعیم تر وفات وروسته څه وشوه ؟
اوددی برخی مفصل حالات به هم زه په بل کتاب کی ولیکم چه د تاریخ د عمومی مدیریت له خوا د هوتکو ټوله دوره ماته را سپارلې شوې ده چه هلته ئی ولیکم نو ځکه که د شاه محمد د اوشاه حسن د میرویس د زمانو د پاچهی او جنکو مفصل بیانات نه وی دلته راغلی گران لوستونکی به ماعفو کړی ، اود همدې سببه د اصفهان د جنک تفصیل چه د پښتنو دخوا محاصره شوی و ، دلته نه ځای پری او کله چه د هوتکو ټوله دوره لیکم هلته به ئی ولیکم .

دمیرویس ورور عبدالعزیز : د میرویس دوه زامن پاته شوه چه یو ۱۸ کلن

اوبل ۱۴ کلن و . ځکه چه د زامن ئی نسبتاً د سن دخوا ز نه گیان وه نو د میرویس ورور چه عبدالعزیز نومېد د میرویس پر ځای کښېنوست . کڅه هم دده

د مای زعیم میر ویس نیکه هد یره به کو کران کی

نوم ملیسون اوسرجان مالکم او سیدجمال الدین عبدالله ذکر کړی دی مگر
لځکه چه سلطان محمد او شیرمحمد او جهانکشای نادری او روضةالصنای ناصری
اوپتی خزانی چه د هوتکو په دوره کې لیکلې شوي ده عبدالعزیز را وړی نو
دلته هم دپتی خزانی قول ته ترجیح ور کړه شو .

دې سړي دورور په شان لوړ همت نه درلود ، بلکه هوسائي او آرامی
خوښوونکی وضعیت ئې و ، اود جنگ څخه ئې کرکه کوله ، نوچه مشر توب
ده ته ورسېد دپښتنو مشران ئې را وغوښته ملی جر که ئې جوړه کړ او پښتنوته
ئې داسی وویل : - « تر دې ډېرو مشکلاتو او ډېرو جنگو وروسته به بنائي
چه تاسی هم زما په شان د پارس د حکومت سره دروغی غوښتو نکی یاست ؛ او
آرامی به غواړی ؟ اوس چه می مشر ورور مرحوم شو او پښتنوته ئې لویه سوبه
اوفتح گټلې ده نو که موز دروغی او صلح غوښتنه و کړو د پارس پاچا به ئې
په ډېره خوښی ومنی (۱) »

دده دې خبری دپښتنوپه منځ کې شورماشور جوړ کړ او هغه حرارت او محبت چه
ئې تر دغه کړی پخوا عبدالعزیز ته درلود په عمومی نفرت بدل شو اووې ویل
چه : « موز هیڅکله داډبې ننگی خبره نشو منلای - دا خبره دمیرویس
نیکه دوصیت سره مخالفه ده که دورور پر قدم نشې تلای نوروغی ته هم دومره
تلوار مکړه (۲) » کڅه هم ملی جر کې دده خبره ونه منله مگر عبدالعزیز په
پټه دپارس حکومت ته دروغی دالاندی شرطونه داستازی په ذریعه وړاندی کړه :
۱ : پښتانه دی دهغه باج څخه چه دگر گین په وخت کې اخیستل کېده معاف وی .
۲ : قندهار ته دی پاری عسکر نه راځی .

۳ : دپښتنو پاچهی دی همیشه د عبدالعزیز د زمانو اولمسیانو وی . (۳)

(۱) دافغان او پارس جگړه مخ (۲) سرجان مالکم ۲۰۰ مخ
(۳) ملیسون ۲۱۹ مخ - سرجان مالکم ۲۰۰ مخ - سیدجمال الدین تمةالبیان ترجمه ۸۳ مخ

څنگه چه پښتنو خپله دا آزادی په خپلو وینو لاس ته راوستلې او رانیولې
 وه نوچه د عبدالعزیز پدې ناوره کار خبر شول عبدالعزیز ته ئې دېری ستر کي
 سرې شوي ، په تېره بیا د میرویس زوی شاه محمود ، چه دا کا دا پېشنها دونه
 ولیدل دخلو پښتو پښتنو مشرانو په مشوره ئې د شپې بلی دنیا ته واستاوه او دده
 دې ننگیو جزائی دخپل خنجر په واسطه دده په ټټر کي کښپښوله (۱) مگر
 پته خزانه وایی چه عبدالعزیز د ملت غم نه خوړ ، خو چه په ۱۲۹ هـ کال د شپې
 دنارنج د قصر د بامه خطاسو اور اولوید مرسو (۲) کڅه هم باید د پتی خزانی دا قول
 معتبر وباله شی چه لیکو نکي ئې معاصرو ، مگر زماپه عقیده د همدې جهته چه
 لیکو نکي د عبدالعزیز معاصردی نونه ئې غوښته یا د هغه وخت سیاست تقاضا
 نکو له چه دده د مرگ نسبت شاه محمود ته وکړی که نهوی فوراً ل مور خین
 متفق دی ، داوا قعه د میلیسون په قول ۱۶۵ ع په مارچ پېښه شوه (۳)

دیر ویس اولاد: میرویس چه وفات شو دوه ئې زامن (۴) او یوه ئې لور

پاته شوه د مشر زوی نوم ئې «محمود» چه اتلس کلن و (۵) د کشر زوی نوم ئې «حسین»
 چه خورلس کلن و (۶) د لور نوم ئې «بی بی زینبه» وه (۷) چه دلته به دېر لنډلنډ
 دهر یوه معرفی وکړو :

شاه محود : شاه محمود د پلار د مرگ په کمال کڅه هم اتلس کلن و ، مگر

بیاهم دېر مېړه پښتون زلمی و ، اوپر پلار هم دېر گران وځکه چه د پلار سره په

(۱) میلیسون ۲۲۰ مخ ، سرجان مالک ۲۰۰ مخ - سید جمال الدین ۸۳۶ مخ - تاریخ

علی قلی میرزا ۱۲ مخ خورشید جهان ۱۳۲ مخ زندگانی نادر شاه پسر شمشیر ۱۱ مخ اونور ...

(۲) پته خزانه ۱۰۹ مخ (۳) میلیسون ۲۲۰ مخ

(۴) دافغان اوبارس جگړې لیکونکی لیکي چه د میرویس دري زامن پاته شوه مگر د دریم

زوی نوم ئې نه دی ذکر کړی مخ (۵) میلیسون ۲۱۷ مخ سرجان مالک ۱۹۹ مخ

(۶) پته خزانه ۱۰۹ مخ (۷) پته خزانه ۱۸۵ مخ

۱ علی حضرت شاه محمود د ملی قائد میر ویس نیکمہ
زلمی زوی ، چه پہ پبنتنی قوت نی متجا و زینو ته ماتنی
ور کره او اصفهان نی فتح کر . (۱۱۱۰ - ۱۱۳۷ هـ)

ټولو جگړو کې ملګري و، او په حربي چارو کې ئې ښه تجربې حاصل کړې وې. د پلار تر مرګ وروسته بيا دخپل آکا په خدمت کې ولاړ و، او د پښتنو د کار و باره سره ئې ډېره دلچسپي درلوده (۱). مګر کوم وخت چه ئې دخپل آکا پيشنهاد و ليد نو دا کا د کړوڅخه بيزاره شو او دهغه کار ئې ور تمام کړ، او څنگه چه د پارس او قندهار پخوانی رواج، چه د ښار په هر خوا کې يوه يوه مناره وه او په هره مناره کې به يوه نغاره دخلکو دخبرولو دپاره پرته وه، هر وخت چه به يوه مهم خبر و، نو دا نغاري به د ننگېدلې او خلک په راغونډېدل (۲) محمود چه خپل آکا مر کې، نو دا نغاري ئې و د ننگولې او خلک راغونډ شول، محمود دخپل آکا پيشنهاد دوی ته وښود او د پارسيا و سره جنگ ئې په آيت او حديث ثابت کړ او بياني خړ گنده کړه چه دده آکا دخپل شخصي آرامی او خوش گزرانی دپاره غوښته چه پښتانه بيا د پارسيانو تر لاس لاندي او دهغوی مطيع کړی او زه وړ مملکت بيا وران شی. تر دې وروسته ئې نو وويل چه: «ما هغه وواژه!» (۳) پښتنو چه هغه پيشنهاد ولوست او ور معلومه شوه چه محمود رشتيا وایي، نو ده ته ئې آفرين ووايه (۴) اودى ئې د خان پاچا کړ او د شاهى لقب ئې ور کړ نو «شاه محمود» و باله شو. دا زلمی پښتون د پښتنو پاچاشو او تر ۱۱۳۴ هـ کال پورې د افغانستان د پاچا پحيث ئې حکمرانی وکړه او خو واره ئې د پارس اوسيوستن شرقی برخو ته لښکری وئستلې خو په ۱۱۳۴ هـ کال د پارس د حکومت پایتخت (اصفهان) محاصره کړ او تر اته مياشتې محاصرې وروسته ئې د مجرمی د مياشتې په ۱۱ يا ۱۵ په ۱۱۳۵ هـ - ۱۷۲۲ ع کال د صفويانو وروستنی پاچا سلطان حسين خپل خان او پايتخت د پښتنو لښکر ته تسليم کړ (۵) دې پښتون زلمی پاچا دخپلې شهنشاهي په وختو کې د اصفهان

(۱) د افغانستان او پارس جگړې مخ (۲) (۳) د افغان او پارس جگړه مخ

(۴) (۵) تاريخ سلطانی ۷۱ مخ - خورشيد جهان، سرجان مالک، ۲۰۹ مخ

تر فتح وروسته ډېری لویې لښکر کښې وکړې ، خو چه تر دوه نیمو کالو پاچهي وروسته دبرات د میاشتي په ۱۲ شپه په ۱۱۳۷ هـ کال په اصفهان کې دماغی ناروغی له کبله ووژل شو . (۱) دافاتح مېړه پښتون په ۲۷ کلنۍ تردنیا تېر شو اود پښتنو په تاریخ کې ئې خُلاصه نوم اوتوره پرېښوده (۲) دده دژوند مفصل حالات او دده دجگړو دمیدانو وضعیت او کوائف به په بل مفصل کتاب کې چه دهوتکو دوره بشپړه لیکم کاملاً راوړه شی .

شاه حسین : د میرویس دوهم زوی حسین نومېد ، چه د ۱۱۱۴ هـ کال

دربيع الاول په ۲۳ د کلات په سیوری کې وزېږېد ، د عمر تر دوولسو کلو پورې ئې د فقه او تفسیر او منطق اود بلاغت علوم ولوستل ، هغه وخت چه په ۱۱۳۵ هـ کال اعلیحضرت شاه محمود اصفهان فتح کړ ، نوخپل کشر ورور شاه حسین ئې دقندهار یرتخت کښېناوه ، اعلیحضرت شاه حسین ډېر عالم اود ادیب او علم روزونکی پاچاو ، اودده عصر پر پښتنو باندي په ډېری آرامۍ او راحت تېر شو ، غربی او شمالی خواته تر فراه ، سبزوار او هرات پورې او شرقی خواته تر غزنی او گومل پورې ده حکمرانی کوله ، او پر خپره پردې « پښین » شال اود پنجاب د اسماعیل خان اوغازی خان ډېرې هم د شاه حسین په وختو کې فتح شولې (۳) همدارنگه دملتان لته هم دقندهار دقواو له خوا تهدید شوه اود پښتنو یرمخ تگ دملتان تر حدودو ورسېد (۴) ددې زلمی پاچا د علم پروری د ثبوت دپاره همدا دلیل بس دی چه په شاهي ارگ کې ئې ادبی انجمن تشکیل کړی و ،

(۱) تاریخ سلطانی ۷۶ مخ - خورشید جهان ۱۳۵ مخ مائر الامراء ۷۰۱ مخ ۳ ج
روضه الصفاي ناصری - مگر سید جمال الدین او میلیسون (۱۷۲۵ ع = ۱۱۳۷ هـ)
لیکلی دی .

(۲) دروضه الصفاي ناصری بقول (۲۱) کلن و (۳) حیات افغانی ۶۷ مخ (۴) سیر المتأخرین ۴۸۰ مخ

اعلیٰ حضرت زلمی یا چا شاہ حسین دہلی قائد میر ویس نیگہ
زوی ، چہ ہم عالم و، او ہم تور یالی
(۱۱۱۴ھ - ۱۱۵۲ھ)

او په هفته کې به ئې يوه ورځ دخپل وخت ډېر لوی علما او شاعران او اديبان خپلې کتابخانې ته را بلل ، شعرونه به ئې اړوېدل او ادبي مجلسونه به ئې کول شاعرانو ته به ئې سلې ور کولې (۱) چه دهمدي ټولنی په برکت او ددې پاچا په امر دپښتو گرانېها اثر « پټه خزانه » میدان ته را ووتله او وليکله شوه او نور ډېر کتابونه په پښتو کې پیدا شوه چه د هوتکو په دوره کې به مکمل وليکل شی . اودې پخپله هم دپښتو ژبې ښه شاعرو ، پرملي وزن ئې خوازه شعرونه ويل ، ددې علم دوست پاچا پاچهاهي تر ۱۱۴۹ هـ کال پوری دوام وکړ ، خو دهمدي کال درجب په ۱۷ نادر افشار دافغانستان خواته دضبط پخیال راوگوچېد ځکه چه ده ددرې څلورو کالو پرله پسې جگړو په اثر دهرات دابداليو حکومت له منځه اخیستی و ، اود پښتنو دقواو باقی پا ته برخه ئې هم په پارس او گرجستان کې ماته کړې وه ، ځکه ئې نو اوس بسې دقندهار دغلخېود پایمالولو څخه بل کار نه در لود ، د کوچنی اختر دمیاشتی په دوهمه نادر شاه ترسیستان را تېر شو اود همدي میاشتی په ۱۸ ددلخک اودلارام له لاری دهیلمند غاری ته را ورسید او ددې ځای تر نیولو وروسته د کوچنی اختر په ۲۱ تر هیلمند را پوری ووت د ۱۱۴۹ هـ دذیقعدې په اوائلو کښې دقندهار مستحکمه کلامحاصره کړه . شاه حسین دقندهار زلمی مدافع سره دخپل معروف سپه سالار سیدال خان ناصر سره یو کال او څو میاشتی په مرانه دفاع وکړه او پرې ئې نه ښوده چه : نادر شاه سره دهغه خپل نظامی عظمت پر ښار تصرف وکړی ، د ۱۵۰۰ هـ دذیحجې لمړۍ ورځې وې چه دزلمی شاه حسین نظامی طاقت پای ته ور سپد ځکه چه تر هغه دمخه د هوتکو ددوري مشهور او زړور سپه سالار سیدال خان د شاه حسین دزوی « محمد » نامی سره دکلات په کلا کې دنادر دجگړو پلاس ورغی اودا نامتو او نومړی سپه سالار دنادر په امر د سترگو دنعمت څخه محروم

او وړوند کړ شو (۱) ځکه نو شاه حسین هم نادر شاه ته تسلیم شو او دده ددې تسلیمېدو سره د هوتک و دشهنشاهی لمر هم ولوېد او لکه سلطان محمد چه لیکي : زلمی شاه حسین تر ۱۵ کالو سلطنت وروسته د نادر شاه په امر د پارس مازندران ته تبعید شو او هم هلته د نادری قهر په زهر و دبرات په لسمه په (۱۱۴۹) باید (۱۱۵۲ هـ) وی له دنیا ولاړ (۲)

دمیرویس لور میرمن زینبه : میرمن زینبه دملی قائد یوه عالمه او محترمه

او هوبنیاره لوروه ، داسلامی احکامو اوفقی اکثر کتابو نه ئې لوستلی وه ، دفارسی مشهور اومتداول کتب ئې هم تر پایه رسولی وه ، خپل دا تحصیل ئې دهغه وخت دمشهور اولوی عالم ملا نورمحمد غلجی څخه کړی و ، چه دې عالم دحرم ټولو مخدراتو ته درس وایه ، چه وروسته بیا پخپله میرمن زینبی د اوظیفه پر غاړه واخیستله او دحرم او نورو نجمنوته به ئې تعلیم کاوه (۳) وایی چه بی بی زینبه ډېره هوبنیاره میرمن وه اود مملکت په اداری چارو هم ښه پوهیدله ، خصوصاً د خپل ورور شاه حسین سره ئې ډېری فکری مرستی کولې اود پتی خزانې د مؤلف په قول هر کله به ئې د امور و مشکلات په صایبی رایې حل کول او شاه حسین به هم ددې په خبرو عمل کاوه او ددې نصیحتو نه به ئې ارو بدل (۴) بلکه د «تاریخ افغانه» د لیکونکی سید ظهور الحسن اوهم دسلطان محمد له قوله څر گند پزی چه د قندهار د محاصری په وخت چه نادر شاه مها صره کړی و ، هم د حکومت ټوله کار وائی ددې میرمنی پلاس کړی وه اود محاصری

(۱) سطلانی ۹۲ مخ - نادر نامه قلمی ۱۰۷ مخ - زندگانی نادر شاه پسر شمشیر ۱۰۵ مخ

(۲) سطلانی ۹۰ - ۹۶ مخونه - خورشید جهان ۱۵۶ - ۱۶۱ مخونه - نادر نامه قلمی

۲۰۴ سهر المتاخرین ۴۸۰

(۳) (۴۰) بته خزانه ۱۸۰ مخ د کابل طبع .

په پای کې هم دا میرمن د ښاره را ووتله او د نادر سره ئې د متار کې مذاکره شروع کړه (۱)

برسېره پردې دې میرمنې د ادب سره هم زیاته مینه درلوده ، تل به ئې د شاعرانو قدر کاوه او د پخوانیو شعر او ، دیوانونه به ئې لوستل ، پخپله هم ادبیه او شاعره وه ښه ښه خوازه اشعار ئې ویل چه ددې د اشعارو څخه یو شعر هغه مرثیه ده چه دخپل ورور شاه محمود په مرگ ئې پرملی وزن ویلې ده او ددې د منظومه هم د شعری لطافت څخه ډکه ده او هم پښتنی روح پکښې دی ، موزئې ددې د اشعارو د نمونې په توگه را نقلوو :

زغ سوچه ورور تېر له دنیا سونا	قندهار واړه په ژراسونا
زره می په ویر کې مېته لاسونا	چه شاه محمود له ما جلا سونا
*	*
دارون جهان را ته تور تم دی نا	زره د بېلتون په تیغ گرم دی نا
هو تک غمجن په دې ماتم دی نا	د پاچهی تاج مو برهم دی نا
چه شاه محمود تېر له دنیا سونا	قندهار واړه په ژراسونا
*	*
لخوان و ، مېر د توری جنگ و نا	ولار د کام په فم و فنگ و نا
دښمن له ده په وینورنگ و نا	پر میدان شیرو ، یا پلنگ و نا
افسوس چه مرگ دده په خوا سونا	قندهار واړه په ژراسونا
*	*
محموده ! نه یوازی خور ژاری	پر مرگ دی ټوله کلی کور ژاری
خپلوان لاڅه ، پاچادی و رور ژاری	لښکر سپاه دی پلي سپور ژاری
پښتون دی ټول په و او یلا سونا	قندهار واړه په ژراسونا

(۱) تاریخ افغانه - اردو د سید ظهیر الحسن موسوی تالیف طبع دهلی ۱۹۰۵ مخ

تاریخ سطلانی ۹۵ مخ

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه!
 دپنتون لم سو، تياره تورعالمه!
 چه پاچا ولار پنتون گدا سونا
 چه شاه محمود سونن په گورعالمه!
 رانه د بنمن ه کا پيغور عالمه!
 قندهار واره په ژرا سونا

* * *

لبنکر سو خپور پنتون ولاردی اریان
 پاته سو تخت و تاج دتول اصفهان
 وایی پنتون اوس بی پاچا سونا
 په خورو خای کاشاه محمود عالیشان
 زره ئی راسور سو، کاخو بنی د بنمنان
 قندهار واره په ژرا سونا

* * *

آسمانه! بیادی شهستم کاخر گند
 د بنمن دی بیاز موزیه ویر کاخور سند
 پر کور موویر شورو غو غا سونا
 و شلاوه تاجه د پنتون و، پیوند
 چه شاه محمود دی کا په قبر کی بند
 قندهار واره په ژرا سونا

* * *

هو تکو اژاریء محمود شاه شه سونا؟
 له اصفهان نه تر فراه شه سونا؟
 د پنتون پر تم فنا سونا -
 پنتونو! ستاسی لوی سپاه شه سونا؟
 پاچا چه و، حشمت پناه شه سونا؟
 قندهار واره په ژرا سونا

* * *

محموده! خوان وی ولی ولاری له ما؟
 اصفهان ولی پاته سو ناله تا؟
 د بنمن ولار بیاشاو خواسونا
 اه تخت و تاجه ته پیر شه سوی جلا؟
 سردی رابورته کره، چه شه کری اعدا؟
 قندهار واره په ژرا سونا

* * *

اورم نارې د غم چه کرینه فریاد
 زرو نه چه تل به وینا دمن سوه ناباد
 ماتم زده پیر و برنا سونا
 پنتون په مرگ دشام محمود سو بر باد
 دساند وزغ دی چه را ورینه ئی باد
 قندهار واره په ژرا سونا

د ملی قائد میر ویس نیکه وراره چه د اعلی حضرت شاه محمود ترمر گے ورو سته
د اصفهان پر تخت کبینه است . (۱۱۴۲ هـ وفات)

وروره ! مگردی ستا مولا کی جنت
 روح دی وه بناد په لویه ورخ د قیامت
 دردی کی تاته پس له مرگه راحت
 منخدی وه رونی د خدای په مهر و رحمت
 د خالق رحم تل پرتا سونا
 قندهار واره په ژراسونا (۱)

* * *

دا مېرمن د ورور غم ډېره غمجنه کړه او بیایي د دنیا له کارو باره زړه سوړ شو
 تل به د خدای په عبادت مشغو له وه او عمر ئې د قرآن شریف په تلاوت
 تېرا وه او ورو نجنکیوته به ئې لوست او لیک وربنو د .

دمیرویس وراړه (اشرف) : اشرف د مېر ویس وراړه او د عبد العزیز

زوی و، د اعلیحضرت فاتح شاه محمود تر مگ وروسته د ایوه زلمی د یارس
 پرتخت کښېناست او په شاه اشرف مشهور شو. دې زلمی د خپلې پوهې
 او ذکاء په اثر کې د سلطنتي چارو اداره په ډېر ښه صورت سره وکړه او
 سیدالخان ناصر (دهوتکو د دورې هېر و اوپهلوان) ئې بېرته په سپه سالاری
 وټاکه او ډېری لښکر کښی او فتوحات ئې وکړل او دده د عصر د مهمو
 وقائعو څخه یوه واقعه د بغداد د والی احمد پاشا د لښکر را تلل دی چه د
 اعلیحضرت شاه اشرف - جلوس په دریم کال د ۱۱۳۹ هـ د برات د میاشتي
 د ۱۲ څخه د ۱۱۴۰ هـ تر منځه پېښه شوه او شاه اشرف د هغو مدافعې ته
 ور جگ شو، مگر پرې ئې ښوول چه پښتني عسکر د هغوی سره په جگړه
 ونښلی شو هغه ر، چه دا واقعه دده د ښه سیاست په اثر کې تر نه میاشتي
 ډېر لږ جنگ وروسته په روغې او صلح سره فیصله او ختم شوه (۲) نودده د جلوس په پنځم
 کال په (۱۱۴۲ هـ) د سلطان احمد ثالث - عثمانی خلیفه له خوا «راشد پاشا» نامی

(۱) ټټه خزانه ۱۸۷ - ۱۹۱ مخونه . (۲) روضته الصفاء ج - تاریخ نظامی ایران

دسفارت په توګه دا علیحضرت اشرف دربار ته راو لینه او په عوض کې د پښتنو د دربار څخه هم محمد علی خان بلوڅ د ایلچی ګرۍ په ډول عثمانی دربار ته واستول شو ، از په دې توګه د دې دور دولتو تر منځ روابط ټینګ شول (۱)

تر دې وروسته نوا علیحضرت شاه اشرف د نادر افشار په جګړو بوخت شو او څنګه چې د پښتنو عسکر لاس ته ور پلوتی سره ټیټ شوی وه او د قندهار څخه هم کومک نه رار سېدی او نادر افشار هم په ډېر زور کې و ، نو تر ډېرو سختو سختو جګړو وروسته پښتانه زلمیان اکثر تباہ شول او اعلیٰحضرت شاه اشرف تر پنځو کالو او اوو میاشتو تر پیاوړتیا وروسته د ګرمسیر «ملخان» کلاته چې د هیلمند پر غاړه ده ولاړ او د هغه ځایه څخه د کښته بنورا وک زرد کوته ورغی او هلته د عبدالله خان بلوڅ د زوی له خوا چې ابراهیم نومید تر ګرځېدو - دده مرګ ۱۱۴۲۵ په آ و اخرو کې واقع شوی دی (۲)

* * * *

(۱) تاریخ سلطانی ۷۹ مخ - دسر پرسی سایکس د ایران تاریخ ۷۱ مخ

(۲) تاریخ سلطانی ۸۶ مخ ماثرا الامر - ۳ ج ۷۰۶ مخ - دسید جمال الدین ټټه ترجمه

۶۴ مخ تاریخ نظامی ایران اج ۸۰ : مخ - نادر نامه قلمی ۹۸ مخ

دمیر و یس سپه سالاران

او جنگیالی مدگری

اوس چه دمیر ویس داوواد دلندی معرفی. شخه وزگار شو، نو بایده ده چه دملی فائدهغو غنبتلیو او نامتو ملگر و یا دونه و گرو چه دده سره په جگرو کی حاضر او ده دخپل ملی لنبکر سپه سالاران یا سالاران بدلی وه، هغه دادی :

۱: سیدال خان ناصر :

خنکه چه دپتی خزانی مولف لیکي سیدال خان دا بدال خان زوی او بازی زی ناصر دی چه پلار ئی دوازیخوا سرته په دیله نومی لُخای کی اوسیده. هغه وخت چه سلطان ملخی استقلال وموند نوباری زی دابدال خان سره راغلل او په اتغر کی میشته شول (۱) سیدال خان دهوتکو دوری یومهم او غنبتلی او پهلوان نظامی سپه سالارو، او بی مبالغی ویلای شو چه دا پنبتون ژنرال د هوتکو د جنگ و ملی هیرو دی لُخکه چه دی ددوی په ټولو جگرو کنبی شریک و، او مهم جنگونه ئی کری دی او په ټولو فتوحاتو کی (خه به داخل او خه په خارج کی) دخور الخلید و نیکو کار نامو خبتمن دی، از دمحمد هوتک په عبارت « په سخاوت او شجاعت زبده روزگار سو » دهغه وخته شخه چه میرویس گر کین مر کر سیدال خان ناصر دپنبتمو دلنبکرو سپه سالارو ټا کل شو او د مملکت به حربی او نظامی خدمتو کنبی داخل شو. بیا هغه وخت چه صفوی لنبکر دقندهار دنیولو دپاره را غله همدا ملی پهلوان دملی قائد له خوا دهغه دمقابلی دپاره ور منخ شو او صفوی لنبکر ئی خوواره پر له پسې ماتی کړې او دپر جگرن ئی تری ووژل او دمیر ویس خان د وخت په ټولو جنگو کی بریالی او فاتح و (۲) بیا چه ملی زعیم وفات شو اعلیحضرت شاه محمود ددی ملی ژنرال په مرسته اصفهان و نیو او دپنبتمو شهنشاهی ئی تشکیل کړه او بیادشاه محمود تر مر گ وروسته د اعلیحضرت شاه اشرف سره دپارس او عثمانی اوردوسی

په ټولو جنگو کېښې ملگری او غبټلی سپه سالارو او په هر جنگ کې سوبه او بری دده په برخه وه .

همدارنگه وروسته د نادر افشار سره په مدافعوی جگړو اخته و ، او هم دا سیدال وچه د پښتنو د شهینشاهی څخه ئې سخته دفاع کوله خو دا دفاع ئې تر قندهاره راوړسیدله ، او په قندهار کې هم تر وروستنی طاقت پوری د شاه حسین سره یوځای د نادر په مقابل کې و جنگیدی او د سیدال قوی روح تر پایه پوری نادر ته سر تیت نکړ او خوچه ئې کولای شوه د پښتنو د حق څخه ئې دفاع وکړه .

د سیدال جنگو نه : ۱۱۴۲۵ هـ کال په محرم کې چه نادر افشار پر هرات

حمله وکړه او دا بدالیانو د غټانو سره په جنگ اخته شو او شاه اشرف غوښته چه بیرته خراسان د ځان کړی په دې جگړو کې سیدال خان د پښتنو جگړونو او لښکر و سردار او قوما ندان و ، او په کرمان که میشته و (۱) دهغه کال دربیع الاول د ۳ تر ۶ پوری د «مهمان دوست» مشهوره جگړه د پښتنو او نادر افشار تر منځ واقع شوه چه په پای کې دواړو خواو ته سخت تلفات واوښته (۲) تر دې جنگ وروسته سیدال خان دا علی حضرت اشرف له خوا د قز وین په حکمرانی مقرر او انتخاب شو او د لښکر په غونډو لو بوخت شو . ۱۱۴۲۵ هـ ربیع الاول د ۲۰ تر ۲۳ پوری سیدال خان د اسلام خان په ملگری د خپلو اتلسو زرو عسکرو سره ئې د نادر شاه سره اوزه ورکړه . او پښتانه له تهرانه را ووتل (۳)

د سیدال خان درې یمه دفاعی جگړه د «مورچه خورت» مشهوره جنگ دی چه دلته هم د څه عسکرو قوماندانی په اسلام خان او پخپله شاه اشرف اړه درلوده او ۱۱۴۲ هـ دربیع الثانی په آواخرو کېښې وښت . کومه آخري نهه مقابله چه په پارس کې سیدال خان

(۱) (۲) جهانکشی نادری ۱۰۵ مخ (۳) جهانکشا ۱۰۸ - ۱۱۰ مخونه او تاریخ نظامی

دشاه اشرف په ملگری د نادر شاه سره وکړه د «ازقان» او «فسا» د پل جنگ دی
 چه دهمغه کال د جمادی الاخر په ۱۳ واقع شو او د پښتنو وروستنی زلمیان
 دشاه اشرف اوسیدال خان سره ددې فداکاری صحنې ته وروړا ندی شول (۱)
 په ۱۱۴۳ هـ کال دشوال په میاشت کښې چه نادر افشار د هرات خواته متوجه شو
 او د هرات د ابدالیو د خوا جنگ ورسره ونښت نو ابدالیانو د اعلیحضرت شاه حسین خټکه
 مرسته وغوښتله او د همدې درخواست په اثر دربیع الاول په میاشت کښې دخو زرو
 امدادی نفرو سره سیدال خان د هرات د وطنخوا هانو د کومک دپاره واستول شو (۲)
 خو کاله وروسته د ۱۱۴۹ هـ کال د ذیقعدې په میاشت چه د نادر افشار اردو
 قندهار محاصره کړ، دا تاریخی محاصره چه په خورا شهامت سره ئې دفاع کېدله
 د پیاوړی زور ژنرال سیدال خان په همت او مرانه تر یوه کال او شو میاشتو
 پوری وځنډېده او دې زور قوماندان تر آخر گریه پوری په ډېر استقامت او
 شهامت او دلاوری او پښتنی غیرت دفاع وکړه او څنگه چه نادر خپله څه قواد کلات
 خواته واستواه نو سیدال خان هم دخلور زرو کوسره هلته ولاړ او د کلات پر کلا
 ئې د نادر د جگړونو سره پر سپین ډاگ سختی مقابلې وکړې، خو چه په آخر
 کښې د اعلیحضرت شاه حسین د زوی «محمد» نامی سره د کلات د کلاباندی په
 جگړه کښې د نادر د لښکرو پلاس ورغی او نادر چه خپل د ازور رقیب لاس ته
 راووست دستی ئې امر وکړ چه ددې زمري پښتون سپه سالار سترگی رندی کړی (۳)
 او دده د سقوط سره دهوتکو شهنشاهی سقوط وکړ.

وایی کوم وخت چه د پښتنو ملی پهلوان سیدال خان ناصر د وطنخواهی په لاره کی

- (۱) جهانکشا مخ زند گانی نادر شاه مخ روضه الصفاى ناصری مخ تاریخ نظامی مخ
 (۲) جهانکشا ۱۸۱ مخ نادر نامه قلمی ۱۱۵ مخ سلطانی ۸۸ مخ
 (۷) جهانکشاى نادری ۳۱۵ مخ - نادر نامه قلمی ۱۹۷ مخ خورشید جهان ۱۶۰ مخ
 زند گانی نادر شاه ۱۰۵ مخ سلطانی ۲۲ مخ

سترگی بایللی نودخیلو خیلوانو اوخیلی کورنی سره دقندهار خخه و کوچید او
دکابل د کوهدامن شکر درې ته راغی او دلته له دنیا ولاړ ددی مېړه پښتون ژنرال
مزاردشکر درې دسیاسنگ په مقبره کښې دی اودده خخه یو زوی د شیرمحمد په
نامه پاته شو چه تراوسه هم ددی کورنی محترم احفاد او اولادونه هلته اویه کابل
کښې اوسی . (۱)

د-یدال ادبی مقام : خنکه چه پته خزانه لیکي سیدال خان ناصر علاوه

پردي چه د جنگ دمیدان مړنی و، دادب په میدان کښې هم لمړی سړی و، اودتوری
سره ئې قلم هم درلود، ښه پوه او ادیب سړی و، هر وجه علوم لیکه : فقه تفسیر،
فصاحت، صرف اونحو او فارسی کتب ئې لوستلې وه (۲) دادبیاتو سره ئې ښه مینه
درلوده اویه کوم وخت چه بله جنگه وزگارو شعرونه به ئې و یل، پخپله هم
ښه شاعرو، او پرملی لحن او وزن به ئې سندرې ویلې چه دلته ئې یوسندره را نقل کوو:

یار ما له هسی گران سو را تیر تر ټول جهان سو
نور نه وینم په ستر گو جهان ټول راته جانان سو

دوې زلفی دی او زدی کړې پر مخ دی را خپري کړې
سړی اشړی دی په تندي باندي سپري کړې
گرزی په باغ کی په گلونو کی نخري کړې

په اور دی و سوم یار راته اور تا زه بو ستان سو

(۱) دپتی خزانی تعلیقات دښاغلی حبیبی لیکنه ۲۵۷ مخ

(۲) پته خزانه ۱۶۹ مخ

مین چه اشنایی کا شپه اوورخ به گریانی کا

شهی ده ستمگاره خو شحال زروونه به زخمی کا

لیندی لری دورخو ، د بانو غشی کاری کا

پرهار می گوره خلقه د لبر د تپر نشان سو

مین پر لویو غروخی سر تور په نیمو شپوخی

ووزی له وطنه، وطن پر پزدی پر چولوخی فریادوناری وکا، په نارو په غلبوخی

وصال ئی نصیب نه سو گوره زره دک په ارمان سو

ناری وهم عالمه! د شپې تر صبحدمه

ناتوانه د بپلتون یم یو گری نلرمدمه بیتامی نفس خیری راحه زما د زره همدمه

نظر پر ما غریب گره چه تاخون می ستا، په خان سو

شبنم پر گلو بنکاری ز ما او بنکی داری

خوناب لخی ستالغمه زما په منخکی لاری لاری

تمامه شپه کم تپره په ژرا په ناری ناری

بنکاره سوه چه مجنون یم لپونتوب می اوس عیان سو

بوستان بنکلی زیبادی رنگین په او بنکو زمادی

د زره پرهار گلگون دی، چه بلبل په تماشا دی

په مینه می زره و چاودی ته وایی پخندادی

نتلی دبپلتون یم زه «سیدال» دامی بیان سو (۱)

۲: بابا و جان بابی: بابو جان بابی د کرم خان بابی زوی دی، چه په اتغر کې

اوسېدی، او یو دهغو غټانو او مشرانو څخه دی چه په ملی جرگو کې دمیرویس خان ملگری او په جنگو کې د ملی زعیم بازو او د پښتنو لښکرو مشرو د پیا زی سالار په هغه وخت چه گرگین وژل کېده له کلاته پر غښتلی راوستل او د ماشور (۱) له خوائې د قندهار د ښار حصار و نیو او چه ښار و نیول شو، د میرویس خان له خوائې په کلات کې حکومت کاوه (۲)

په ۱۱۳۴ ه کال چه اعلی حضرت شاه محمود د اصفهان د نیو لو عزم و کړ نو بابو جان بابی هم د درو زرو تنو هوتکو، توخو، ترکو او آکا خیلو سره قندهار ته راغی، او د شاه محمود سره اصفهان ته ولاړ او د پټې خزانی په عبارت بابو جان په ټولو جنگو کې «هسی مرانه و کړا، چه رستم دوران ئې هېر کړا» (۳)

سلطان محمد لیکي: چه بابو جان د شاه محمود او شاه اشرف په وختو کې د پارس د لارو بندر حاکم و، او د هوتکو د شهنشاهی وروسته قندهار ته راغی، جها نکشای نادری ئې د «بارو خان» په نامه یادوی. هغه رخت چه نا د افشار د هرات څخه د قندهار خواته وخوځېد او امام ویردی بیگ د کرمان حکمران دده په امر د گرشک او کلابس لوری ته مامور شو، اعلی حضرت شاه حسین د بابو جان بابی په قیادت او قوماندانۍ یو لښکر دهغه د مقابلې دپاره ورواستاوه، اړدی زړور قوماندان دهغو سره جگړې وکړې او هغه ئې د فراه لوری ته وځغلول او د پېرې ولجې ئې ځنی راوگرزولې (۴)

(۱) د ماشور کلي د قندهار د زاره ښار جنوب ته اود نوي ښار جنوب غربي پلوته تخمیناً ۷ میلې لری

واقع دی. پخواني د زاره ښار د جنوبي حصار دروازه د ماشور دروازه بلله.

(۲) (۳) پته خزانه ۳۵، مخ (۴) تاریخ سلطانی ۸۸، مخ جهانکشی نادری ۱۶۶، مخ

علاوه ڀردي ڊابو جان بنده عالم او اديب سڀي همو ، دادب سره ئي مينه درلودله
تل به ئي دشعراو ديوا نو نه لوستل او پخيله هم شاعرو. ده په ۱۱۲۹ هـ كال
د «شهاو گلان» هغه قصه په مثنوي نظم ڪړه چه پښتانه ئي په مجلسو ڪي نقل ڪوي او
دا ڪتاب ئي «قصص العاشقين» نومبڙي .

د بابو جان د شعر نمونه

عشق

عشق يو هسي توريالي دىء	چه پرهر خاي ئي بري دىء
دعشق اور هسي سوزان دىء	چه سو خلى ئي جهان دىء
زړه بي عشقه ڪله زړه دىء	چه بي عشقه زړه د مړه دىء
پښتانه ڪاندى متل	چه دىء خوز تر شات عسل:
چه: «بي عشقه سر ڪڍوډى»	تش بي مغزه يو لادو دىء
زړه بي عشقه په ڪارندىء	هم هر زړه سزا وار نه دىء
چه د عشق و ڪا خبرى	ڪږي په غوز دا مرغلىرى

ديا ڪانو عشق سزا دىء

امانت دا ، دمولا دىء

* * *

۳: بهادر خان : بهادر خان چه پته خزانه ئي «صدرا ڪيا بر دوران» په

لقب يادوى هم يو دهغو غښتليو خانانو څخه دى چه دگر گين دوزلو په جرگه
كى دملى زعيم سره ملگري و (۱) اود هوتڪو د دورې ډېر مشهور بهادر او

(۱) ريډي خان په محمود نامه كى وايي : سيمال اصر ، او بابو جان وباني

بل بادرخان و ، دبادرو لمسى - (۱۴۵ مخ پته خزانه)

توريالی دی . دهونکو په اکثرو جنگو کې ئې برخه اخیستې ده او هری خواته چه ئې په جگره کې منخ شوی دی هغه خوائې اخیستې ده او بريالی شوی دی؛ لکه محمد هوتک چه ليکي بهادر خان د شاه حسين په وختو کې هم د لښکرو سالارو ، او « دشال » (۱) او « زوب » کلاوی ئې فتح کړې او د شاه حسين بازو و ؛ چه وایي شاه حسين ده ته د ورور خطاب کاوه او عوامو « امیرالامرا » باله (۲) بهادر خان په قندهار کې په توره او بنندنه (سرخا) ډېر مشهور و ، دده په کرم اوسخاوت غریبان اوبې وزلی ماره او آسوده وه .

علاوه پر توره او سرخا بهادر خان ښه علمدهسته سړی هم و ، متداوله علوم ئې لوستلی وه ، د شعرا او علماؤ سره ئې مرستی کولې او هیشکله دده مجلس ددې طائفې څخه خالی نه و ، شاعرانوته به ئې ښې ښې صلې ور کولې ، لکه پټه خزانه چه ليکي « په صله کې په دوران طاق دی ، او په بنندنه علماً ته حاتم دی . چه له سفره راسی علماً او شعرا مېلمه کا ، او دوی ته بنندنی و کا . خالق تعالی دی دا کریم دوران او حاتم زمان تر ډېره ژوندی و ساتی ... » (۳)

د بهادر خان د بدلون نمونه : بهادر خان هم د سيدال خان ناصر په شان خپل

شعري احساسات په ملي اوزانو کې څرگند کړي دي او پر ملي لحن او وزن ئې بدلي او سندري ويلی دی چه دلته ئې يوه نمونه را وړو :

۱ : شال يا شالکوټ داوسنی کويټې حدود دی - چه دا بوالفضل په قول د اکبري عصر په تشکيلاتو کې د قندهار د شرقی توابع باله کېده او دخټو کلائي درلوده چه کاسی او بلوخ پښتانه پکښې اوسېدل (آئين اکبري ۱۸۹ مخ) د پټي خزانه حاشیه ۱۱۱ مخ -

(۲) پټه خزانه ۱۲۵ مخ

(۳) پټه خزانه ۱۲۵ مخ

لکه شبنم خاخی

په غم الم خاخی

خنځکه پر چم خاخی

بپلټون دی زور دی تر لپمو می سهار نم خاخی

داسره یاقوت می په لمن کی ستا په غم خاخی

گوره لیلی باران داوښو ستا په چم خاخی

په سرو منگلو کوی

کل په اور بلو کوی

زیب په گجلو کوی

لکه شبنم خاخی

راغله لیلی په شینکی خال نخا په گلو کوی

سهار چه وزی سیل کا، زغ په بلبلو کوی

مسالی سترگی ئی کاته په ویر ژلو کوی

دژوبل زره وینی په هر گری هر دم خاخی

عاشق رسوا مکوه

را شه جفا مکوه

نور ظلم بیا مکوه

غم او الم خاخی (۱)

بنکلی نجلی! دباغ په لورمه خه نخا مکوه

وریت سوی زره می دی مین پوری خندا مکوه

زه یم پتنگ ته بی دیوه ما جلبلا مکوه

یم ستا لسه عشقه لپونی پر ما، ماتم خاخی

۴: ملا پیر محمد میاجی : داملاهم یودهغو روښن فکرو علماو خنخه و، چه

دملی زعیم میرویس سره په ملی لویه جرگه کی شامل او هم بیا وروسته په ټولو جنگو کی د میرویس نیکه ملا تر او ملگری و .

دی دمرحوم ملا محمد سرور زوی و، چه پلار ئی د میا فقیر الله صاحب لاس

نیوی کړی و اوده بیادخپله پلاره خنخه فیض وموند (۲) او وایی چه بیادی د شاه اشرف

(۱) پته خزانه ۱۲۵-۱۲۷ مخونه

(۲) پته خزانه ۱۲۹ مخ

اوشاه محمود مرشدشو (۱) ملاپير محمد مياجي وروسته تر هغه چه په ټولوملي جگړو کي برخه واخيستله او ميرويس نيکه وفات شو نو د ميرويس مړني زوی اعلیحضرت شاه محمود د اصفهان د نيولود پاره ولاړدی ئي هم وروغوښت چه د اصفهان تر فتح وروسته ئي هلته دروافضوسره دیني مباحثي کولي او پير محمد مياجي هلته دوامر مشهريت وموند چه دروم علماؤ چه په اصفهان کي وه دده ته د «پير افغان» لقب ور کړ. مياجي د شاه محمود تر مرگ وروسته د شاه اشرف سره هم اوزه پر اوزه ولاړو؛ اوده ته ئي مشوره ور کوله، خو په ۱۱۴۳ هـ کال چه اعلیحضرت شاه اشرف خپلي قواوی له لاسه ايستلي وې او د شیراز څخه د قندهار لوري ته روان و، او د نادر لښکري په پسي وې، شاه اشرف د «فسا» ډپل سرته (د شیراز په ۳ فرسخي کي) راوړسید، په دې وخت کي ئي پير محمد مياجي چه په پښتنو کي ډېر د احترام په سترگو ورته گټل کېدل د خو پښتنو سر بازانو سره ډيله دساتنی دپاره پرېښود او په خپله ترېله تېر شو، چه ملا پير محمد مياجي په همدې لځای کي د متجاوزينو له خوا ووژل شو (۲)

دده علمی مقام : ملاپير محمد علاوه پر توريا ليتوب ښه لوی عالم هم و، او د همدې

علمي لياقت په اثر دروم علماؤ دده ته د «پير افغان» لقب ور کړ، ده په اصفهان کي روافض په ډېرو مباحثو کي ملامت کړی وه او خلیک ئي دامام اعظم صاحب مذهب ته را بلل. بر سپره پر دې ښه مؤلف او ليکونکي هم و؛ ده دوه کتابونه تالیف کړي؛ يو کتاب ئي د اخلاقو په علم کي «د افضل الطرايق» پنامه ليکلی دی چه په هغه کي دعقائدو او اخلاقو بيان کوی، او بل کتاب

(۱) جهانکشی نادرى ۱۲۱ مخ (۲) جهانکشی ۱۲۱ مخ .

ټي د « القرايض في رد الروافض » په نوم ليكلى چه دا دواړه كتابونه په پښتو
 دى او « افضل الطرايق » ټي منظوم هم دى ، چه د هغه څخه دا څرگند پېزى
 چه ملا پير محمد مياجى ښه شاعر هم و ، اودده يو شعر په پټه خزانه كې راغلى
 دى . (۱)

۵ : داؤد خان هوتك : داؤد خان هوتك د پټي خزاني د مؤلف پلار

اود قادر خان زوى دى چه په ۱۰۲۹ هـ كال د قندهار د كوكران په كلي كې
 زېږېدلى دى . دده دخپل وخت متداول علوم لوستلى وه او په زلميتوب كې ډېر
 عمر له قندهاره د كسې غرونو اوزوب او ډېرو اوپښورته په علم پسې تلسلى و
 شو چه دخپل عصر په فصحا او علماو كې دنامه خاوند شو .

هغه وخت چه ملي زعيم او نورو پښتنو گرگين واژه داؤد خان هم دوه ملكري و
 اوبيا وروسته په ټولو جگړو كې ورسره وه .

په ۱۱۲۰ هـ كال چه د صفويانو لښكري پر قندهار راغلي نو د ملي قائد ميرويس
 نيکه له خوا داؤد خان فراه ، سيستان او گلستان او نورو ځايو ته ولاړ چه
 پښتانه د ميرويس نيکه دملا تر دپاره راغونډ كړي او هغه هلته د پښتنو سره مرگي
 و كړي اود نوزو ، او بارگزو او ساگزو ډېر پښتانه ټي د ځان ملكسري
 كړل او پر خسرو خان ټي يرغل و كړ ، په دغو جنگو كې داؤد خان د ميرويس
 دخوا د پښتنو لښكرو سپه سالار و (۲)

(۱) پټه خزانه ۱۳۱ مخ

(۲) پټه خزانه ۱۹۷ مخ

داؤد خان ہم علاوہ پرتورہ دینی طبع خاوندو ، او بنہ شعرونہ بہئی ویل دادوی
رباعی چہ د تجنیس صنعت ہم پکنی سته داؤدخان ویلی دی :

چہ دچا پہ زره کی اورد مینی بل سی پہ اور بلئی لمبی گدی حالئی بل سی
اور د مینی کله مری دزرہ له مپنی داور بل مینہ کہ تل دزرہ پہ تل سی

* * *

کہئی وینی وینی تل خاخی لہ زوروخخہ شوک چہ وینی تا ، لہ خوانو لہ زوروخخہ
دزرو لہ زرو کہ وینی وینی خاخی پہ کرو دغم لو یدلی ستمالہ کرووخخہ

تبصرہ : تردی خایہ چہ دمیرویس نیکہ سپہ سالاران او جنگی ملگری ذکر

شوی دتولو دژرند لہ حالاتو خر گندیزی چہ داپنبتانہ جنگیالی میرونہ ہم دتوری

خاوندان وہ اوہم دقلم ہم توریالی وہ اوہم عالمان چہ دایوہ رونہ اورحانتہ ممیزہ دہ .

دسرو، خایو اول کتابونو نمونه

۱: دسرو نومونه

الف :

پ :

ابدال خان ۳۱-۱۰۰

ابراهیم ۱۰۲-۲۰

ابوالفضل ۴-۱۱۰

احمدشاه بابا ۹۲-۳۲-۳۴

احمدجان منشی ۳-۳۱-۴۸-۵۶

اسرائیل آری ۴۹-۵۰-۵۱-۵۲-۸۲

اسدالله ۸۴

اسلامخان ۱۰۴

اعتمادالدوله ۳۹-۴۱-۴۲-۵۲-۵۶-۶۲-۷۴

اکبر باچا ۱۱

اورنگت زیب ۱۸-۱۹

امیر الامیر ۱۱۰

امام اعظم رح ۱۱۲

ت :

تماش آستی ونس ۸-

توخی ۱۶-۲۰-۲۳

توران ۱۵-۲۷

تولر ۱۵-

توماس بست ۱-

توماسچوک ۱۷

ج :

جارج نیون هام فورد اسحاق ۳-

جلال الدین ۲۷-

جعفرخان سدوزی ۶۰-۳۲

جهانگیر ۱۲-

جیمز اول ۸-

ب :

باروخان ۱۵-۱۶-۲۰-۱۰۸-۲۷

بار تولد ۳-

بارو ۲۰-۱۶

بابوجان ۲۰-۶۱-۱۰۸-۱۰۹

برون ۴-

بوار ۲۰-

بیته نیسکه ۱۶-۲۹-۳۰

ح :

حاجی میرخان ۱-۲۷-۶۳-۶۶

(پ)

سر پرستی سایہ کس - ۱۰۲-۷-۳ -
سلطان محمد - ۳-۱۸-۱۹-۲۷-۳۶-۶۵-۶۶ -
۸۹-۹۳-۹۸ -

سلطان حسین - ۷-۳۵-۴۳-۴۶-۴۵ - ۵۰ -
۸۹-۹۵ -

سلطان حیدر - ۵ -

سلطان احمد - ۱۰۱ -

سلطان خدا داد (خود کئی) - ۱۸-۳۱ -

سلطان ملخی - ۱۸-۱۹-۲۵-۲۸-۳۱-۱۰۳ -

سیدال خان ناصر - ۶۱-۹۷-۱۰۱-۱۰۳-۱۰۴ -
۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۹-۱۱۰ -

سید جمال الدین افغانی - ۳-۷-۵۸-۶۶-۶۸ -
۶۹-۷۱-۹۳-۹۴-۹۶-۱۰۲ -

سید ظہور الحسن - ۴-۹۸-۹۹ -
سید مسعود - ۴ -

ش :

شاہ اشرف - ۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴ - ۱۰۵ -
۱۰۸-۱۱۱-۱۱۲ -

شاہ اسمعیل صفوی - ۵-۶ -

شاہ حسین ۷۶ - ۹۲-۹۶-۹۷-۹۸-۱۰۴-۱۰۵ -
۱۰۸-۱۱۰ -

شاہ عالم - ۹ -

شاہ عباس - ۶-۱۱-۱۲ -

شاہ صفی - ۶ -

شاہ محمود - ۷-۹۴-۹۵-۹۶ - ۹۹-۱۰۰ - ۱۰۱ -
۱۰۳-۱۰۸-۱۱۲ -

شہنواز - ۶۵ -

شیخ صفی الدین اردبیلی - ۶ -

شیر محمد خان - ۳-۶۶-۹۳-۱۰۶ -

س :

سید عالم خان - ۲۰-۲۵-۲۷-۲۹-۳۱ -

حاجی عادل - ۲۸-۳۱ -

حاجی ابدال - ۳۱ -

حسین - ۲۷-۹۴-۹۶ -

حبیبی - ۱-۴-۱۰۶ -

حیات خان - ۳-۲۷ -

حیات سلطان - ۸۴ -

حسامی - ۷ -

خ :

خافی خان - ۱۰-۶۶-۶۷-۸۰-۸۱ -

خانزادہ - ۳۲ -

خسرو خان - ۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸ -
۸۹-۱۱۳ -

د :

داؤد خان - ۲۱-۸۵-۱۱۳-۱۱۴ -

درخو - ۳۲ -

دولت خان سدوزی - ۳۱-۳۴-۳۷ -

دیوان بیگم - ۳۹-۴۰-۴۲ -

ر :

رستم خان - ۳۴-۸۹ -

ریدی خان مومند - ۴۳-۴۵-۴۶-۶۱-۶۷ -

ز :

زار - ۵۴ - ۵۵ -

زمان خان - ۳۴ -

زینت محل - ۹ -

زینبہ - ۹۴-۹۸ -

س :

سرجان مالکم - ۳-۴۸ - ۵۷ - ۶۴-۶۶-۶۹ -

۷۰-۷۷-۸۸-۹۳ -

(ج)

فرخ یسار - ۵ -
فقیر - ۳۴ -

ق :

قادر خان - ۱۱۳ -
قطب الدین بہادر شاہ - ۸۱ -
قلزہ بی - ۱۷ -

ک :

کامران - ۳۲ -
کرم - ۱۰۸ - ۲۷ -

گ :

گر کین - ۱۰ - ۲۶ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ -
۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ -
۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ -
۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۲ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۸۲ - ۸۸ - ۹۳ - ۱۰۳ -
۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۳ -
گل خان بابر - ۶۱ -
گلان - ۱۰۹ -
گویا - ۱۰۲ - ۱۰۳ -

ل :

لارودی - ۷۱ - ۴ -

م :

متوبی بی - ۶ -
محمد اعظم - ۶۶ -
محمد جامی خان - ۷۷ -
محمد خان (مشہور بہ حاجی انگرہ) - ۶۱ -
محمد خان - ۷۸ - ۷۹ - ۸۲ -
مراد خان - ۶۴ -

ص :

حضرت صدیق رض - ۴۶ -
صمصام الدولہ - ۶۶ - ۸۰ -

ظ :

ظہیر الدین محمد بابر - ۷ -

ع :

عباس قلی بیگ - ۸۳ - ۸۸ -
عبد اللہ خان - ۸۴ - ۸۵ - ۹۳ - ۱۰۲ -
عبدالعزیز خان - ۲۵ - ۹۳ - ۹۴ - ۱ -
عبد القادر خان - ۲۵ -
عزیز خان نورزی - ۶۱ -
عمر - ۲۷ -
حضرت عمر فاروق رض - ۴۶ -
علی اکبر شہامی - ۳ -
علی قلی میرزا - ۴ -

غ :

غلخی - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۲۰ - ۲۷ -
غازی - ۱۶ -
غلجی - ۱۶ -
غرضی - ۱۶ - ۱۷ -
غلزی - ۱۷ -
غلجائی - ۱۷ -
غلجہ بی - ۱۷ -
غلجائی - ۱۷ -

ف :

فراہی - ۱۵ -
فرعون - ۶۵ -

(د)

محمد سرور - ۱۱۱	نصروخان الكوزی - ۱
محمد شاه - ۱۰	نور بابا - ۲۳-۲۰
محمد صالح - ۴	نور خان - ۶۱
محمد علی خان بلوخی - ۱۰۲	نورالدین محمد جهانگیر - ۸
محمد مهدی - ۶۴-۴	نورالله لارودی - ۶۶
اعلی حضرت محمد نادر شاه شهید - ۹۲	نور محمد غلجی - ۹۸

و :

مکه الیزابت - ۸	میردی بیگم - ۱۰۸
ملکیار - ۲۰-۲۳-۲۴-۲۵-۲۷	
محمود - ۹۴-۹۵-۹۹-۱۰۰	
موسی کاظم - ۶۰	
میان فقیر الله - ۱۱۱	

ه :

هما یون - ۷

میرویس - ۱-۴-۵-۷-۱۰-۱۹-۲۰-۲۳

ی :

هو تک بابا - ۱۰-۱۶-۱۸-۲۰-۲۱-۲۲-۲۷	۲۳-۲۰-۱۹-۱۰-۷-۵-۴-۱
یحی خان - ۲۵-۶۱	۲۶-۲۵-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲
یوسف خان - ۶۱	۳۴-۳۳-۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۰-۴۱
یونس خان کاکر - ۶۲	۴۲-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹
	۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۵۷-۵۸-۵۹-۶۰
	۶۱-۶۲-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷
	۶۸-۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴

۲ : دځا یونومونه

الف :

اتریش - ۵۰	میشل - ۵۱
اتفر - ۱۶-۱۸-۲۱-۲۲-۱۰۳-۱۰۸	میلیسون - ۳۲-۴۸-۴۹-۵۵-۵۶-۶۴-۶۶
آذر بایجان - ۷۰	۶۷-۷۲-۷۵-۷۷-۷۹-۸۳-۸۵-۸۶
ارغسان - ۶۲-۶۵	۸۸-۸۹-۹۳-۹۴-۹۶

ن :

ازغنداو - ۱۸-۲۱-۲۲	نایلیون - ۸۶
ارویا - ۸	نادر شاه افشار - ۴-۷۲-۱۰۴-۱۰۸-۱۱۲
ازقان - ۱۰۵	نازو - ۲۵-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱
استراخان - ۸۲	
اسلامبول - ۵۰	

۹۸-۱۰۱-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۸

بامير - ۱۷ -

پښتو نځوا - ۲۱-۲۲

پښين - ۹۶ -

پنجاب - ۹۶ -

پيښور - ۱۱۳ -

ت :

تازی - ۲۸ -

تبريز - ۷-۷۹ -

ترك - ۲۴-۲۵ -

تهران - ۱۰۴ -

ج :

جلدك - ۱۸-۱۹-۲۸-۶۱ -

ح :

حجاز - ۴۵-۴۷-۴۸ -

خ :

خراسان - ۱۰۴-۷۳ -

خلج - ۶۱ -

خيبر - ۲۹ -

د :

دلارام - ۷۹-۹۷ -

دلخك - ۷۹-۰۷ -

ده شيخ - ۶۵ -

ذ :

دهي - ۷-۹۹ -

ديله - ۱۰۳ -

اسماعيل خان اوغازی خان ديري - ۹۶ -

آسيا - ۱۷ -

اصفهان - ۴-۴۶-۳۳-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸

۳۹-۴۰-۴۳-۴۴-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱

۵۶-۵۷-۶۹-۷۹-۸۰-۸۲-۸۹-۹۱

۹۲-۹۵-۹۶-۱۰۰-۱۰۳-۱۰۸

- ۱۱۳ - ۱۱۲ -

افغانستان - ۵-۱۰-۱۱-۱۲-۲۶-۲۷-۶۷

- ۸۹-۹۰-۹۷ -

المان - ۴۹-۵۰ -

امو - ۱۷ -

اندجان - ۷ -

انگلستان - ۹ -

اولان - ۸-۲۱ -

ایتاليا - ۴۹ -

ايران - ۳-۴-۶-۷-۱۷-۸۹ -

ايروان - ۸ -

ب

برمه - ۹ -

بست - ۸۵ -

بغداد - ۷ -

بلخ - ۱۰-۱۱ -

بلوچستان - ۶۱-۶۲ -

بمبئی - ۸ -

بيت الله - ۴۴ -

پ

پارس - ۴-۵-۶-۱۰-۱۱-۱۵-۲۶-۳۵-۳۶

۴۲-۴۴-۴۵-۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲

۶۲-۷۰-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰

۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۷-۸۸-۸۹-۹۳-۹۵

(و)

غ :

فرج - ۱۶ -
فرجستان - ۱۷ -
غرجه - ۱۶ - ۱۷ -
غزنی - ۲۸ - ۹۶ -
فلج - ۱۶ -
فورک - ۱۷ -

ف :

فرانس - ۲ - ۴۹ -
فراه - ۱۲ - ۶۱ - ۸۳ - ۸۵ - ۹۰ - ۹۶ - ۱۰۸ - ۱۱۳ -
فسا - ۱۰۵ - ۱۱۲ -

ق :

قاپیانلوی - ۴۹ -
قزوین - ۱۰۴ -
قندهار - ۵ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۵ -
۱۰ - ۲۶ - ۲۸ - ۳۵ - ۳۸ - ۴۰ -
۴۱ - ۴۲ - ۴۴ - ۴۷ - ۴۹ - ۵۶ -
۵۷ - ۵۸ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۵ - ۶۶ -
۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۷ - ۷۸ -
۷۹ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۶ - ۸۸ - ۸۹ -
۹۰ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۵ - ۹۸ - ۹۹ -
۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ -
۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۸ - ۱۱۲ - ۱۱۳ -

ک :

کابل - ۷ - ۱۱ - ۲۱ - ۲۸ - ۶۰ - ۹۸ -
۱۰۶ -

کرمان - ۳۴ - ۱۰۴ - ۱۰۸ -
کسی غر - ۱۱۳ -

ر :

روس - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۴ -
روم - ۵۰ - ۱۱۲ - ۱۱۳ -
زابل - ۱۱ -
زردکوه - ۱۰۲ -

ز :

زوب - ۲۳ - ۶۲ - ۱۱۰ - ۱۱۳ -

س :

سبزوار - ۹۶ -
سورت - ۸ -
سور غر - ۱۶ - ۱۸ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۸ -
سوری یا سیوری - ۱۶ - ۱۸ - ۲۱ - ۲۲ -
۲۸ - ۹۶ -

سیاسنگک - ۱۰۶ -

سیستان - ۸۵ - ۹۰ - ۹۵ - ۱۱۳ -

ش :

شال - ۹۶ - ۱۱۰ -
شالکوت - ۱۱۰ -
شاجوی - ۱۸ -
شرقی هند - ۹ -
شکر دره - ۱۰۶ -
شماخی - ۴۹ - ۵۰ - ۵۲ -
شیراز - ۱۱۲ - ۱۱۳ -
شیروان - ۵ - ۷۰ -

س :

سنا - ۳۲ - ۶۰ -
سوراوک - ۶۱ - ۱۰۲ -

(د)

ن :

نارنج - ۹۴

و :

وازه خوا - ۲۳

ه :

هرات - ۱۱ - ۸۲ - ۸۴ - ۸۹ - ۷۸

۹۶ - ۱۰۴ - ۱۰۵

هلمند - ۸۵ - ۸۶ - ۷۳ - ۹۷ - ۱۰۲

هند - ۳ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۱۰ - ۱۱

۱۵ - ۲۶ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۵ - ۴۷

۶۶ - ۷۰ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۷۶

۷۷

هندوستان - ۸ - ۹ - ۸۱

۲: د کتابو نومونه

الف :

افغان او پارس جگړه - ۳ - ۳۲ - ۳۸

۳۹ - ۴۴ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۲

۵۳ - ۵۵ - ۵۷ - ۶۲ - ۶۵ - ۷۶

۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۵ - ۸۸ - ۹۰

۹۱ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵

افضل الطرايق - ۱۱۲

افغان تاريخي - ۴ - ۵۳ - ۷۰ - ۷۶

۸۱

القرايض في ردا لروافض - ۱۱۲

اويستا فرهنگك - ۳ - ۱۷

آئين اكبرى - ۴ - ۱۱۰

كلايس - ۱۰۸ -

كلا ت - ۱۰ - ۱۹ - ۲۱ - ۲۸ - ۹۶

۹۷ - ۱۰۵ -

كلستان - ۸۵ - ۱۱۳ -

كوسان - ۲۹ -

كوكران - ۵۸ - ۶۰ - ۹۲ - ۱۱۳ -

كوهدامن - ۱۰۶ -

كويته - ۱۱۰ -

گ :

كرجي - ۶۲ -

كرجستان - ۲۵ - ۴۲ - ۵۴ - ۷۰ -

۸۳ - ۹۷ -

كركشك - ۷۳ - ۸۳ - ۱۰۸ -

كوماو - ۱۸ -

كرمسبر - ۱۰۲ -

كومل - ۹۶ -

ل :

لندن - ۸ -

لهستان - ۵۰ -

م :

مازندران - ۹۸ -

مانجه - ۶۰ -

ماشور - ۱۰۸ -

مدينه - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ -

مرغه - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ -

مكه - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۷۰ -

ملتان - ۹۶ -

موچه خورت - ۱۰۴ -

مهمان دوست - ۱۰۴ -

تاریخ علمی فلسفی مرزا - ۴ - ۹۴ -
تاریخ مختصر ایران - دسریرسی سایکس تألیف

پ:

۳ - ۷ - ۱۰۲ -
تاریخ نظامی ایران - ۴ - ۱۰۱ - ۱۰۲ -
۱۰۴ - ۱۰۵ -

تتمة البیان - دعلامه سید جمال الدین افغانی اثر
۳ - ۷ - ۳۳ - ۵۸ - ۶۰ - ۶۸ -
۶۹ - ۷۱ - ۷۳ - ۷۷ - ۹۳ - ۹۴ -
۹۶ - ۱۰۲ -

یتمه خزانه - ۳ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۸ - ۱۹ -
۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ -
۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۴۴ - ۵۹ - ۶۰ -
۶۱ - ۶۳ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ -
۸۵ - ۹۰ - ۹۴ - ۹۷ - ۹۸ - ۱۰۱ -
۱۰۳ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ -
۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۳ -

یتمی خزانی تعلیقات - ۴ - ۱۰۶ -

ت:

جغرافیای تاریخی ایران - دبار تولد اثر -
۳ - ۱۷ -

جونیک - فراهی قلمی - ۳ - ۱۲ - ۱۵ -
جهانکشی نادر - ۴ - ۶۴ - ۸۹ - ۱۰۴ -
۱۰۵ - ۱۰۸ - ۱۱۲ -

تاریخ ادبیات ایران - دیرون اثر دیا سمی
ترجمه - ۴ - ۸۸ - ۸۹ -

تاریخ افغانستان - ۴ - ۹۹ -
تاریخ افغانستان - دمیلیسون تألیف دمشی
احمد جان ترجمه:

۳ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۷ - ۳۸ -
۴۸ - ۴۹ - ۵۵ - ۵۶ - ۶۰ - ۶۲ -
۶۳ - ۶۴ - ۶۶ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۱ -
۷۲ - ۷۳ - ۷۵ - ۷۷ - ۷۹ - ۸۳ -
۸۶ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۳ - ۹۴ -

تاریخ ایران - دسر جان مالکیم اثر -

۳ - ۳۱ - ۳۳ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ -
۳۸ - ۴۸ - ۵۰ - ۵۷ - ۵۹ - ۶۳ -
۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۸ - ۸۸ -
۹۳ - ۹۴ - ۹۵ -

تاریخ روابط ایران و اروپا در دوره صفویه
۳ - ۸ - ۹ -

حیات افغانی - ۳ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۹ - ۲۰ -
۲۵ - ۲۷ - ۹۶ -

خ:

خورشید جهان - ۳ - ۱۶ - ۲۰ - ۲۵ - ۲۷ -
۶۲ - ۶۶ - ۸۴ - ۸۸ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ -
۹۸ - ۱۰۵ -

تاریخ سلطانی - ۳ - ۱۶ - ۱۸ - ۱۹ -
۲۰ - ۲۷ - ۳۲ - ۳۴ - ۳۶ - ۶۰ -
۶۲ - ۶۵ - ۶۶ - ۸۹ - ۹۵ - ۹۶ -
۹۸ - ۹۹ - ۱۰۲ - ۱۰۵ - ۱۰۸ -

دائرة المعارف بستانی - ۳ - ۷ -

داستان ترک تازان هند - ۳ - ۹ - ۳۱ -
۶۶ - ۸۷ -

دره نادره - ۴ - ۷ - ۹ -

دندی او انگلیسی قاموس - ۳ - ۱۷ -

(ط)

ر :

رحمان بابا (ديوان) - ۵۹ - ۶۳ -

روابط ادبي ايران و هند - ۳ - ۵ - ۶ - ۸ -

روضه الصفای ناصری - ۴ - ۸۵ - ۹۶ -

۱۰۱ - ۱۰۵

ق :

قصص العاشقين - ۱۰۹ -

ک :

کاوہ مجله - ۴ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۴ -

ز :

زندگانی نادرشاه پسر شمشیر - ۴ - ۳۵ -

۳۷ - ۶۶ - ۷۲ - ۸۸ - ۹۴ - ۱۰۵ -

زبان پامير - ۱۷ -

م :

مأثر الامراء - ۴ - ۶۶ - ۸۰ - ۹۶ - ۱۰۲ -

منتخب الباب - ۳ - ۱۰ - ۸۰ - ۸۲ -

محمود نامه - ۴۳ - ۴۶ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۷ -

۱۰۹

س :

سير المتأخرين - ۴ - ۹۶ - ۹۸ -

ن :

نادر نامه - قلمی - ۴ - ۹۸ - ۱۰۲ - ۱۰۵ -

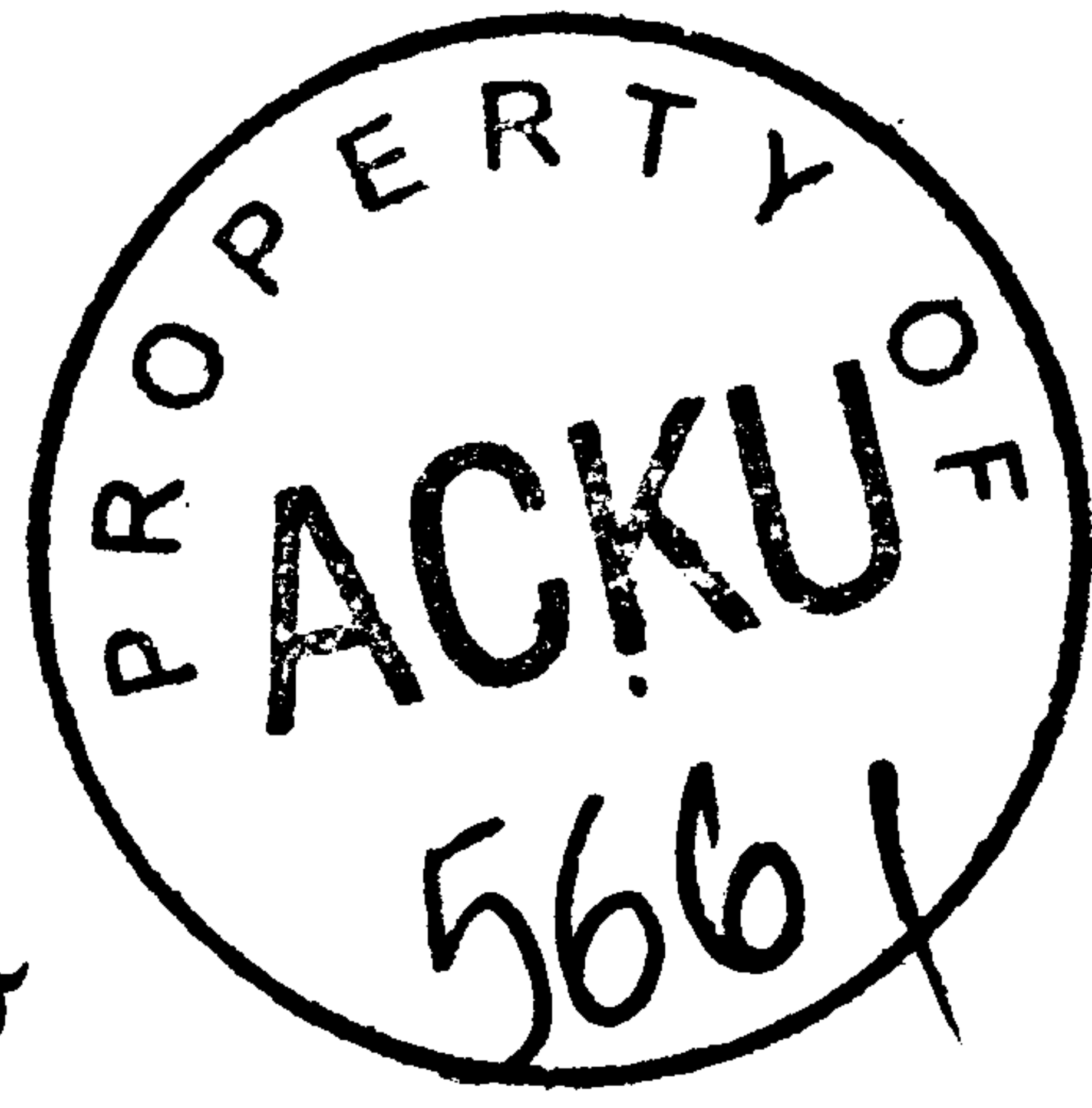
ف :

فرشته - ۷ - ۸ -

ددي کتاب فهرست

مخ	مضمون	مخ	مضمون
۲۰	بابا هوتک	۱	پیل
۲۳	ملکيار	۳	ددي کتاب مأخذونه
۲۵	بنام خان	۵	تر ميرويس دمخه
۲۷	ميرويس خوك و ؟ اوڅه يې وکړه ؟	۵	د پارس وضعيت
۲۷	دده د نسب سلسله	۷	د هند وضعيت
۲۸	د ميرويس مور		په افغانستان کښې د قندهار
۲۹	د ميرمن نازو د خوب ليدل	۱۰	وضعيت
۳۰	د ميرويس د زېږېدو نيته	۱۵	د هوتکو تېر
۳۱	د ميرويس ازدواج	۱۹	د هوتکو ښاغلي تر ميرويس د مخه

(ی)

مخ	مضمون	مخ	مضمون
۳۲	دپارس ۳۱ زره عسکر د خسر و خان	۳۲	دمیرویس کسب
۸۲	په قو مندانی	۳۳	د میرویس شخصی صفتونه
۸۳	د خسرو خان نفاق اچول	۳۳	د میرویس مقام د پښتنو په نزد
۸۵	دمیرویس آمادگی	۳۵	گر گین خوک و؟ اوولی قندهار ته
۸۶	دقندهار محاصره	۳۶	راغی؟
	د خسرو خان مرگک او	۳۹	میرویس او گر گین
۸۷	دپارسیانو تینپته	۴۴	میرویس د اصفهان په دربار کې
۸۹	دپارسیانو دبل اېنګر ماتې	۴۵	د میرویس تګک حج ته
۸۹	دمیرویس وفات	۴۶	دمیر ویس مناجات
۹۰	دمیرویس وروستنی خبری	۴۷	دمیر ویس خوب لیدل
۹۲	تر میرویس وروسته:	۴۹	هغه سوالو نه چه میرویس د حجاز
۹۲	دمیرویس ورور عبدالعزیز	۵۳	علم او ته وړاندی کړل
۹۴	دمیرویس اولاد	۵۶	یو تصاف
۹۴	شاه محمود	۵۷	دمیرویس استفا ده له موقع څخه
۹۶	شاه حسین	۵۸	دمیر راتګ قندهار ته
۹۸	دمیرویس لور میرمن زینبه	۶۰	دمیر رسیدل قندهار ته
۱۰۱	دمیرویس وراره اشرف	۶۳	لمړی ملی جرگه
۱۰۱۳	دمیرویس سپه سالاران:	۶۶	دوهم ملی جرگه
۱۰۳	سیدال خان ناصر	۶۷	دمیرویس لمړی اقدام
۱۰۴	دسیدال جنگونه	۶۹	ددی اقدام نیټه
۱۰۵	دسیدال ادبی مقام	۷۲	دقندهار دښار نیول
۱۰۸	بابو جان بابی	۷۳	دریمه جرگه او دمیرویس وینا
۱۰۹	دبابو جان دشعر نمونه	۷۵	دو لجی نیول
۱۰۹	بهادر خان	۷۵	دمیرویس بده وینا او دپښتنو څلر مه جرگه
۱۱۰	دبهادر خان دبدلو نمونه	۷۶	په کار پیل
۱۱۱	ملایر محمد میاجی	۷۶	دمیرویس مکتوب دپارس پاچاه ته
۱۱۲	دده علمی مقام	۸۰	دی اقدام په اصفهان کی څه تاثیر وکړ؟
۱۱۳	داؤد خان هوتک	۸۱	د میرویس مر او ده دهند د دربار سره
۱۵۱	دسرو او لخوايو او کتابو نومونه		دمیرویس مکتوب دهند دربار ته

تصویرونه:

۱ :- میرویس نیکه - د لمړی مخ مقابل	۲ :- شاه اسماعیل صفوی - د ۶ مخ مقابل
۳ :- سلطان حسین صفوی - د ۷ مخ مقابل	۴ :- دقندهار زورښار - د ۶۷ مخ مقابل
۵ :- دمیرویس نیکه مقبره - د ۹۲ مخ مقابل	۶ :- شاه محمود هوتک - د ۹۴ مخ مقابل
۷ :- شاه حسین هوتک - د ۹۶ مخ مقابل	۸ :- شاه اشرف هوتک - د ۱۰۱ مخ مقابل

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**